

Poradnik dla sektora kultury w zakresie zapewniania dostępności

Dostępność Plus

Publikacja powstała we współpracy z Ministerstwem Kultury
i Dziedzictwa Narodowego.

www.dostepnoscplus.gov.pl

Opracowanie powstało w ramach projektu pn. **SUCCESSIBILITY – zapewnienie koordynacji rządowego programu Dostępność Plus** współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Działania 2.19 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020.

Poradnik przygotowany przez Fundację Kultury bez Barier we współpracy z Fundacją Katarynka, Fundacją Integracja, Małopolskim Instytutem Kultury w Krakowie oraz Jackiem Zadrożnym na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej.

Dziękujemy serdecznie za możliwość użycia zdjęć Ośrodkowi Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie, Muzeum Śląskiemu w Katowicach, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Fundacji Mili Ludzie z Poznania, Fundacji Katarynka z Wrocławia, Nadwiślańskiemu Parkowi Etnograficznemu w Wygiełzowie, Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku

Autorzy:

- Paula Cupryan
- Kamil Kowalski
- Justyna Mańkowska
- Robert Więckowski
- Tomasz Włodarski
- Jacek Zadrożny
- Anna Żórawska

Ilustracje: GoTek Rysuje / Gosia Tchorzewska

Opracowanie graficzne: Magda Pawluczuk

Redakcja językowa i korekta:

- Emilia Piegat
- Andrzej Zugaj

Zdjęcia:

- Magda Pawluczuk
- Darek Senkowski
- Piotr Kruszek

Sfinansowano ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Egzemplarz bezpłatny

Warszawa 2021

Spis treści

SPIS TREŚCI	3
LEGENDA I UŻYTE SKRÓTY	8
SŁOWO OD AUTORÓW	10
I. WSTĘP	11
SŁOWNIK.....	13
Alfabet Braille’a	13
Alternatywne formy komunikowania się (AAC).....	13
Asystent (osobisty) osoby ze szczególnymi potrzebami.....	13
Audiodeskrypcja.....	13
Czytnik ekranu (ang. screen reader)	14
Deklaracja dostępności	14
Deskrypcja	14
Dostęp alternatywny	14
Dostępne dokumenty – pliki elektroniczne.....	14
Dostępność	14
Druk powiększony.....	15
Głuchy.....	15
głuchy	15
g/Głusi.....	15
Informacja o braku dostępności	15
Język prosty (ang. plain language).....	16
Kontrast kolorów (współczynnik kontrastu).....	16
Materiały dotykowe.....	16
Miejsce wyciszenia.....	16
Napisy dla osób niesłyszących.....	16
Napisy na żywo.....	17
Pętla indukcyjna.....	17
Piktogram	17
Polski język migowy (PJM).....	17
Przedprzewodnik.....	18
Racjonalne usprawnienie	18
System językowo-migowy (SJM)	18
Sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN).....	18
Skarga na brak dostępności	18
Słuchawki wyciszające.....	19
Systemy FM.....	19
Tekst alternatywny (inaczej: atrybut alt)	19
Tekst łatwy do czytania i rozumienia (inaczej: ETR: easy-to-read).....	19
Transkrypcja	20
Tyflografika	20
Uniwersalne projektowanie	20
Wniosek o zapewnienie dostępności.....	20

II. ODBIORCA INSTYTUCJI KULTURY I JEGO SZCZEGÓLNE POTRZEBY	21
III. ZARZĄDZANIE DOSTĘPNOŚCIĄ.....	24
JAK SKUTECZNIE WDROŻYĆ DOSTĘPNOŚĆ?.....	25
Wrażliwość.....	25
Wiedza.....	26
Współpraca z osobami ze szczególnymi potrzebami	27
KTO ODPOWIADA ZA DOSTĘPNOŚĆ W INSTYTUCJI KULTURY?.....	28
Osoba zarządzająca instytucją kultury	28
Koordynator dostępności	29
Zespół ds. zamówień publicznych.....	30
Edukacja.....	31
Promocja.....	31
Kuratorzy, reżyserzy, bibliotekarze, artyści, animatorzy, producenci, koordynatorzy realizacji wydarzeń	32
IV. DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA	34
OGÓLNE ZASADY DOSTĘPNOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ W INSTYTUCJACH KULTURY	35
Uniwersalne projektowanie a racjonalne usprawnienie	35
Dostęp alternatywny – na czym polega?.....	39
DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENI ZEWNĘTRZNEJ.....	40
Ukształtowanie terenu.....	41
Szerokość przestrzeni komunikacyjnej.....	42
Nawierzchnia	42
Droga do wejścia.....	42
Możliwości skorzystania z miejsc postojowych.....	43
Zapewnienie odpowiednio wykonanych przejść dla pieszych	43
Mała architektura.....	44
DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKU.....	44
Wejście	44
Wybór i lokalizacja dostępnych wejść.....	45
Dostępne dojście do drzwi	45
Drzwi	46
Wielkość przedsionka	47
Urządzenia kontroli dostępu.....	48
Strefa recepcyjna	49
Lokalizacja	49
Parametry blatu.....	49
Oświetlenie.....	49
Komunikacja pionowa i pozioma w budynku	49
Parametry pochylni, schodów, dźwigów osobowych	51
Szerokość dróg komunikacyjnych	51
Kolorystyka i dobór materiałów.....	51
Oświetlenie.....	51
Akustyka	52
Informacja w budynku.....	52
Informacja wizualna.....	52
Informacja dotykowa	53
Informacja głosowa	53
Pomieszczenia higieniczno-sanitarne	54

Inne przestrzenie związane z działalnością instytucji kultury	55
Przestrzenie muzealne i galerie	56
Salony audytorialne/koncertowe/teatralne/kinowe	57
Salony edukacyjne/salony spotkań/pracownie	59
Biblioteki/czytelnie	59
Punkty gastronomiczne/punkty handlowo-usługowe	60
EWAKUACJA I INNE PROCEDURY	61

V. DOSTĘPNOŚĆ INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNA 63

OBSŁUGA I USŁUGI – WYMAGANE MINIMUM	64
Komunikacja z osobami z niepełnosprawnością słuchu	64
Obsługa odbiorcy za pomocą polskiego języka migowego (PJM)	65
Współpraca z tłumaczem języka migowego	68
Obsługa odbiorcy przy wsparciu pętli indukcyjnej lub innych systemów wspomagających słyszenie	69
Informacja o zakresie działalności podmiotu	71
Tekst odczytywalny maszynowo	71
Informacja w PJM	71
ETR – tekst łatwy do czytania i zrozumienia	72
Komunikacja w sposób preferowany przez odbiorcę	73
KONTAKT I UCZESTNICTWO – ZALECENIA	74
Głusi	74
Zaproszenie w PJM	74
Zatrudnienie pracownika głuchego lub słyszącego, który sprawnie posługuje się językiem migowym	75
Osoby słabosłyszące	76
Zaproszenia dla osób słabosłyszących	76
Dodanie do multimediów w sieci oraz w przestrzeni instytucji napisów dla niesłyszących	76
Zapewnienie napisów na żywo podczas wydarzeń	77
Zapewnienie zapisu i opisu dźwięków	77
Zapewnienie pętli indukcyjnej podczas wydarzeń	77
Osoby z niepełnosprawnością wzroku	78
Zaproszenia dla osób z niepełnosprawnością wzroku	78
Przygotowanie audiodeskrypcji	78
Przygotowanie materiałów dotykowych	79
Materiały drukowane w alfabecie Braille'a	83
Materiały dźwiękowe	84
Wsparcie asystenta dla osób z niepełnosprawnością wzroku	84
Osoby z niepełnosprawnością ruchu	84
Zaproszenie dla osób z niepełnosprawnością ruchu	85
Asystent dla osób z niepełnosprawnością ruchu	85
Osoby z niepełnosprawnością intelektualną	85
Zaproszenie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną	86
Zapewnienie komunikacji alternatywnej (AAC)	86
Osoby w spektrum autyzmu	87
Zaproszenie dla osób w spektrum autyzmu	87
Przygotowanie przedprzewodnika	87
Zapewnienie miejsc wyciszenia	88
Zapewnienie słuchawek wyciszających	90
Osoby starsze	91
Asysta	92
DOSTĘPNA OFERTA	93

Typ oferty	97
Produkcja dostępnego wydarzenia	103
Wydarzenia dla dzieci	103
Spektakl/opera	104
Projekcja filmowa	105
Spacer/Oprowadzanie	107
Warsztaty/spotkania edukacyjne	109
Wystawa	110
Koncert/ Wydarzenie plenerowe	110
VI. DOSTĘPNOŚĆ CYFROWA	114
WPROWADZANIE DOSTĘPNOŚCI CYFROWEJ	116
Kontrola dostępności	117
Klawiatura	118
Nawigacja	118
Multimedia	118
Walidacja	119
Etykiety	119
Język	119
Tekst	119
Kontrast	120
Formularze	120
Ruch	120
Semantyka	120
Przewidywalność	120
ODBIORCA ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI W TWOJEJ SIECI	121
Rezerwacja biletów	121
Jaki kalendarz wydarzeń wybrać?	121
Czy można wybrać miejsce na widowni?	121
Gdzie i jak publikować informacje o dostępności?	122
STREAMOWANE WYDARZENIA NA ŻYWO	123
Przed wydarzeniem	124
Informacja	124
Rejestracja	124
W trakcie wydarzenia	124
Tłumacz języka migowego	124
Napisy na żywo	125
Transkrypcja na żywo	126
Audiodeskrypcja	126
Co zrobić z nagraniem?	127
Czego używać do transmisji online?	127
Po wydarzeniu. Materiały i zasoby instytucji w sieci	129
INSTYTUCJA W SIECIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH	132
Facebook	132
Twitter	132
Mastodon	133
YouTube	133
Vimeo	133
PeerTube	133
Instagram	133
Pinterest	133

SoundCloud	133
Funkwhale	134
Korzystanie z mediów społecznościowych	134
VII. SYTUACJA PANDEMICZNA.....	136
PROBLEMY Z DOSTĘPNOŚCIĄ W CZASIE PANDEMII.....	137
POPRAWA DOSTĘPNOŚCI W CZASIE PANDEMII	138
ZALECENIA W CZASIE PANDEMII	138
ZAKOŃCZENIE.....	140
SPIS ALFABETYCZNY PRZYWOŁANYCH PUBLIKACJI.....	141
STRONY INTERNETOWE	143
INNE PRZYDATNE PUBLIKACJE I LINKI.....	144

Legenda i użyte skróty

Dla ułatwienia lektury używamy ikon. Oto, co oznaczają:

obowiązki wynikające z ustawy

przykład zastosowania rozwiązania

dostęp alternatywny

pomocne dokumenty, linki

uwaga, pamiętaj

- **DZ. U.** – Dziennik Ustaw
- **ETR** - easy to read, czyli łatwy tekst
- **JST** – Jednostka Samorządu Terytorialnego
- **Konwencja** – Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami (Dz.U. 2012 pozycja 1169)
- **PFRON** – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- **PJM** – Polski Język Migowy
- **PZG** – Polski Związek Głuchych
- **PZN** – Polski Związek Niewidomych
- **SJM** – system językowo-migowy
- **SKOGN** – sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych
- **UDC** – ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. 2019 poz. 848)
- **UFP** – ustawa o finansach publicznych (Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240)
- **UJM** – ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. 2011 Nr 209 poz. 1243)
- **UOPDK** – ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991 Nr 114 poz. 493)
- **UPAPP** – ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 1994 Nr 24 poz. 83)
- **UPZP** – ustawa prawo zamówień publicznych (Dz. U. 2019 poz. 2019)
- **UZD** – ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. 2019 poz. 1696)
- **WCAG** – standard dostępności stron internetowych, określony w UDC na poziomie 2.1.

W poradniku znajdują się też **QR kody**, prowadzące do ze strony ze zdjęciami, które przedstawiają konkretne rozwiązania.

Słowo od Autorów

Poradnik został opracowany dla ludzi i instytucji sektora kultury. Dla każdego, kto chce wdrażać dostępność w sposób rzetelny, rozsądny i zgodny z obowiązującym prawem. Dla każdego, kto o uczestniku kultury myśli i mówi z szacunkiem i dostrzega w każdym człowieku mającego konkretne, szczególne potrzeby i uczucia.

Poradnik jest napisany przez ludzi, którzy wierzą, że w kulturze wszystko zaczyna się od człowieka i na człowieku kończy: każdy element działalności kulturalnej – zarządzanie instytucją kultury, organizacja przestrzeni, infrastruktura, oferta, informacja i komunikacja, promocja, wreszcie przestrzeń online – to spotkanie człowieka z człowiekiem.

Autorzy poradnika pracują w sektorze kultury lub współpracują z sektorem od wielu lat. Znają potrzeby i wyzwania, z którymi mierzy się kultura. z wielkim zrozumieniem i wrażliwością podchodzą do działań instytucji. z drugiej strony marzy im się, by sektor kultury odwzajemnił się tym samym, by ze zrozumieniem i wrażliwością podchodził do osób ze szczególnymi potrzebami.

Jesteśmy przekonani, że tylko razem możemy zmierzać do takiego momentu, w którym nikt nie będzie miał wątpliwości co do potrzeby tworzenia kultury dostępnej dla wszystkich.

I. Wstęp

Poradnik został napisany jako zbiór podpowiedzi kierowanych do instytucji kultury, zaczynających lub kontynuujących działania na rzecz dostępności. Publikacja wskazuje obowiązkowe, zgodne z zapisami ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (UZD), sposoby realizowania minimalnych wymagań w zakresie dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej. Klasyfikacja ta jest zgodna z podziałem wprowadzonym w art. 6 UZD, a poświęcone tym obowiązkom podpowiedzi są oznaczone ikoną paragrafu.

Dostępność oferty kulturalnej, przygotowanej przez publiczne instytucje kultury, często jednak wykracza poza ten standard minimum. Dlatego, w przykładach oznaczanych ikoną serca jako dobra praktyka, wskazujemy Ci, obecne w wielu instytucjach, sposoby realizowania dostępności w szerszym zakresie niż minimalne wymagania. Zdajemy sobie także sprawę, że nie zawsze będziesz miał możliwość zapewnienia pełnej dostępności, dlatego, w uzasadnionych przypadkach, podpowiadamy jak praktycznie zastosować dostęp alternatywny. Należy jednak pamiętać, że sięgając po takie rozwiązanie, musisz poprzeć je uzasadnieniem prawnym, technicznym lub finansowym.

Poradnik możesz czytać jako całość, ale możesz też sięgać, w zależności od potrzeby, do konkretnych rozdziałów. Każdy został opracowany przez osoby specjalizujące się w poszczególnych zagadnieniach. Warto jednak być rozpoczął od rozdziału pierwszego i drugiego. Zwracamy w nich uwagę na przepisy prawne wprowadzające obowiązek zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Podkreślamy fakt, że realizowanie dostępności to wysiłek całej instytucji czy organizacji, wspartej przez osobę lub osoby zarządzające. Zwracamy również uwagę na rolę wrażliwości i otwartości na różnorodność, jako czynniki sukcesu wdrażania dostępności. Rozdziały zostały napisane w jednolitym schemacie. Zależało nam, by w każdym z nich wyróżnić w ten sam sposób wskazane przez nas kategorie:

- obowiązek wynikający z ustawy;
- przykład zastosowanego rozwiązania.

Oprócz odniesienia się do ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (UZD) czy ustawy o zapewnieniu dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych

(UDC), poradnik uwzględnia funkcjonowanie publicznej instytucji kultury w kontekście ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (UOPDK) czy ustawy o finansach publicznych (UFP), a nawet ustawy prawo zamówień publicznych (UPZP) i ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (UPAPP).

Słownik

Alfabet Braille'a

System wypukłych znaków stworzony przez Louisa Braille'a dla osób niewidomych do czytania i pisania. Podstawą każdego znaku jest wypukły sześciopunkt, którego rozmiar jest wystandaryzowany (nie można go pomniejszać ani powiększać przy druku lub produkcji).

Alternatywne formy komunikowania się (AAC)

Metody komunikowania się osób mających trudności z porozumiewaniem się za pomocą mowy. Mogą być oparte o znaki manualne (język migowy), graficzne (piktogramy, obrazki, symbole), pismo (klocki słowne).

Asystent (osobisty) osoby ze szczególnymi potrzebami

Osoba, która wspiera osobę z niepełnosprawnością w pełnieniu ról społecznych; także w uczestnictwie w kulturze (może pomóc w zakupie biletów, dotarciu na miejsce wydarzenia, także w odbiorze wydarzenia przez na przykład „szepitaną” audiodeskrypcję).

Audiodeskrypcja

Verbalny opis treści wizualnych i audiowizualnych dla osób niewidomych, aby mogły w pełni odebrać na przykład dzieło sztuki, film lub uczestniczyć w wydarzeniu kulturalnym lub sportowym. Tekst opisu tworzy doświadczony audiodeskrytor. Gotowy tekst powinien być skonsultowany z ekspertem z niepełnosprawnością wzroku.

- W przypadku filmu, materiałów video czy wystawy: zredagowany tekst jest nagrywany przez lektora i montowany z materiałem audiowizualnym.
- W teatrze: wcześniej przygotowany i skonsultowany tekst jest czytany przez lektora.
- W przypadku konferencji, wydarzeń sportowych, muzycznych i działań plenerowych: audiodeskrytorzy tworzą komentarz wzbogacony o elementy audiodeskrypcji na żywo.

Czytnik ekranu (ang. screen reader)

Program komputerowy, który rozpoznaje tekst oraz inne informacje wyświetlane na ekranie komputera i przetwarza je na syntezę głosową. To technologia asystująca, wykorzystywana przez osoby z niepełnosprawnością wzroku. Istnieją darmowe czytniki ekranu, które można pobrać. Najpopularniejsze systemy operacyjne (Microsoft, IOS, Android) mają wbudowane własne czytniki.

Deklaracja dostępności

Opis dostępności instytucji dla osób ze szczególnymi potrzebami. Deklaracja informuje o udogodnieniach i barierach, jakie istnieją na stronach internetowych, aplikacjach mobilnych, a także w budynkach, czy w obszarze komunikacyjnym danej instytucji. Deklarację zamieszcza się na stronie internetowej. Wymagania dotyczące deklaracji dostępności opisane są w UDC art. 10 i 11.

Deskrypcja

Opis słowny treści wizualnych, na przykład krótkiego materiału video, prezentacji, trailera. Deskrypcję wykorzystujemy wtedy, gdy nie mamy możliwości nagrania i montażu opisu, a więc jeśli chcemy opublikować film w mediach społecznościowych, a opis wstawić w poście.

Dostęp alternatywny

Określony odpowiednio w art. 7 UZD (w odniesieniu do dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej) i art. 7 UDC (w odniesieniu do dostępności cyfrowej) sposób korzystania z oferty instytucji kultury, jeśli nie można zapewnić, określonej przede wszystkim w art.6 UZD i art. 8.ust 2 UDC, dostępności realizowanej poprzez uniwersalne projektowanie czy racjonalne usprawnienie.

Dostępne dokumenty – pliki elektroniczne

Tekst odczytywalny maszynowo, dostosowany do programów asystujących, z których korzystają między innymi osoby z niepełnosprawnością wzroku.

Dostępność

Możliwość korzystania przez osoby ze szczególnymi potrzebami z oferty podmiotu publicznego w sposób możliwie pełny, trwały i na równi z innymi

osobami. Zgodnie z UZD art. 4 ust. 1 dostępność możliwa jest przez stosowanie uniwersalnego projektowania lub racjonalnych usprawnień. Definicja prawna dostępności jest umieszczona w UZD art.2 pkt 2.

Druk powiększony

Specjalnie przygotowany i sformatowany tekst dla osób niedowidzących, w tym osób starszych. Zasady przygotowania tekstu powiększonego dotyczą między innymi: rozmiaru czcionki, formatowania tekstu, wielkości marginesów i liczby ilustracji na stronie.

Głuchy

Osoba posługująca się natywnie polskim językiem migowym; ten język jest dla niej pierwszym i naturalnym. Osoba uznająca się za Głuchą nie uważa, że jest osobą z niepełnosprawnością, ale podkreśla, że przynależy do mniejszości językowo-kulturowej, utożsamia się z Kulturą Głuchych.

głuchy

Osoba z niepełnosprawnością słuchu, nie słyszy, ale niekoniecznie posługuje się językiem migowym, nie zawsze utożsamia się z Kulturą Głuchych.

g/Głusi

Określenie odnoszące się do całej społeczności osób niesłyszących, uwzględniające istniejące w tej grupie potrzeby, oczekiwania i możliwości.

Informacja o braku dostępności

W odniesieniu do dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej, zgodnie z art. 29 UZD, zgłoszenie dokonane przez dowolną osobę, dotyczące braku dostępności elementów określonych w art. 6 ust. 1 i 3 UZD.

W odniesieniu do dostępności cyfrowej, zgodnie z art.18 UDC, żądanie udostępnienia niedostępnych elementów i treści strony internetowej lub w aplikacji mobilnej.

Język prosty (ang. plain language)

Standard językowy zalecany wszystkim autorom i instytucjom piszącym teksty adresowane do masowego odbiorcy. To język efektywny, komunikatywny, kładący nacisk na klarowność wypowiedzi i prostą formę.

Kontrast kolorów (współczynnik kontrastu)

Oblicza się go na podstawie porównania współczynników odbicia światła (ang. Light Reflectance Value – LRV) sąsiadujących ze sobą powierzchni. Im większa różnica wartości LRV pomiędzy dwoma kolorami, tym wyższy kontrast pomiędzy nimi. Niski kontrast uniemożliwia niektórym osobom czytanie tekstu (na przykład szary tekst na białym tle). Wysoki kontrast jest pomocny osobom z niepełnosprawnością wzroku i osobom starszym. Tekst w jasnych kolorach na jasnym tle lub ciemny na ciemnym tle to bariera dla osób z dysleksją.

Materiały dotykowe

Nieodzowny element zwiedzania dla osób niewidomych, niedowidzących, z niepełnosprawnością intelektualną i w spektrum autyzmu. Bardzo dobrze uzupełniają audiodeskrypcję podczas oprowadzania i warsztatów muzealnych. To między innymi tyflografiki, makiety, reliefy, druk wypukły, tyflomapy czy modele w druku 3D.

Miejsce wyciszenia

Dostępna przestrzeń lub osobny pokój, gdzie można odpocząć od gwaru, tłumy, światła, dźwięków, można się uspokoić i wyciszyć emocje. Przygotowanie takiego miejsca jest szczególnie ważne dla osób nadwrażliwych sensorycznie i w spektrum autyzmu.

Napisy dla osób niesłyszących

Dostosowanie dla osób z niepełnosprawnością słuchu, które znają język polski. Są wykorzystywane w filmach, multimedialnych spektaklach teatralnych oraz rejestracjach wydarzeń. Wypowiedzi głównych bohaterów są oznaczane odpowiednim kolorem lub etykietą, pojawiają się też informacje o dźwiękach i muzyce. Są stosowane w filmach, materiałach video, spektaklach teatralnych, na koncertach.

Napisy na żywo

Tekst wyświetlany na ekranie w czasie rzeczywistym (lub z małym opóźnieniem). Stosowane między innymi podczas debat, konferencji, wykładów, ale też wydarzeń plenerowych. Prezentują słowa, identyfikują osoby, które wypowiadają dane kwestie, opisują istotne dla zrozumienia treści dźwięki. Są przeznaczone dla osób słabosłyszących, głuchych, osób starszych. Napisy powstają przy pomocy programów do rozpoznawania i przetwarzania mowy na tekst i aplikacji do wyświetlania napisów z udziałem respeakerów – osób, które powtarzają usłyszane wypowiedzi do mikrofonu oraz moderatorów, którzy korygują zapisany tekst i wysyłają go na ekran.

Pętla indukcyjna

To urządzenie wspomagające słyszenie osób z aparatami słuchowymi oraz implantami ślimakowymi wyposażonymi w cewkę indukcyjną. Pomaga lepiej i wyraźniej słyszeć mowę i inne dźwięki, na przykład dialogi w filmie czy muzykę na koncercie. Pętla indukcyjna potrzebna jest więc między innymi w punkcie obsługi klienta, kasie, sali koncertowej czy kinowej, podczas debaty, to znaczy wszędzie tam, gdzie komunikujemy się za pomocą mowy.

Piktogram

Prosta grafika, przedstawiająca w sposób symboliczny informację, pojęcie lub ostrzeżenie. Piktogramy przedstawiają też informacje o dostępności architektonicznej, o dostępności tłumacza języka migowego, pętli indukcyjnej, audiodeskrypcji czy o możliwości wejścia do budynku z psem przewodnikiem. Piktogramy służą także do komunikacji alternatywnej, na przykład podczas warsztatów skierowanych do osób w spektrum autyzmu.

Polski język migowy (PJM).

Język przestrzenno-wizualny z gramatyką różniącą się od języka fonicznego. Składa się ze znaków migowych, mimiki. Na całym świecie istnieje wiele języków migowych. Głusi w Polsce posługują się polskim językiem migowym (PJM). Dla Głuchych w Polsce jest to pierwszy język. Język polski jest dla nich językiem obcym. w porządku prawnym istnieje Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się, wyznaczająca reguły użycia języka migowego w organach władzy publicznej. Niestety te reguły, w znakomitej większości, nie dotyczą publicznych instytucji kultury.

Przedprzewodnik

Publikacja, która pomaga przygotować się do wizyty w instytucji. w przedprzewodniku znajdują się informacje: jak trafić do instytucji, jak się w niej poruszać, gdzie znaleźć kasy, szatnie i przewodników. Ostrzega też, czego się można spodziewać na wystawie lub podczas spektaklu, na przykład głośnych dźwięków czy intensywnego światła. Jest ilustrowany zdjęciami i grafikami. Szczególnie ważny dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i w spektrum autyzmu.

Racjonalne usprawienie

Definicja zawarta w art. 2 pkt. 5 UZD odnosi się bezpośrednio do art. 2 Konwencji: „Oznacza konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nie nakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami”.

System językowo-migowy (SJM)

Zgodnie z art. 3 pkt 3 UJM – to podstawowy środek komunikowania się osób uprawnionych (doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się), w którym znaki migowe wspierają wypowiedź dźwiękowo-artykulacyjną.

Sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN)

Zgodnie z art. 3 pkt 4 UJM – to podstawowy środek komunikowania się osób uprawnionych (doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się), w którym sposób przekazu komunikatu jest dostosowany do potrzeb wynikających z łącznego występowania dysfunkcji narządu wzroku i słuchu.

Skarga na brak dostępności

Wprowadzona przez art. 32 UZD. Skarga może dotyczyć braku dostępności architektonicznej (art. 6 ust. 1 UZD) lub informacyjno-komunikacyjnej (art. 6 ust. 3 UZD). Musi być poprzedzona wnioskiem o zapewnienie dostępności złożonym w konkretnej instytucji. Skargę kieruje się do PFRON,

a musi ją złożyć ta sama osoba, która wcześniej wystąpiła z wnioskiem o zapewnienie dostępności.

Słuchawki wyciszające

Chronią przed nadmiernymi bodźcami dźwiękowymi i hałasem. Są szczególnie przydatne dla osób z nadwrażliwością słuchową, w spektrum autyzmu oraz dzieci. Wykorzystuje się je głównie w miejscach dużego natężenia hałasu – jak koncerty, imprezy plenerowe, zatłoczone konferencje. Słuchawki dla dzieci można kupić przez internet, te dla dorosłych znajdziemy w sklepie budowlanym.

Systemy FM

System FM bezprzewodowo przesyła sygnał – na przykład głos osoby mówiącej – do słuchacza. Potrzebny jest nadajnik (z mikrofonem krawatowym lub przesyłający sygnał z nagłośnienia) oraz odbiornik – wieszany na szyi słuchacza. do odbiornika można podłączyć słuchawkę lub pętlę indukcyjną naszyjną.

Tekst alternatywny (inaczej: atrybut alt)

Zwięzły opis treści wizualnych zamieszczanych w internecie (na przykład grafik, zdjęć, plakatów na stronach www, portalach społecznościowych, aplikacjach). Tekst alternatywny umożliwia poznanie treści wizualnej osobom z niepełnosprawnością wzroku. Powinien zawierać krótkie informacje o grafice oraz transkrypcję wszystkich napisów, które się na niej znajdują.

Tekst łatwy do czytania i rozumienia (inaczej: ETR: easy-to-read)

Uproszczona forma tekstu, przygotowywana głównie z myślą o osobach z niepełnosprawnością intelektualną. Europejskie standardy tekstu łatwego do czytania i rozumienia zostały określone przez organizację Inclusion Europe. Standard obejmuje: dobór słów, sposób konstruowania zdań, rodzaj i rozmiar czcionki, kompozycję tekstu oraz użycie zdjęć i ilustracji. do tekstu dołączone są proste ilustracje lub symbole, które wyjaśniają przekaz. Tekst łatwy powinien być skonsultowany z grupą docelową (osobami z niepełnosprawnością intelektualną).

Transkrypcja

Zapis tekstowy dialogów i warstwy dźwiękowej materiału wideo lub nagrania. Transkrypcja może być użyta tam, gdzie nie ma możliwości dodania napisów (materiały audiowizualne w galeriach, muzeach) czy napisów na żywo (konferencja, webinar). Transkrypcję tworzy się przy wykorzystaniu programów speech-to-text.

Tyflografika

Materiał możliwy do odczytania za pomocą dotyku, na przykład odwzorowanie wypukłe pokazujące grafikę, obraz, elementy architektoniczne, plan budynku. Tyflografika pozwala niewidomym i niedowidzącym poznać i zrozumieć rzeczywistość.

Uniwersalne projektowanie

Definicja zawarta w art. 2 pkt 4 UZD odnosi się bezpośrednio do art. 2 Konwencji: „Oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania”. Zgodnie z UZD zasady uniwersalnego projektowania należy stosować w sytuacji zapewniania dostępności architektonicznej (art. 6.ust. 1 UZD) i informacyjno-komunikacyjnej (art. 6.ust. 3.UZD).

Wniosek o zapewnienie dostępności

Wprowadzony w art. 30 UZD sposób żądania zapewnienia dostępności architektonicznej (art.6 ust. 1 UZD) lub informacyjno-komunikacyjnej (art.6 ust. 3 UZD). Wniosek może złożyć osoba ze szczególnymi potrzebami lub jej przedstawiciel ustawowy.

II. Odbiorca instytucji kultury i jego szczególne potrzeby

Podmioty tworzące kulturę są różnorodne. Są to publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe, artyści, jednoosobowe firmy, spółdzielnie socjalne oraz jednostki nieposiadające osobowości prawnej, na przykład kluby.

Charakter działalności tych podmiotów także jest różnorodny. Są wśród nich te o charakterze artystycznym, jak teatry, filharmonie, opery, operetki, orkiestry symfoniczne i orkiestry kameralne, zespoły chóralne, galerie. Są też podmioty skupione na ochronie dziedzictwa kulturowego: muzea, ośrodki badań i dokumentacji oraz te, dla których upowszechnianie kultury i edukacja kulturowa są nadrzędnym celem: biblioteki, domy, ośrodki i centra kultury, ogniska artystyczne, świetlice artystyczne. Osobną kategorię stanowią kina, które działają samodzielnie lub w sieciach (na przykład Sieć Kin Studyjnych i Lokalnych) albo są częścią domów i centrów kultury.

Różnorodność ta skutkuje różnorodnością oferty, na którą składają się: warsztaty z niemal każdej dziedziny sztuki, szkolenia, koncerty, pikniki, festiwale, wystawy, spektakle, seanse filmowe, spotkania autorskie i wiele innych.

Najbardziej różnorodna w kulturze jest jednak publiczność. Twórcy, odbiorcy i uczestnicy życia kulturalnego różnią się wiekiem, poglądami, sprawnością fizyczną i intelektualną, kolorem skóry, statusem społecznym czy miejscem zamieszkania. Wśród nich są też osoby, które mają szczególne potrzeby. Niekiedy jest to dla nich stan przejściowy, innym razem zaś stała cecha.

Ustawa określa, że są to osoby, które „ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajdują, muszą podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami” (art. 2 pkt 3 UZD). Jest to szeroka definicja, która mieści w sobie między innymi osoby z niepełnosprawnościami, a także osoby starsze, rodziców i opiekunów małych dzieci.

Więcej szczegółów na ten temat można znaleźć w poradniku *Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności*¹ oraz w Programie Dostępność Plus².

Chcąc zapewnić dostępność musisz dbać o to, by w miarę możliwości każda osoba mogła na równi z innymi korzystać z oferty artystyczno-kulturalnej lub stać się jej twórcą.

Niezbędne minimum wskazane w UZD art. 6 zobowiązuje Cię do zapewnienia dostępności budynku oraz możliwości kontaktu z instytucją.

Jednocześnie powinieneś w zgodzie z UZD art. 4. ust 2 pkt 3 uwzględniać szczególne potrzeby odbiorców w planowanej i prowadzonej przez Twoją instytucję działalności.

Warto więc, byś spełnił takie warunki, by każdy mógł poznać ważne treści wizualne, ważne słowa i dźwięki, by każdy mógł dotrzeć w różne przestrzenie i czuć się w nich tak samo bezpiecznie i komfortowo, jak wszyscy inni odbiorcy kultury. Warto wreszcie dbać o to, by osobom zainteresowanym została stworzona możliwość doświadczania twórczego, emocjonalnego, estetycznego czy edukacyjnego.

Dostępność powinna być powszechna i obecna na każdym etapie kontaktu z instytucją kultury.

---

¹ P. Kowalski, A. Mikołajczyk, B. Zimny, *Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności*, Spółdzielnia Socjalna FADO 2019, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/poradniki-standardy-wskazowki/poradniki/>, dostęp: 25.10.2021, s.14-16.

² *Program Dostępność Plus*, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju 2019, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/o-programie/>, dostęp: 25.10.2021, s. 9-10.

III. Zarządzanie dostępnością

Podmioty publiczne, które mają osobowość prawną oraz podlegają ustawie o finansach publicznych³, są zobowiązane do zapewniania dostępności zgodnie z UZD, w szczególności minimalnych wymagań z art. 6. oraz założeń i obowiązków wynikających z art. 4. Dotyczy to zatem instytucji kultury określonych w ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (UOPDK).

Zobowiązane są do tego także podmioty publiczne, bez osobowości prawnej, które jednocześnie podlegają bezpośrednio pod organ władzy publicznej (organizatora, którym jest najczęściej JST). Mają one obowiązek planowania i prowadzenia działalności w sposób dostępny⁴, z uwzględnieniem minimalnych wymagań art. 6 UZD.

Organizacje pozarządowe i podmioty prywatne także mają obowiązek wdrożenia dostępności, jeśli realizują zamówienia publiczne i zadania finansowane ze środków publicznych⁵. Zakres tych obowiązków szczegółowo wskaże umowa związana z finansowaniem lub wykonaniem usługi⁶ czy dzieła.

Aby sprawdzić, czy podmiot obowiązuje UZD, można wykonać test, który znajduje się w poradniku [Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności?](#)⁷

Jak skutecznie wdrożyć dostępność?

Wrażliwość

Polega na uświadomieniu sobie i pracownikom instytucji kultury, jak istotna jest otwartość instytucji na różne potrzeby osób, które ją odwiedzają czy korzystają z jej usług. Pracownicy i współpracownicy powinni wziąć udział w warsztatach, podczas których będą mogli poznać, doświadczyć i zrozumieć w jaki sposób funkcjonują osoby ze szczególnymi potrzebami, jakie mają możliwości i jakie napotykają bariery.

³ Por. UFP art. 9 pkt 14.

⁴ Por. UZD art. 4 ust. 1 oraz 2.

⁵ Por. UZD art. 5 ust. 2.

⁶ Por. UZD art. 4 ust. 3.

⁷ P. Kowalski, A. Mikołajczyk, B. Zimny, *Jak wdrażać ustawę ...*, dz. cyt., s. 6-7.

Wybierając ofertę szkoleń dla swojej instytucji, pamiętaj o kilku ważnych elementach:

- szkolenia powinny być prowadzone lub współprowadzone przez osoby ze szczególnymi potrzebami;
- ćwiczenia praktyczne i bezpośredni kontakt wpływają na przełamywanie obaw i barier mentalnych;
- szkolenia powinni przejść wszyscy pracownicy, przede wszystkim jednak osoby pracujące bezpośrednio z odbiorcą: pracownicy ochrony, recepcji, portierni, obsługi sal wystawowych czy widowni. Dobrze jest organizować takie szkolenia cyklicznie, ze względu na dużą rotację pracowników w tych grupach.

Szkolenia dla kadr kultury dla Małopolskiego Instytutu Kultury w Krakowie, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Centrum Kultury, urzędów i jednostek prowadzą między innymi: Fundacja Kultury bez Barier, Fundacja Katarynka, Fundacja Integracja, Spółdzielnia Socjalna FADO, Fundacja Polska bez Barier, Fundacja Kulawa Warszawa, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Fundacja TUS.

Wiedza

Ważne jest, by pracownicy zdobyli wiedzę na temat szczególnych potrzeb osób odwiedzających instytucję i wiedzieli jak na te potrzeby odpowiedzieć.

Priorytety:

- wyznaczenie i przeszkolenie koordynatora dostępności, a w przypadku większej ilości zadań, oddziałów czy filii – zespołu koordynatorów, którzy mogą ze sobą współpracować. Wyznaczenie koordynatora dostępności nie jest obowiązkiem w instytucjach kultury;
- wymiana wiedzy i doświadczenia pomiędzy koordynatorem dostępności a pracownikami zespołów planujących działania i pełniących funkcje administracyjne;
- 2- lub 3-letni plan wdrażania dostępności – warto uwzględnić podział zadań ze względu na koszty (działania bezkosztowe, niskobudżetowe i działania inwestycyjne) oraz z uwzględnieniem perspektywy czasowej (działania krótkofalowe, te zaplanowane na rok do trzech lat oraz działania długofalowe).

 Przykładowy plan działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności oraz wskazówki dotyczące jego wdrażania znajdziesz w *Niezbędniku Koordynatora Dostępności*⁸

Współpraca z osobami ze szczególnymi potrzebami

Działalność instytucji kultury może zmieniać rzeczywistość. Otwarcie się na osoby ze szczególnymi potrzebami jest szansą na taką zmianę. Warto to robić poprzez:

- budowanie relacji ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami: osobami indywidualnymi, grupami nieformalnymi, lokalnymi oddziałami Polskiego Związku Niewidomych (PZN) czy Polskiego Związku Głuchych (PZG)⁹, fundacjami i stowarzyszeniami;
- zapraszanie artystów, edukatorów i specjalistów ze szczególnymi potrzebami;
- otwarcie się na staże i zatrudnienie osób ze szczególnymi potrzebami w instytucji kultury.

Teatr 21 z Warszawy – teatr, którego aktorami są głównie osoby z zespołem Downa i w spektrum autyzmu¹⁰.

Fundacja Migawka z Krakowa – grupa teatralna współtworzona przez osoby słyszące, słabosłyszące i niesłyszące, zadebiutowała spektaklem *Wojna w niebie*¹¹.

OKO. Paulina Galanciak z Wrocławia – Inicjatorka projektów kulturalnych z udziałem osób ze szczególnymi potrzebami, między innymi *Wszystkich niemożliwości świata*¹², w ramach którego współtworzyła spektakl z dziećmi z niepełnosprawnościami i pełnosprawnymi.

Łódzkie Centrum Kultury, Fundacja Jutropera – *Nowy głos: L.E.M*¹³ - Spektakl z udziałem osób ze szczególnymi potrzebami z Katolickiego Stowarzyszenia Niepełnosprawnych Diecezji Łódzkiej.

⁸ *Niezbędnik koordynatora dostępności*, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/poradniki-standardy-wskazowki/poradniki/>, dostęp: 25.10.2021, s. 12-21.

⁹ Lista lokalnych oddziałów PZG: <https://www.pzg.org.pl/oddzialy/>, dostęp: 25.10.2021 i PZN: <https://pzn.org.pl/jednostki-terytorialne-pzn/>, dostęp: 25.10.2021.

¹⁰ <https://teatr21.pl>, dostęp: 25.10.2021.

¹¹ <https://fundacjamigawka.pl/wojna-w-niebie/> dostęp: 25.10.2021.

¹² <http://oko-galanciak.com/portfolio/be-together/>, dostęp: 25.10.2021

¹³ <https://nimit.pl/aktualnosci/elk-uslyszy-nowy-glos/>, dostęp: 25.10.2021

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie – koordynatorka ds. dostępności jest osobą poruszającą się na wózku.

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie, Muzeum Śląskie w Katowicach, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. w tych instytucjach pracują Głusi jako edukatorzy i kuratorzy.

Kto odpowiada za dostępność w instytucji kultury?

Dostępność instytucji kultury to proces, który nie powinien być prowadzony przez jedną osobę, ale przez cały zespół z osobą zarządzającą na czele.

Osoba zarządzająca instytucją kultury

Obowiązki wynikające z UZD dotyczą podmiotów publicznych. Należy zatem rozumieć, że to osoba lub osoby zarządzające instytucją są odpowiedzialne za ich wdrażanie, czyli określenie koniecznych do wykonania zadań i monitorowanie ich realizacji. Jeśli instytucja nie ma osobowości prawnej, to na pewno jest w niej wyznaczona osoba, która w umowie lub kontrakcie ma określoną odpowiedzialność za prowadzenie działań zgodnie z aktualnymi wymogami prawa.

Realizowanie obowiązków wynikających z UZD ma wpływ na gospodarowanie środkami publicznymi. Zapisy UZD muszą więc być uwzględniane na przykład w zamówieniach publicznych¹⁴, a ich prawidłowe prowadzenie również należy do zakresu obowiązków osoby lub osób zarządzających instytucją.

Obecność osoby zarządzającej w procesie wdrażania dostępności wynika z obowiązków związanych z pełnioną funkcją. Ma także znaczenie dla podniesienia rangi procesu realizowania dostępności oraz dodatkowo motywuje i angażuje pracowników.

Jako osoba zarządzająca powinieneś:

- uzasadnić podejmowane działania oraz plany w zakresie dostępności przed organizatorem instytucji kultury;

¹⁴ Por. UZD art. 4 ust. 3.

- aktywnie wyznaczać cele w zakresie zapewniania dostępności, z uwzględnieniem minimalnych wymagań określonych w art. 6 UZD. Dobrą praktyką w instytucji kultury jest tworzenie planu działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Jego przygotowanie jest obowiązkowe w organach władzy publicznej¹⁵, ale instytucja, która ma taki plan, może spokojnie i w przemyślany sposób wdrażać kolejne kroki na drodze realizowania dostępności. Jako osoba zarządzająca powinien brać udział w ewaluacji wdrażania takiego planu;
- upewnić się, że kwestie dostępności są obecne w prowadzonej działalności merytorycznej, ale także proceduralnej, na przykład:
  - z księgowością uzgadniaj plany budżetowe z uwzględnieniem dostępności;
  - dbaj o obecność klauzul opisujących wymagania w zakresie dostępności w umowach i zamówieniach publicznych¹⁶;
  - w wypadku wniosków o zapewnienie dostępności odpowiadaj na te wnioski lub udziel pełnomocnictwa – Twój podpis to wyraz wzięcia odpowiedzialności za odpowiedź, która może być później częścią postępowania skargowego.

Koordynator dostępności

W instytucjach kultury nie ma obowiązku wyznaczenia osoby pełniącej funkcję koordynatora dostępności. Funkcja taka jest wymieniona w UZD jako obowiązkowa wyłącznie w odniesieniu do organów władzy publicznej¹⁷.

Podmioty sektora kultury, w których wyznaczono koordynatorów dostępności, najszybciej i najefektywniej udostępniają swoją ofertę i przestrzenie osobom ze szczególnymi potrzebami. Niektóre samorzady i ich władze wykonawcze, rekomendują lub wyznaczają koordynatorów dostępności także w podległych im jednostkach. Takie decyzje podjął na przykład Zarząd Województwa Małopolskiego¹⁸ i Prezydent m. st. Warszawy¹⁹.

¹⁵ Por. UZD art. 14 ust. 1 i 2.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Por. UZD art. 14 ust. 1.

¹⁸ Załącznik nr 1 do uchwały nr 2219/18 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 30 listopada 2018 roku: <https://bip.malopolska.pl/umwm,a,1530949,uchwala-nr-221918-zarzadu-wojewodztwa-malopolskiego-z-dnia-30-listopada-2018-r-w-sprawie-przyznania-.html>, dostęp: 25.10.2021

¹⁹ Zarządzenie prezydenta m. st. Warszawy nr 1172/2020 z 24-09 2020:

<https://bip.warszawa.pl/NR/exeres/7DFAFE7E-AB09-4F42-BA6F-3549892133E9,frameless.htm>, dostęp: 25.10.2021

Do zadań koordynatora dostępności w instytucji kultury określonych w UZD art. 14 ust. 2 należy:

- wspieranie osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do oferty instytucji;
- przygotowanie i koordynacja wdrożenia planu działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności w instytucji;
- monitoring wdrażania dostępności w instytucji.

Zalecane są także:

- współpraca ze wszystkimi zespołami w instytucji kultury (w tym z osobami zarządzającymi) przy planowaniu i wdrażaniu dostępności;
- koordynacja przygotowania odpowiedzi na wnioski o zapewnienie dostępności.
- zadaniach możliwych do podejmowania przez koordynatora dostępności przeczytasz w ²⁰
- Przykładową listę kontrolną do monitorowania dostępności znajdziesz także w *Niezbędniku koordynatora dostępności* ²¹

Zespół ds. zamówień publicznych

Od 6 września 2021 r. instytucje publiczne muszą umieszczać zapisy, gwarantujące zapewnienie dostępności zamawianych usług lub dostaw, w umowach zawieranych z podmiotami niepublicznymi w wyniku realizacji zamówień publicznych. Muszą też wskazywać na konieczność zapewnienia dostępności przez podmioty realizujące powierzone zadania publiczne ²²

Dlatego osoba realizująca zamówienia powinna mieć niezbędną wiedzę w zakresie zapewniania dostępności i powinna współpracować z innymi działami, aby poprawnie formułować warunki dotyczące dostępności. Warunki te muszą być wskazane zarówno w postępowaniu ogłoszonym w trybie zamówienia publicznego, jak i w umowie z podmiotem niepublicznym²³. Co ważne, kwestie dostępności muszą być za każdym razem określone precyzyjnie i adekwatnie do przedmiotu zamówienia lub umowy.

²⁰ *Niezbędnik koordynatora dostępności...* dz. cyt., s. 7.

²¹ Tamże, s. 22-24.

²² Por. UZD art. 4 ust. 3.

²³ Por. UZD art. 4 ust.3 oraz UPZP art. 100.

Niewystarczające jest stworzenie generalnej klauzuli o konieczności dbania o dostępność.

Więcej informacji o zamówieniach publicznych znajdziesz w [Repozytorium wiedzy Urzędu Zamówień Publicznych²⁴](#).

Edukacja

Zaangażowanie zespołu w działania związane z dostępnością jest często naturalne i wynika z jego systematycznego kontaktu z odbiorcami. Bardzo często to właśnie edukatorzy pełnią funkcję koordynatora dostępności. Potwierdzają to doświadczenia projektu *Małopolska. Kultura Wrażliwa*. Projekt pokazuje, że ponad 50% koordynatorów dostępności w instytucjach kultury prowadzonych przez województwo małopolskie, pełni lub pełniło funkcję edukatora. To przede wszystkim osoby z zespołu edukacji współpracują również z organizacjami pozarządowymi czy placówkami oświatowymi i współtworzą szereg wydarzeń dostępnych w instytucji kultury.

Warto dbać o szkolenia z zakresu dostępności dla tego zespołu, ponieważ ma on wpływ na wizerunek instytucji w środowiskach osób ze szczególnymi potrzebami oraz w organizacjach je wspierających.

Promocja

Zespół ds. promocji zazwyczaj odpowiada za informowanie o ofercie i wydarzeniach, prowadzi także komunikację z otoczeniem wykorzystując różne media, między innymi stronę internetową i media społecznościowe. Zgodnie z zapisami UDC art. 6 publikowane tam treści muszą być dostępne. Dlatego zespół powinien:

- zostać przeszkolony w zakresie różnych sposobów i kanałów komunikacji, którymi posługują się osoby ze szczególnymi potrzebami;
- przygotowywać materiały informacyjne w sposób dostępny (prostym językiem i na dostępnej stronie internetowej);
- utrzymywać kontakty z organizacjami pozarządowymi tak, by skutecznie informować o dostępnych wydarzeniach.

W internecie można znaleźć wiele grup dyskusyjnych, stworzonych dla osób z różnymi potrzebami (również przez te osoby tworzone), gdzie bezpośrednio

²⁴ Repozytorium Wiedzy Urzędu Zamówień Publicznych, <https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/spoleczne-zamowienia/przydatne-informacje/dostepnosc>, dostęp: 25.10.2021

można dotrzeć do potencjalnych odbiorców wydarzeń kulturalnych. Są to na przykład grupy na Facebooku. Warto także publikować zaproszenia na wydarzenia w miejscach, które są sprawdzone i mają już sprawdzoną publiczność, na przykład newsletter i media społecznościowe Fundacji Kultury bez Barier, newsletter i media społecznościowe Fundacji Katarynka czy portal Udostępnij się! Fundacji Siódmy Zmysł.

Kuratorzy, reżyserzy, bibliotekarze, artyści, animatorzy, producenci, koordynatorzy realizacji wydarzeń

Podejmując działania na rzecz dostępności w planowanej i prowadzonej działalności²⁵, zespoły merytoryczne powinny uwzględniać dostępność swoich działań już na etapie planowania budżetowego.

Praktycznie może to być zrealizowane poprzez:

- prowadzenie działalności instytucji z uwzględnieniem potrzeb jak najszerzej grupy osób, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb społeczności lokalnej;
- współpracę zespołów z koordynatorem dostępności (o ile został wyznaczony) w planowaniu i prowadzeniu dostępnych działań;
- angażowanie ekspertów i twórców ze szczególnymi potrzebami do współpracy;
- nawiązanie bezpośredniego kontaktu z konkretnymi grupami odbiorców, wykorzystanie „marketingu szeptanego”, jeśli pracownikiem instytucji jest osoba ze szczególnymi potrzebami.

Małopolski Instytut Kultury w Krakowie, realizujący projekt *Małopolska. Kultura Wrażliwa*, przeprowadził w 2020 roku, pilotażowy program indywidualnego wsparcia dla **Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu (MONS)**. To przykład kompleksowego i spójnego podejścia do wdrażania i zarządzania dostępnością.

Raport z projektu wsparcia szkoleniowo-merytorycznego dla Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu w celu zwiększania dostępności instytucji kultury

²⁵ Por. UZD art. 4 ust. 2 pkt.3.

dla publiczności ze szczególnymi potrzebami. Raport znajdziesz na stronie projektu *Małopolska. Kultura Wrażliwa*²⁶.

---

²⁶ www.kulturawrazliwa.pl, dostęp: 25.10.2021

IV. Dostępność architektoniczna

Zobacz przykłady rozwiązań w tym obszarze

fot. Darek Senkowski

Ogólne zasady dostępności architektonicznej w instytucjach kultury

Podmioty sektora kultury podlegające UZD muszą zapewnić dostępność architektoniczną w swoich placówkach, w szczególności przez zapewnienie minimalnych wymagań z art. 6 pkt 1 UZD.

Obowiązek ten należy realizować przynajmniej poprzez:

- zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków;
- instalację urządzeń lub zastosowanie w budynku środków technicznych i rozwiązań architektonicznych, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych;
- zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy;
- zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego;
- zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób.

Nie oznacza to, że nie można zapewnić dodatkowych rozwiązań w zakresie dostępności, wykraczających poza ustawowe minimum.

Uniwersalne projektowanie a racjonalne usprawnienie

W każdym z tych obszarów możesz zapewnić dostępność poprzez uniwersalne projektowanie lub racjonalne usprawnienie. Definicje przeczytasz w [słowniku](#).

Rys. Filharmonia, do której wszyscy wchodzi tym samym, dostępnym wejściem.

Uniwersalne projektowanie

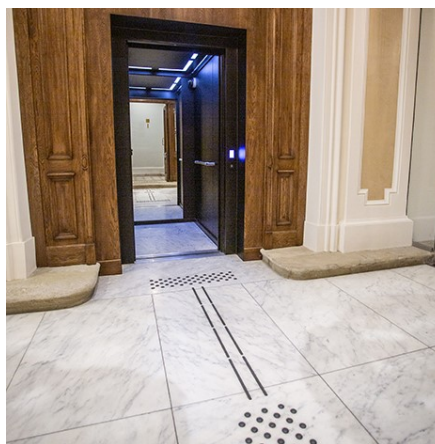

Przykładem budynku zabytkowego, w którym dążono do zapewnienia dostępności na zasadach uniwersalnego projektowania jest **Muzeum Księżąt Czartoryskich w Krakowie**:

- wykonano tam nową strefę wejściową na zadaszonym dziedzińcu;

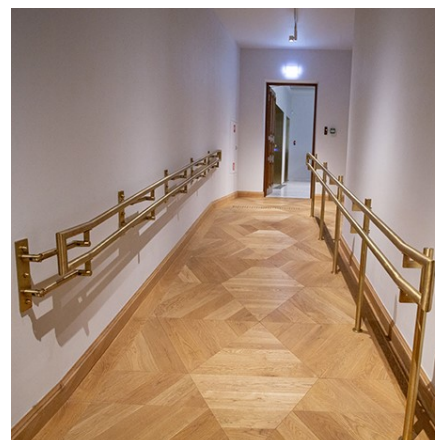
- zapewniono windy umożliwiające przemieszczanie się pomiędzy kondygnacjami;

- zaprojektowano nowy układ komunikacyjny;

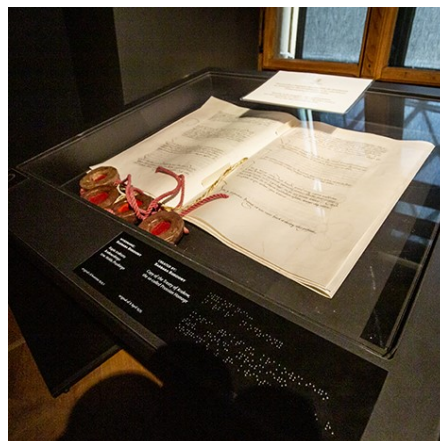
- umożliwiono pokonywanie zmian poziomów w obrębie kondygnacji za pomocą pochylni;

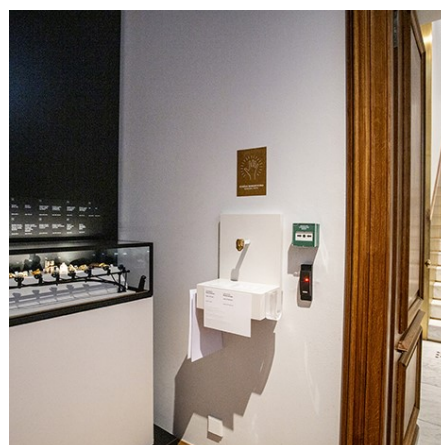
- na ekspozycji zadbano o rozwiązania dla osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi (na przykład eksponaty, których można dotykać, audiodeskrypcje);

- wprowadzono czytelną informację;

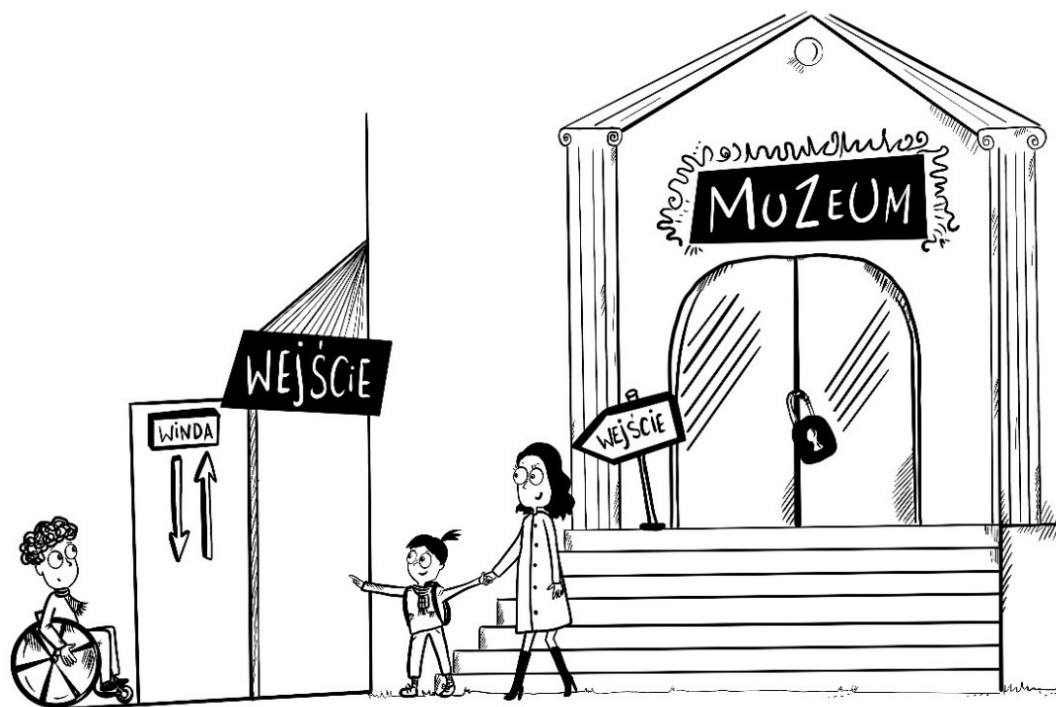
- zadbano o atrakcyjność przestrzeni (odpowiednia kolorystyka, oświetlenie, wysokiej jakości detale).

Racjonalne usprawnienie

W budynku **Zachęty – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie** dobudowano windę na zewnątrz, z boku budynku. Zapewniono w ten sposób nowe wejście główne, prowadzące przez poziom podziemia, z którego za pomocą wind można dostać się na parter i piętra. Dotychczasowe wejście stało się natomiast wejściem historycznym, nieużywanym na co dzień.

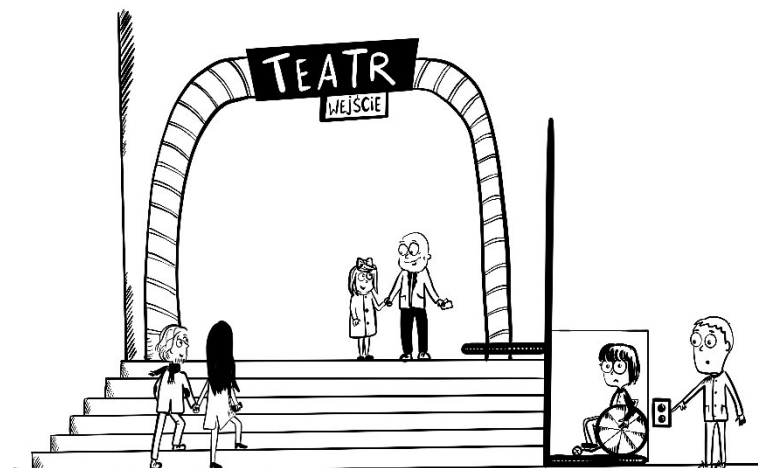
Rys. Muzeum. Zamknięto dotychczasowe wejście, otwarto nowe, dostępne dla wszystkich.

➔ Szczegółowe informacje w oryginalnym tekście w języku angielskim na temat uniwersalnego projektowania znajdziesz na stronie [Centrum Projektowania Uniwersalnego](#)²⁷.

Dostęp alternatywny – na czym polega?

W wyjątkowych sytuacjach instytucja kultury może zastosować dostęp alternatywny.

Sposoby zapewniania dostępu alternatywnego to między innymi: wsparcie innej osoby, wsparcie techniczne, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, organizacja pracy instytucji umożliwiająca realizację potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami²⁸.

Rys. Wejście do teatru. Kobieta na wózku korzysta z podnośnika, ale nie jest samodzielna. Podnośnik obsługuje dodatkowa osoba.

Wsparcie innej osoby:

- Przy wejściu do budynku zainstalowano podnośnik, ale nie można skorzystać z niego samodzielnie. Osoba z niepełnosprawnością ruchu musi skorzystać z pomocy pracownika.

Wsparcie techniczne:

- Możliwość wirtualnego zwiedzania części sal zabytkowego budynku.
- Okulary VR dla odtworzenia widoku i wrażeń z zabytkowej i niedostępnej wieży, latarni.

Organizacja działalności podmiotu publicznego:

Organizacja wydarzenia w wynajętej sali poza budynkiem instytucji, gdy sala w budynku jest niedostępna architektonicznie.

²⁷ https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.html, dostęp: 25.10.2021.

²⁸ Por. UZD, art. 7 ust.2 pkt 2.

Podjęcie decyzji o zastosowaniu dostępu alternatywnego musi być dobrze umotywowane i poprzedzone na przykład odpowiednimi analizami, badaniami czy audytem, które pozwolą ocenić, że zapewnienie dostępności nie jest możliwe.

Jednocześnie zastosowanie dostępu alternatywnego w jednym miejscu budynku, nie zwalnia z konieczności zapewnienia dostępności w jego innych częściach.

Od 6 września 2021 roku zastosowanie dostępu alternatywnego nie chroni Twojej instytucji przed możliwością złożenia skargi przez osobę ze szczególnymi potrzebami.

Zgodność rozwiązań w budynku z aktualnymi przepisami budowlanymi nie w każdej sytuacji oznacza brak barier dla określonej grupy użytkowników.

Polskie przepisy wymagają stosowania w budynku drzwi o szerokości przynajmniej 90 cm. Większość wózków, z których korzystają osoby z niepełnosprawnością ma szerokość nieprzekraczającą 75 cm. Może jednak zdarzyć się, że Twoją instytucję odwiedzą rodzice trojaczków, używający wózka, którego szerokość może przekraczać 100 cm. w takiej sytuacji pomimo szerokości drzwi zgodnej z obowiązującymi przepisami, występuje w nim bariera dla specyficznej grupy użytkowników i obowiązkiem Twojej instytucji jest znalezienie odpowiedniego rozwiązania tego nietypowego problemu.

Najprawdopodobniej nie uda Ci się przewidzieć każdego zdarzenia, nie zgadniesz, jakie mogą być specyficzne potrzeby każdego z gości Twojej instytucji. Jest to zrozumiałe. Postaraj się jednak opracować procedury, które pozwolą reagować w tego typu sytuacjach.

Dostępność przestrzeni zewnętrznej

Dostępność architektoniczna to także dostępność najbliższego otoczenia budynku. Ustawa nie nakłada na Twoją instytucję obowiązku dbania o tę przestrzeń. Pamiętaj jednak, że konieczność zapewnienia dostępności dojsć

do nowych i przebudowywanych budynków wynika między innymi z przepisów budowlanych²⁹.

Dostępny architektonicznie budynek bez dostępnego otoczenia - w praktyce nie będzie służył osobom ze szczególnymi potrzebami.

Ważne dla zapewnienia dostępności budynku są poniższe elementy.

Ukształtowanie terenu

Najkorzystniejsza jest sytuacja, w której teren jest poziomy lub nachylenie jest niewielkie i nie ma konieczności stosowania schodów. Jeżeli nie ma takiej możliwości, potrzebne jest zapewnienie pochylni, a w wyjątkowych sytuacjach odpowiednich rozwiązań technicznych (wind, podnośników).

Muzeum Śląskie w Katowicach – dużą różnicę pomiędzy poziomem terenu muzeum a ul. Roździeńskiego można pokonać między innymi za pomocą windy znajdującej się przy ul. Dobrowolskiego. Fot. Sonia Szelağ

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie – opracowano plany pokazujące najdogodniejsze trasy poruszania się po zabytkowych ogrodach ze wskazaniem nachyleń występujących na różnych trasach. Fot. Rafał Pudło

²⁹ Por. K. Kowalski, *Włącznik. Projektowanie bez barier, Integracja*, <http://www.integracja.org/wlacznik/>, dostęp: 25.10.2021, rozdział 1 i 2.

Szerokość przestrzeni komunikacyjnej

Wyznaczając tę szerokość, weź pod uwagę sytuację osób, które potrzebują najwięcej przestrzeni, na przykład korzystających z wózków elektrycznych, osób z wózkami dziecięcymi.

Nawierzchnia

Niektóre nawierzchnie, na przykład piasek, żwir, kostka granitowa, betonowe kratownice mogą utrudniać lub uniemożliwiać poruszanie się różnym odbiorcom, zwłaszcza osobom poruszającym się na wózku, osobom starszym, a nawet kobietom w butach na obcasie. Dobór nawierzchni zależy w pewnym stopniu od funkcji obiektu i jego lokalizacji. Jeżeli obiekt położony jest w parku lub skansenie, z powodzeniem można zastosować na przykład nawierzchnie mineralne lub inne, które będą odpowiednio utwardzone i będą jednocześnie zapobiegały zbieraniu się wody i rozmiękaniu ścieżek.

W trakcie imprez plenerowych rozwiązaniem mogą być tymczasowe ścieżki wykonane z odpowiedniej gumy lub tworzywa, łączące najważniejsze miejsca na terenie wydarzenia.

Open'er Festival - na tym festiwalu zapewnia się gumowe utwardzone ścieżki. Umożliwiają one osobom poruszającym się na wózkach udział w koncertach i wydarzeniach organizowanych na trawie lub innym nierównym podłożu.

Droga do wejścia

Znalezienie drogi do wejścia może ułatwić informacja przy ścieżkach wiodących do budynku czy jego widoczna bryła. Dla osób z niepełnosprawnością wzroku istotne są jednak dodatkowe rozwiązania, na przykład ścieżki dotykowe czy znaczniki dźwiękowe.

Jeżeli Twoja instytucja dysponuje rozległym terenem lub wieloma budynkami, dobrym rozwiązaniem będzie przygotowanie planu terenu z informacjami dla osób ze szczególnymi potrzebami. w obiektach takich jak skansen znakomicie sprawdzają się również wypowiedzi pracowników, którzy pomogą zaplanować trasę.

Teatr Komedia w Warszawie, TR Warszawa, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie. w tych instytucjach znajdziesz znaczniki Totupoint.

Totupoint to system przyzywowy oparty o technologię Bluetooth, który pomaga osobom z niepełnosprawnością wzroku odnaleźć wejście. Więcej informacji o znacznikach znajdziesz w [filmie](#)³⁰.

Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie - system (beacony) Yourway. w tym muzeum zainstalowano system beaconów, które pozwalają poruszać się osobom niewidomym i odnajdywać na przykład konkretny obiekt w muzeum. Więcej informacji o aplikacji znajdziesz w [filmie](#)³¹.

Możliwości skorzystania z miejsc postojowych

Warto zadbać o zapewnienie miejsc postojowych w pobliżu budynku i w punkcie, z którego można łatwo i bez barier dostać się do pieszej lub pieszo-jezdnej trasy prowadzącej do wejścia. z miejsc takich skorzystają osoby z niepełnosprawnością ruchu, osoby starsze czy kobiety w ciąży, ale też inne osoby. Jeżeli Twoja instytucja nie ma własnego parkingu, możesz upewnić się, czy takie miejsca są dostępne w okolicy. Pamiętaj, że miejsca dla osób poruszających się na wózku muszą mieć większe wymiary i być odpowiednio oznaczone.³²

Zapewnienie odpowiednio wykonanych przejść dla pieszych

Przejścia dla pieszych powinny być zapewnione w miejscach, gdzie prawdopodobnie piesi będą pokonywać pas jezdni. Powinny mieć obniżone krawężniki i ostrzegawcze oznaczenia dotykowe dla osób z niepełnosprawnością wzroku.

³⁰ Partnerstwo na rzecz dostępności, PIRS CREATIVE LAB, <https://www.youtube.com/watch?v=GAK-fVVohdE>, dostęp: 25.10.2021.

³¹ Innowacja pt: Mobi Asystent oraz YourWay, <http://www.altix.pl/8563.aspx> dostęp: 25.10.2021.

³² Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, par. 21
Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach, Załącznik 1, pkt 5.2.18; Załącznik 2, pkt 5.2.4 i 5.2.6.

Mała architektura

Dla niektórych osób dotarcie do instytucji kultury to duży wysiłek. Problem ten może dotyczyć osób starszych, osób z niepełnosprawnością ruchu, osób z chorobami krążenia. Żeby umożliwić im odpoczynek, warto w pobliżu wejścia umieścić ławki. Pamiętaj przy tym, że siadanie i wstawanie to także wysiłek, dlatego zadbaj o podłokietniki, odpowiednio wyprofilowane oparcie i siedzisko, a także wolną przestrzeń pod siedziskiem. Zadbaj też, żeby obok ławki pozostała wolna przestrzeń, z której będzie mogła skorzystać osoba poruszająca się na wózku lub w której będzie można postawić wózek dziecięcy.

Jeżeli nie masz bezpośredniego wpływu na występujące w okolicy budynku bariery, zgłoś je do zarządcy terenu, na przykład lokalnego Zarządu Dróg Miejskich lub urzędu gminy.

Dostępność budynku

Wejście

Wejście do budynku musi być dostępne. Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami nie wskazuje jednak, ile powinno być takich wejść i gdzie powinny być położone. Nie określa także ich parametrów.

Bez dostępnego wejścia nie ma dostępnego budynku. Jeżeli wiesz, że Twoja instytucja jest niedostępna architektonicznie i zastanawiasz się, od czego zacząć prace, dostosowanie wejścia będzie zazwyczaj najlepszym wyborem.

Na dostępność wejścia wpływ ma wiele czynników, między innymi: czy możemy się do niego dostać, czy łatwo je znaleźć, jaki rodzaj drzwi zastosowano i jakie są ich parametry (szerokość, wysokość progu), czy odpowiednio dobrano klamki, jakiej siły trzeba użyć do otwarcia drzwi.

Wśród najważniejszych czynników znajdują się poniższe elementy.

Wybór i lokalizacja dostępnych wejść

Najlepiej, jeżeli dostępne będą wszystkie wejścia. Jeżeli możesz dostosować tylko jedno wejście, wybierz wejście główne. Dostęp wyłącznie do wejścia z boku lub z tyłu budynku powinien być rozważany w ostateczności. w budynkach zabytkowych możesz również spróbować zmienić sposób wchodzenia do budynku, z innego wejścia zrobić wejście główne (jak w budynku warszawskiej Zachęty).

Dostępne dojście do drzwi

Wejścia dostępne z poziomu terenu są najwygodniejsze.

Niewielkie różnice poziomu najlepiej zniwelować łagodnie nachylonym chodnikiem lub pochylnią. Jeżeli masz wystarczająco dużo miejsca, postaraj się zbudować pochylnię o mniejszym nachyleniu, niż wynika to z przepisów. Jeśli nie możesz zbudować pochylni, rozważ budowę windy zewnętrznej, która może rozwiązać jednocześnie problem braku dostępności wejścia i kondygnacji w budynku. Jeśli nie jest możliwa budowa pochylni ani windy, możesz zainstalować podnośnik (pionowy lub w ostateczności schodowy).

W budynkach zabytkowych mogą sprawdzić się również podnośniki chowane w posadzce lub schody, które można przekształcić w podnośnik.

Muzeum Warszawy. Tu zastosowano podnośnik chowany w posadzce.

Gdy dostosowanie wejścia do obiektu nie jest możliwe, możesz pomyśleć o dostępie alternatywnym, zapewniając dostawiane pochylnie i wsparcie ze strony pracownika. Takie rozwiązanie można wykorzystać na przykład w skansenie.

Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie. W tym miejscu dostawia się szyny i zapewnia wsparcie pracowników. Jest to jednak dostęp alternatywny i rozwiązanie, które sprawdzi się nie dla każdej osoby poruszającej się na wózku.

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami dopuszcza stosowanie schodołazu. Pamiętaj jednak, że osoby z niepełnosprawnością nie lubią z nich korzystać, a doświadczenia wielu instytucji wskazują, że urządzenia te stoją nieużywane.

Rys. Kobieta używa schodołazu. Sprowadza po schodach mężczyznę na wózku. Mężczyzna wyraźnie zaniepokojony.

Drzwi

Polskie przepisy wymagają stosowania w budynku drzwi o szerokości (mierzonej w świetle ościeżnicy)

przynajmniej 90 cm³³. Większość wózków, z których korzystają osoby z niepełnosprawnością, ma szerokość nieprzekraczającą 75 cm. Oznacza to, że (zgodnie z przepisami) drzwi zapewniają tym osobom zapas umożliwiający swobodne poruszanie się po budynku.

Zgodnie z przepisami także progi w drzwiach nie mogą być wyższe niż 2 cm³⁴. Ze względu na osoby z niepełnosprawnością najlepiej w ogóle z nich zrezygnować. Więcej informacji znajdziesz w publikacji *Włącznik. Projektowanie bez barier*³⁵.

Otwieranie drzwi wejściowych może stanowić wyzwanie.

- Dbaj, by drzwi były dobrze wyregulowane.
- Jeśli jest to niezbędne, zainstaluj automatyczny siłownik. Jego dodatkową zaletą jest fakt, że może on otwierać dwa skrzydła drzwi jednocześnie. Jest więc idealnym rozwiązaniem do obiektów zabytkowych, w których nie ma możliwości poszerzenia głównego skrzydła drzwi.
- Drzwi obrotowe stanowią trudność dla wielu osób ze szczególnymi potrzebami. Pamiętaj, aby obok nich zapewnić dodatkowe wejście z drzwiami przesuwными lub rozwieranymi. Taki wymóg stawiają zresztą przepisy budowlane³⁶.

Najwygodniejszym rozwiązaniem są drzwi automatyczne, przesuwne. Ich otwieranie nie wymaga używania siły, a skrzydła nie kolidują z przestrzenią komunikacyjną, więc nie uderzą przechodzącej obok nich osoby.

Oznacz odpowiednio drzwi przeszklone. Naklej na nich na odpowiedniej wysokości coś kolorowego, matowego, na przykład dwa pasy o szerokości min. 10 cm na wysokości 90-100 cm i 130-140 cm³⁷.

Wielkość przedsionka

Przedsionki powinny być na tyle duże, żeby osoba poruszająca się na wózku mogła swobodnie dostać się do środka budynku. Różne normy i standardy

³³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Par. 62 ust. 1.

³⁴ Tamże, Par. 62 ust. 3.

³⁵ Por. K. Kowalski, *Włącznik...*, dz. cyt., s. 37

³⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, § 62 ust. 2.

³⁷ Por. ISO 21542:2021.

podają, że przestrzeń znajdująca się poza polem otwierania drzwi powinna mieć nie mniej niż 120x150 cm lub nawet 150x150 cm.

Zadbaj o dostępność zbyt małego przedsionka:

- w godzinach pracy instytucji otwórz na stałe drzwi wewnętrzne, jeśli ich uchylane skrzydła uniemożliwiają samodzielność niektórym osobom;
- zastosuj automatyczne otwieranie obu par drzwi: zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych;
- zrezygnuj z przedsionka lub zdemontuj drzwi wewnętrzne, stosując jednocześnie kurtyny cieplne, które ograniczą dopływ zimnego powietrza.

Urządzenia kontroli dostępu

Zadbaj o właściwe parametry urządzeń kontroli dostępu, na przykład bramek do wykrywania metali.

Jeśli przy wejściu do Twojej instytucji znajduje się domofon, wideofon lub czytnik kart dostępu, zainstaluj go na odpowiedniej wysokości i zadbaj o jego dostępność. Urządzenie z dotykowym ekranem będzie trudne do obsługi dla osoby z niepełnosprawnością wzroku, domofon zawieszony zbyt wysoko będzie niedostępny dla osób poruszających się na wózkach.

Pamiętaj o potrzebach osób z niepełnosprawnością słuchu, które mogą mieć problem z porozumiewaniem się za pomocą domofonu. Korzystniejszym rozwiązaniem będzie wideofon. Pomocne mogą być też urządzenia wyposażone w pętlę indukcyjną.

Jeżeli Twoja instytucja znajduje się w budynku, który nie jest jej własnością i nie ma wpływu na stosowane przy wejściu urządzenia, możesz na przykład umieścić przy wejściu numer kontaktowy do koordynatora dostępności, pod który osoba potrzebująca wsparcia będzie mogła zadzwonić lub wysłać sms.

Strefa recepcyjna

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami nie odnosi się bezpośrednio do tego typu miejsca, ale wymaga zapewnienia dostępu do wszystkich przestrzeni w budynku. Oznacza to, że musisz zapewnić dostęp do kas, recepcji, punktów informacyjnych.

Na dostępność recepcji, kas, punktów informacyjnych wpływ mają poniższe elementy.

Lokalizacja

Blisko wejścia i dająca możliwość obserwowania wchodzących, aby w razie potrzeby udzielić im wsparcia.

Parametry blatu

Najkorzystniejszy jest blat dwupoziomowy, zapewniający komfort zarówno osobom poruszającym się na wózkach, jak i stojącym. Niższy poziom powinien być na wysokości maksymalnie 90 cm.

Gdy dostosowanie blatu jest niemożliwe, wprowadź odpowiednie procedury, na przykład wymagaj od pracowników, żeby obsługiwali osoby poruszające się na wózkach lub osoby niskorosłe poza recepcją. Pamiętaj jednak, że będzie to dostęp alternatywny.

Oświetlenie

Zadbaj o światło, aby było rozproszone, równomierne i jasne. Niekorzystne jest silne światło padające zza pleców pracownika, na przykład ustawienie recepcji tyłem do okna. Utrudnienie może też stanowić światło punktowe, które będzie powodowało powstawanie ostrych cieni na twarzy pracownika.

Komunikacja pionowa i pozioma w budynku

Konieczność zapewnienia dostępności korytarzy i klatek schodowych wynika wprost z UZD art. 6 pkt 1. Osoby ze szczególnymi potrzebami powinny być w stanie dostać się do każdego pomieszczenia, z wyjątkiem pomieszczeń technicznych, a przestrzenie komunikacyjne muszą być pozbawione barier.

Barierą mogą być:

- schody (bez możliwości skorzystania z pochylni, windy lub podnośnika);
- zbyt wąskie lub zbyt ciężko otwierające się drzwi;
- wysokie progi;
- zbyt miękkie wykładziny;
- zbyt wysoko umieszczone przyciski w windach;
- brak komunikatów głosowych w windach;
- brak kontrastowych oznaczeń stopni schodów;
- nieoznaczone drzwi i przegrody wykonane ze szkła;
- elementy architektury, wystawy, informacji itp., o które można uderzyć głową, na przykład przestrzenie pod schodami, podwieszane eksponaty linki.

Likwidowanie barier na korytarzach i w klatkach schodowych

- Przy niewielkich różnicach wysokości wykorzystaj pochylnię.
- Pomiędzy piętrami najwygodniej będzie poruszać się windą, ale jednocześnie konieczne jest zapewnienie schodów, na przykład na potrzeby ewakuacji lub dla osób z klaustrofobią.
- Montaż podnośnika możesz rozważyć, gdy wprowadzenie powyższych rozwiązań nie jest możliwe. Podnośniki pionowe są przy tym korzystniejsze niż podnośniki schodowe. Podnośnik musi być odpowiednio duży, a jego udźwig nie powinien być mniejszy niż 250 kg (zalecane min. 300 kg).

Więcej na temat doboru rozwiązań architektonicznych i technicznych napisano w podrozdziale [Wejście](#).

Jeżeli w niektórych częściach budynku nie jesteś w stanie zapewnić dostępnej komunikacji pionowej i poziomej, zadбай o dostęp alternatywny. Zapewnij możliwość zwiedzania wirtualnego, gdy brakuje dostępu do części ekspozycji.

Dla odpowiednio wykonanej komunikacji poziomej i pionowej w budynku będą miały znaczenie poniższe elementy.

Parametry pochylni, schodów, dźwigów osobowych

Wiele wymagań dotyczących parametrów pochylni, schodów i dźwigów osobowych znajdziesz w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie³⁸.

Pamiętaj, że w istniejących budynkach parametry schodów lub wind mogą nie odpowiadać obecnie obowiązującym przepisom.

Szerokość dróg komunikacyjnych

Przepisy budowlane wymagają zapewnienia korytarzy o szerokości min. 140 cm. Szerokość taka jest podyktowana przede wszystkim możliwością ewakuacji z budynku. Ale pamiętaj, że nie zapewnia możliwości wygodnego manewrowania wózkem lub mijania się dwóch osób poruszających się na wózku. do tego potrzebne będą przejścia o szerokości odpowiednio min. 150 i 180, lub nawet 200 cm. Przestrzenie o mniejszej szerokości mogą być w miejscach o małym natężeniu ruchu, gdzie przeważa ruch w jednym kierunku i rzadko mijamy się z innymi osobami.

Kolorystyka i dobór materiałów

Kolorystyka elementów budynku i stosowane w nim materiały mają istotny wpływ na orientację, możliwość określenia wielkości pomieszczeń i znajdowania prowadzących do nich wejść. Zadbaj o zachowanie kontrastów pomiędzy posadzkami a ścianami oraz drzwiami a ścianami oraz o dobrą widoczność mebli na tle otoczenia. Unikaj dużych płaszczyzn wykonanych ze szkła lub zadbaj o ich oznaczenie, a także w miarę możliwości ogranicz stosowanie materiałów o wysokim połysku.

Oświetlenie

Światło powinno być równomierne i raczej rozproszone. Wyjątkiem mogą być ekspozycje w muzeach, sale restauracji i inne przestrzenie, w których ważne

---

³⁸ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, z późniejszymi zmianami.

jest podkreślenie elementów wystawy, dobranie oświetlenia w taki sposób, żeby nie szkodziło dziełom sztuki czy uzyskanie efektu scenograficznego.

Akustyka

Może wpływać na nasz komfort, ale jest też ważna, żeby umożliwić porozumiewanie się. Postaraj się na przykład zadbać o to, żeby recepcja nie znajdowała się blisko szczególnie głośnych miejsc, takich jak punkty gastronomiczne. Wprowadź materiały, meble lub roślinność, które będą pochłaniały dźwięk.

Informacja w budynku

Zgodnie z UZD art. 6 pkt 1 lit. c) instytucja kultury musi zapewnić informację wizualną i dotykową lub głosową.

Informacja wizualna

Informacja musi być adekwatna do wielkości i funkcji obiektu. w niewielkich budynkach wystarczające może być umieszczenie tabliczek na wejściach do ważnych pomieszczeń, w dużych nie obędzie się bez informacji kierunkowej, między innymi planu budynku lub tabliczek wskazujących drogę do poszczególnych sal.

Zadbaj o odpowiednią czcionkę, wielkość informacji i kontrastowość. Ponadto zapewnij dobre oświetlenie dla informacji.

Umieść informację na odpowiedniej wysokości, tak by mogły z niej korzystać zarówno osoby poruszające się na wózkach, jak i stojące.

Oceniając czytelność informacji zastanów się z jakiej odległości będzie ona czytana, sprawdź, czy jest czytelna dla osób o różnym wzroście oraz osób poruszających się na wózku lub dzieci. Proste informacje przedstawiane za pomocą symboli czyta się szybciej i są zazwyczaj łatwiejsze do zrozumienia.

Informacja dotykowa

Informacją dotykową mogą być plany tyflograficzne, oznaczenia dotykowe (na przykład w alfabecie Braille'a) przy wejściach do pomieszczeń lub na poręczach schodów, ścieżki dotykowe.

[Więcej o planach tyflograficznych przeczytasz tutaj³⁹.](#)

Plan tyflograficzny w **Zachęcie - Narodowej Galerii Sztuki**.

Informacja tego typu jest trudniejsza do znalezienia niż informacja wizualna. Wiele osób przyznaje, że ma trudności, żeby ją odnaleźć. Ważne jest jednakowe rozmieszczenie jej w całym budynku, a w niektórych miejscach zapewnienie na przykład ścieżek dotykowych lub znaczników dźwiękowych ułatwiających znalezienie ważnych informacji, takich jak plany tyflograficzne.

Nie wszystkie osoby z niepełnosprawnością wzroku posługują się alfabetem Braille'a.

Informacja głosowa

Informacja głosowa może być stosowana jako uzupełnienie planów tyflograficznych. w takiej sytuacji będzie kierowana przede wszystkim

³⁹budowlaneabc.gov.pl, <https://bit.ly/3nu4PDC>, dostęp: 25.10.2021

do osób z niepełnosprawnością wzroku. Może też być przygotowana w formie audiodeskrypcji, co ułatwi tym osobom poruszanie się po obiekcie.

Może mieć formę nagrania, które można odtworzyć za pomocą aplikacji lub może być odtwarzana przez automat. Może być też przekazywana przez odpowiednio przygotowanego pracownika recepcji. Ta ostatnia forma będzie często najłatwiejsza do wprowadzenia i sprawdzi się szczególnie w niewielkich obiektach. Takie rozwiązanie, szczególnie w małych obiektach, będzie korzystne dla każdego, nie tylko osób z niepełnosprawnością wzroku.

Istnieją również specjalne znaczniki dźwiękowe, które mogą być sparowane z aplikacją dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Mogą one ułatwiać znalezienie wejścia i ważnych przestrzeni wewnątrz budynku.

Pomieszczenia higieniczno-sanitarne

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami nie nakłada obowiązku zapewnienia toalet dla osób z niepełnosprawnością, pokoi rodzica z dzieckiem i innych tego typu pomieszczeń. Natomiast jeżeli są one w budynku, musisz zadbać, by wiodące do nich drogi – korytarze – były pozbawione barier. Nowoprojektowane budynki muszą (na mocy przepisów prawa budowlanego⁴⁰) mieć dostępną toaletę na każdej kondygnacji, na którą mogą wejść osoby z niepełnosprawnością i na której zapewnia się toalety ogólnodostępne. Pomieszczenia dla rodzica z dzieckiem są wymagane w budynkach, w których powierzchnia przestrzeni handlowo-usługowych przekracza 1000 m²⁴¹.

Na dostępność pomieszczeń higieniczno-sanitarnych wpływ ma wiele elementów:

- odpowiednie położenie;
- szerokie wejście z łatwo otwieranymi drzwiami;
- właściwa wielkość umożliwiająca swobodne manewrowanie osobom poruszającym się na wózku;
- dobór wyposażenia i wysokość jego montażu, poręcze;

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Par. 86 ust. 1.

⁴¹ Tamże, Par. 85a

- zapewnienie systemów przyzywowych.

Jeżeli masz taką możliwość postaraj się dostosować wybrane kabiny ustępowe, pisuary i umywalki do wzrostu dzieci. Takie udogodnienia będą szczególnie istotne w obiektach przeznaczonych dla dzieci.

Pamiętaj przy tym, że toalety dla dzieci z niepełnosprawnością również muszą mieć inne parametry niż dla dorosłych.

Informacje na temat projektowania toalet znajdziesz w wielu standardach, normach i publikacjach. Staraj się korzystać z najnowszych źródeł⁴². w przypadku publikacji warto sprawdzić bibliografię i ocenić, czy autor korzystał z aktualnych danych.

Jeżeli masz taką możliwość, pomyśl również o zapewnieniu tzw. komfortki. To pomieszczenie, w którym osoba z niepełnosprawnością i jej opiekun mogą wykonać czynności higieniczne. Takie pomieszczenie musi być odpowiednio duże i powinno być wyposażone w leżankę (najlepiej z automatyczną regulacją wysokości), umywalkę, muszlę ustępową i podnośnik ułatwiający przesiadanie się z wózka na inne sprzęty. Więcej informacji o komfortkach [znajdziesz w artykule](#).

Inne przestrzenie związane z działalnością instytucji kultury

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami art. 6 pkt 1 nakłada obowiązek zapewnienia dostępu do wszystkich pomieszczeń w budynku, oprócz pomieszczeń technicznych. Obliguje również do zapewnienia wolnych od barier przestrzeni komunikacyjnych, odpowiedniej informacji, wstępu z psem asystującym i ewakuacji. Nie określa natomiast wymagań dotyczących innych aspektów dostępności, na przykład związanych z zapewnieniem miejsc na widowni, dostępnością eksponatów.

Ustawa nie nakłada obowiązku udostępniania konkretnych pomieszczeń. Pozbawione barier muszą być drogi wiodące do tych przestrzeni.

Sale wystawiennicze, wykładowe, koncertowe i kinowe, biblioteki, czytelnie, przestrzenie warsztatowe i pracownicze to najważniejsze miejsca w Twojej instytucji. To dla nich goście ją odwiedzają. Brak dostępności tych

⁴² Por. ISO 21542: 2021.

pomieszczeń oznacza, że osoby ze szczególnymi potrzebami nie będą mogły skorzystać z oferty Twojej instytucji.

Od czego zależy dostępność innych przestrzeni?

Sposób zapewnienia dostępności w poszczególnych rodzajach pomieszczeń ma bezpośredni związek z ich funkcją. Ponadto dostępność pomieszczeń łączy ze sobą aspekty wymienione w UZD jako architektoniczne (art.6 pkt 1) i informacyjno-komunikacyjne (art.6 pkt 3) Oto sprawy, na które warto zwrócić uwagę w przestrzeniach o różnych funkcjach:

Przestrzenie muzealne i galerie

Ekspozycje, teksty i inne materiały powinny być prezentowane w taki sposób, żeby były dobrze widoczne dla osób o różnym wzroście, również dla dzieci i osób poruszających się na wózku.

Gablota z kopią przywileju jedneńskiego w **Muzeum Narodowym w Krakowie**.

Oświetlenie powinno być ustawione w taki sposób, żeby z punktu widzenia osoby poruszającej się na wózku lub dziecka nie odbijało się od powierzchni obrazów i innych elementów wystawy, co mogłoby utrudnić zapoznanie się z nimi.

Gabloty powinny być dobrane tak, aby krawędź nie utrudniała oglądania eksponatów i czytania napisów osobom poruszającym się na wózku bądź dzieciom.

Teksty powinny być sformatowane i umieszczone tak, żeby były czytelne dla jak największej liczby osób. Zadbaj między innymi o odpowiednią wielkość czcionki, kontrast, jednolite tło i równomierne oświetlenie informacji.

Należy zapewnić rozwiązania umożliwiające osobom z niepełnosprawnością sensoryczną (na przykład: audiodeskrypcję, eksponaty do dotykania, tłumaczenie na język migowy, opisy z powiększoną czcionką, napisy rozszerzone w prezentowanych materiałach audiowizualnych, opisy dźwięków) i intelektualną (teksty łatwe do czytania) zapoznanie się z ekspozycją.

Należy zadbać o miejsca do siedzenia, umożliwiające odpoczynek lub po prostu dłuższe oglądanie wybranego przez zwiedzającego dzieła sztuki. Niektóre muzea umożliwiają wypożyczenie przenośnych, składanych siedzisk/taboretów, które zwiedzający może rozłożyć w dowolnym miejscu.

Nie każdy jest w stanie nosić składane krzeselko, dlatego nawet jeśli je zapewniamy, nie rezygnujemy z miejsc do siedzenia na stałe umieszczonych na wystawie.

Muzeum Warszawy wypożycza taborety, które po złożeniu mogą służyć jako laska – wygodnie je nosić i można się na nich oprzeć podczas zwiedzania.

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie wypożycza składane taborety w dwóch rozmiarach: dla dorosłych i dla dzieci.

Sale audytoryjne/koncertowe/teatralne/kinowe

Należy zapewnić miejsca przeznaczone dla osób poruszających się na wózku. Najlepiej rozmieścić je w różnych miejscach sali, żeby osoba z niepełnosprawnością miała wybór.

Miejsca te muszą mieć poziomą powierzchnię, której wielkość pozwoli na ustawienie wózka i zapewnienie przejścia obok niego oraz dobrą widoczność na scenę, ekran itp. Niekorzystne są lokalizacje na przykład za kolumnami, wysokimi balustradami, bez podwyższenia za rzędami stojącymi. Miejsca dla osób poruszających się na wózku nie powinny też ograniczać szerokości dróg ewakuacyjnych.

Dobłą praktyką jest też umożliwienie demontażu pewnej liczby krzeseł, żeby dać szansę uczestniczenia w wydarzeniu większym grupom osób z niepełnosprawnością.

Część osób poruszających się na wózku może chcieć przesiąść się ze swojego wózka na fotel. Postaraj się zapewniać taką możliwość.

Przykładem racjonalnego usprawnienia jest zapewnienie miejsc dla osób poruszających się na wózku może stanowić wyzwanie w budynkach zabytkowych. w **Teatrze Królewskim w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie**⁴³, gdzie zapewnienie miejsc bezpośrednio na widowni nie było możliwe ze względu na wysoką wartość zabytkowej, drewnianej konstrukcji widowni, miejsca dla osób poruszających się na wózku zaprojektowano na balkonach znajdujących się na wprost sceny, do których można dotrzeć z parteru budynku.

Warto zapewnić miejsca o większej szerokości siedziska, przeznaczone dla osób otyłych.

Warto zapewnić miejsca, które można swobodnie zająć z psem asystującym w taki sposób, żeby nie przeszkadzać innym widzom.

Część widzów może mieć alergię na sierść zwierząt. Zadbaj więc również o wyznaczenie stref, w których na pewno nie będzie przebywała osoba z psem asystującym.

Należy zapewnić dostęp na scenę dla osób poruszających się na wózku.

Warto zapewnić system wspomaganie słuchu dla osób słabosłyszących, na przykład pętlę indukcyjną.

Ułożenie pętli w istniejącym obiekcie nie zawsze będzie możliwe.

W **Teatrze Królewskim w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie** nie było możliwości ułożenia pętli na całej widowni, ze względu na zabytkowy

⁴³ <https://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/dostepnosc>, dostęp: 25.10.2021.

charakter konstrukcji widowni, dlatego strefy wyposażone w pętle wyznaczono na balkonach.

W niektórych sytuacjach pomocne mogą być też systemy bezprzewodowe, w których odbiorniki sygnału mogą zostać wyposażone w naszyjne pętle indukcyjne.

Korzystniejsze jest w takim przypadku zastosowanie systemów opartych na sygnale FM, ponieważ widz może ukryć odbiornik, nie ujawniając innym, że korzysta z takiego rozwiązania. Pamiętaj jednak, że niektóre osoby nie chcą przyznawać się do swojej niepełnosprawności i konieczność pobrania odbiornika może stanowić dla nich problem.

Salę edukacyjne/salę spotkań/pracownię

Należy zagwarantować niezbędną przestrzeń w salach dla osób poruszających się na wózku. Jeżeli część sal jest zbyt mała, dobrze jest wytypować i przeznaczyć większe sale dla osób poruszających się na wózku i odpowiednio planować wydarzenia.

Stoły powinny mieć przestrzeń pod blatem odpowiednią dla osób poruszających się na wózku. Na rynku bez trudności można znaleźć takie, w których wysokość pod blatem wynosi przynajmniej 67 cm. Taka wysokość powinna być wystarczająca dla większości osób poruszających się na wózku. Stoły z wysokimi wspornikami blatu mogą być również niewygodne dla osób pełnosprawnych, w szczególności wysokich.

W dużych salach należy zapewnić systemy wspomaganie słuchu, na przykład pętle indukcyjną.

Biblioteki/czytelnie

Przestrzenie komunikacyjne powinny umożliwiać swobodne przemieszczanie się osobom poruszającym się na wózku. Jeżeli w Twojej instytucji przestrzenie między półkami są zbyt wąskie, możesz na przykład umożliwić swoim gościom zamawianie książek przy stanowisku recepcyjnym.

Należy zapewnić dostępność katalogów. Pamiętaj, że dla osób z niepełnosprawnością wzroku niedostępne są katalogi papierowe, a wyszukiwanie w nich odpowiednich pozycji jest również uciążliwe dla osób pełnosprawnych. Korzystne są więc katalogi cyfrowe, pod warunkiem, że współpracują z oprogramowaniem czytającym. Możesz zapewnić stanowisko

wyposażone w takie oprogramowanie i słuchawki, co umożliwi osobom z niepełnosprawnością wzroku zapoznanie się z księgozbiorem.

Należy zapewnić dostępność publikacji. Publikacje w wersji papierowej są niedostępne dla osób z niepełnosprawnością wzroku, dlatego warto zadbać o tworzenie bazy treści dostępnych dla tej grupy odbiorców. Możesz to zrobić zapewniając audiobooki, książki w wersji elektronicznej (na przykład zeskanowane za pomocą oprogramowania typu OCR), czy korzystając z programów z istniejącymi bazami tego typu publikacji. Korzystnym rozwiązaniem może być też umożliwienie osobom ze szczególnymi potrzebami zamówienia publikacji w odpowiedniej dla nich wersji.

Należy zapewnić odpowiednie dla osób poruszających się na wózku stoły w czytelnii i stanowiska komputerowe. Potrzebna jest odpowiednia przestrzeń manewrowa a przed stanowiskami i wolna przestrzeń pod blatem umożliwiającą wygodne ustawienie wózka.

Należy zapewnić technologie asystujące, na przykład lupy albo inne urządzenia wspomagające.

Miejska Biblioteka Publiczna im. dr Tadeusza Rakowieckiego w Hajnówce. w tej instytucji osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą skorzystać z dostosowanego dla nich stanowiska z udźwiękowionym komputerem i z klawiaturą dla osób niedowidzących. Mogą też zeskanować druki.

Punkty gastronomiczne/punkty handlowo-usługowe

Punkty gastronomiczne i punkty handlowo-usługowe są często powierzane firmom zewnętrznym. Zadbaj o określenie minimalnych wymagań w zakresie dostępności, które najemca będzie zobowiązany spełniać. na przykład, żeby wysokość blatu kasy nie przekraczała 90 cm.

Odpowiednie zapisy możesz umieścić w umowie dzierżawy lub najmu.

Ewakuacja i inne procedury

Instytucja, zgodnie z UZD art.6 pkt 1 lit. e), ma obowiązek zapewnić dostępność dróg ewakuacyjnych lub rozwiązania umożliwiające uratowanie osób ze szczególnymi potrzebami.

Zapewnienie odpowiedniej ewakuacji z budynku jest kwestią wymagającą dokładnych uzgodnień.

Od parametrów dróg ewakuacyjnych i odpowiednich procedur może zależeć życie i zdrowie osób korzystających z budynku. Dlatego zawsze powierzaj przygotowanie planów ewakuacji specjalistom posiadającym odpowiednie uprawnienia.

Wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami lub specjalistów w zakresie dostępności może być niezwykle cenne, ale to eksperci w zakresie bezpieczeństwa pożarowego ponoszą odpowiedzialność za przygotowanie właściwych i zgodnych z przepisami rozwiązań i oni powinni odpowiadać za opracowanie dróg ewakuacyjnych i przygotowanie procedur.

Zamieszczone poniżej podpowiedzi należy traktować jedynie jako sugestie, które muszą być każdorazowo skonsultowane z ekspertami do spraw bezpieczeństwa pożarowego.

- Zawsze zwracaj uwagę na osoby wymagające wsparcia – osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, dzieci, osoby ze złamaną nogą i inne.
- Osoby z niepełnosprawnością wzroku, z niepełnosprawnością intelektualną lub w spektrum autyzmu będą najprawdopodobniej potrzebowały wsparcia pracowników: niewidomi – by znaleźć drogę ewakuacji, niepełnosprawni intelektualnie i osoby w spektrum autyzmu – by zachować się adekwatnie do sytuacji.
- Głusi i osoby słabosłyszące muszą zostać właściwie poinformowani o alarmie, potrzebna jest informacja wizualna (na przykład świetlna).
- Najtrudniejsza jest ewakuacja osób, które nie mogą samodzielnie skorzystać ze schodów. Windy w sytuacji alarmowej zjeżdżają na parter. Dotyczy to również dźwigów pożarowych.

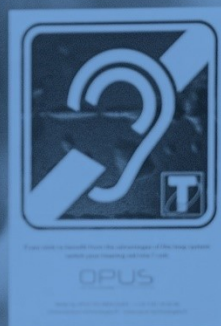
- Jeśli nie można opuścić budynku, osoby potrzebujące wsparcia można doprowadzić do innej strefy pożarowej. Może to być na przykład inne skrzydło budynku lub tak zwana strefa przetrwania.
- W starszych lub niewielkich budynkach może w ogóle nie być podziału na strefy pożarowe. Taka sytuacja jest niekorzystna z punktu widzenia osób ze szczególnymi potrzebami, ponieważ nie pozwala na bezpieczne oczekiwanie na pomoc ze strony wykwalifikowanych ratowników.
- Pracownicy instytucji mogą ewakuować osoby z niepełnosprawnością ruchu korzystając z na przykład z krzeseł ewakuacyjnych. Należy jednak dobrze przygotować takich pracowników i wypracować ze specjalistami do spraw bezpieczeństwa odpowiednie procedury.

Krzesło ewakuacyjne – **Mazowiecki Instytut Kultury w Warszawie**

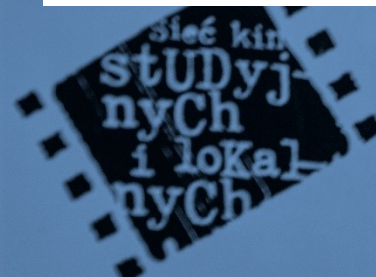

V. Dostępność informacyjno- komunikacyjna

Zobacz przykłady rozwiązań w tym obszarze

fot. Magda Pawluczuk

Dostępność w obszarze informacji i komunikacji to zapewnienie każdemu odbiorcy możliwości nawiązania i utrzymania kontaktu z instytucją, pozyskiwania i rozumienia wiadomości wysyłanych przez instytucję oraz poznania i korzystania z jej oferty.

Obsługa i usługi – wymagane minimum

Zgodnie z UZD art. 6 pkt 3 instytucja kultury musi zadbać o dostępność informacyjno-komunikacyjną poprzez:

- zapewnienie obsługi osób z niepełnosprawnością słuchu z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się⁴⁴ lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu online do usługi tłumacza przez strony internetowe i aplikacje⁴⁵;
- zapewnienie urządzenia lub inne środki techniczne do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętle indukcyjne, systemy FM lub urządzenia oparte o inne technologie⁴⁶;
- opublikowanie na stronie internetowej informację o zakresie działalności instytucji kultury w tekście odczytywalnym maszynowo, PJM oraz ETR⁴⁷;
- zapewnienie możliwości komunikacji w sposób określony przez osoby ze szczególnymi potrzebami⁴⁸.

Komunikacja z osobami z niepełnosprawnością słuchu

Instytucja kultury, zgodnie z UZD art. 6 pkt 3 lit. a), musi zapewnić odbiorcy z niepełnosprawnością słuchu możliwość kontaktu w dowolnej sprawie, związanej z prowadzoną działalnością.

⁴⁴ Por. UJM art. 3 pkt 5.

⁴⁵ Por. UZD art. 6 pkt 3 a).

⁴⁶ Por. UZD art. 6 pkt 3 b).

⁴⁷ Por. UZD art. 6 pkt 3 c).

⁴⁸ Por. UZD art. 6 pkt 3 d).

Zgodnie z UJM art. 3 pkt 5 środki wspierające komunikowanie się to:

- korzystanie z poczty elektronicznej;
- przesyłanie wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości SMS, MMS lub komunikatorów internetowych (rozmowa na czacie);
- komunikowanie się audiowizualne (wideorozmowy), w tym wykorzystujące komunikatory internetowe;
- przesyłanie faksów;
- publikowanie informacji na stronach internetowych spełniających standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych.

W komunikacji używaj prostego języka (w zaproszeniu na konkretne wydarzenia, na etapie prowadzenia rejestracji, podczas tworzenia ankiet ewaluacyjnych).

W przypadku osób głuchych używaj polskiego języka migowego. Może się jednak zdarzyć, że osoba z niepełnosprawnością słuchu wskaże we wniosku prośbę o tłumacza SJM lub SKOBN.

Obsługa odbiorcy za pomocą polskiego języka migowego (PJM)

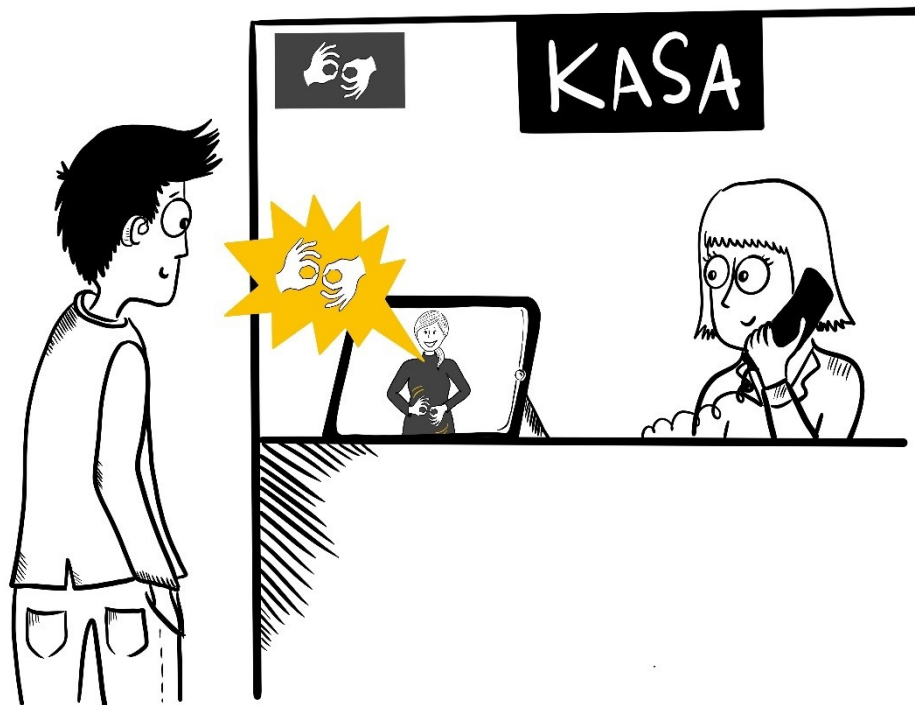
Instytucja kultury może zapewnić obsługę w polskim języku migowym. Rozwiązaniem wynikającym bezpośrednio z art. 6 pkt 3 UZD jest zapewnienie obsługi odbiorcy poprzez zdalny dostęp online do usługi tłumacza przez strony internetowe i aplikacje.

Ustawa nie przesądza w jaki sposób i gdzie ma być prowadzona obsługa w języku migowym.

Zdalny dostęp do usługi tłumacza PJM możesz zapewnić:

- **przez stronę internetową.** W tej sytuacji Głuchy sam, z dowolnego miejsca, na swoim urządzeniu (telefon, komputer) rozmawia z pracownikiem instytucji poprzez tłumacza;
- **na miejscu, w instytucji.** W tej sytuacji Głuchy przychodzi do instytucji. Pracownik punktu obsługi dysponuje na przykład tabletem lub komputerem. Łączy się zdalnie z tłumaczem i komunikuje z Głuchym.

Obie usługi są realizowane w godzinach pracy instytucji.

Rys. Kasa. Głuchy odbiorca rozmawia z pracownicą. Wykorzystują zdalną usługę tłumacza języka migowego.

Jeśli masz kilka punktów obsługi, możesz przeznaczyć jeden z nich na punkt obsługi priorytetowej. Dzięki temu komfortowo obsłużysz osoby głuche.

Oznacz piktogramem miejsce, w którym można skorzystać z tej usługi. Umieść stosowną informację na stronie internetowej.

Usługa tłumacza online to zazwyczaj usługa abonamentowa. do kosztu abonamentu dolicz koszt tabletu lub laptopa.

Rys. Symbol tłumaczenia na język migowy

Przykłady organizacji tłumaczenia PJM online.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie⁴⁹

Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK⁵⁰

Obie instytucje zapewniają usługę przez stronę internetową oraz na miejscu.

**Mazowiecki
Instytut
Kultury
w Warszawie.**

Z usługi
zdalnego
tłumacza można
skorzystać
w Punkcie
Informacyjnym.

⁴⁹<https://artmuseum.pl/pl/text/Osoby%20z%20niepe%C5%82nosprawno%C5%9Bci%C4%85%20s%C5%82uchu>, dostęp: 25.10.2021.

⁵⁰ <https://www.mocak.pl/aplikacja-tlumacz-online-pjm-polskiego-jezyka-migowego>, dostęp: 25.10.2021.

Współpraca z tłumaczem języka migowego

Żeby zapewnić obsługę osób głuchych możesz także nawiązać współpracę z tłumaczami języka migowego. Mogą oni być dostępni cały czas albo mogą pojawiać się w instytucji na żądanie.

W Polsce jest niewielu dobrych i sprawdzonych tłumaczy. Warto zakontraktować pakiet godzin u tłumaczy polecanych przez Głuchych, tłumaczy mających doświadczenie w przestrzeniach kultury i ustalić z nimi warunki pracy. Jeśli chcesz zapewnić tłumaczenie migowe na wydarzeniach, które trwają ponad 1 godzinę, wtedy potrzebny będzie duet tłumaczy.

W każdym przypadku zamieść na stronie internetowej informacje o możliwości skorzystania ze wsparcia tłumacza. Podaj adres e-mail oraz numer, pod który można wysłać SMS, bo tylko tak będzie mógł się z Tobą skontaktować głuchy odbiorca.

Informację o dostępie do tłumacza języka migowego zamieść na stronie internetowej w:

- informacji o zakresie działalności instytucji;
- deklaracji dostępności;
- mediach społecznościowych.

Tłumaczy możesz szukać w Stowarzyszeniu Tłumaczy Polskiego Języka Migowego, w oddziałach Polskiego Związku Głuchych oraz w bazie [Tłumacze migowi](https://tlumaczemigowi.pl/)⁵¹.

Jeśli Twoja instytucja nie współpracuje z tłumaczem, w punktach obsługi korzystaj z kartki i długopisu albo telefonu.

Pamiętaj, by używać w tej sytuacji prostego języka. Mówiąc do osoby głuchej nie odwracaj się, nie zasłaniaj ust, głusi często wspierają się w trakcie rozmowy odczytywaniem słów z ruchu warg. Zadbaj o dobre oświetlenie i miejsce do rozmowy (aby nikt nie zakłócał komunikacji).

⁵¹ <https://tlumaczemigowi.pl/baza-tlumaczy/>, dostęp: 25.10.2021.

Obsługa odbiorcy przy wsparciu pętli indukcyjnej lub innych systemów wspomagających słyszenie

Instytucja kultury, zgodnie z UZD art. 6 pkt 3 lit. b), musi zapewnić urządzenia lub inne środki techniczne do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętle indukcyjne, systemy FM lub urządzenia oparte o inne technologie.

Ustawa nie wskazuje jednak, gdzie, w jakich pomieszczeniach i w jakich sytuacjach musisz zapewnić system wspomagający słyszenie.

Chcąc udzielić wsparcia osobom słabosłyszącym możesz:

- zakupić system wspomagający słyszenie, na przykład właściwą dla miejsca i funkcji pętlę indukcyjną: okienkową, przenośną, stałą lub system FM z naszyjnymi pętlami do oprowadzania;
- wynająć odpłatnie pętlę przenośną;
- wypożyczyć pętlę indukcyjną od partnerskiej instytucji;
- wykorzystać urządzenie, z którym przyszedł odbiorca (podłączyć je do nagłośnienia, nadajnika).

Jeśli wypożyczasz pętlę i chcesz ją samodzielnie rozłożyć, weź udział w szkoleniu z instalacji i działania pętli.

Z systemu wspomagającego słyszenie skorzystają użytkownicy aparatów słuchowych i implantów. Wśród nich są:

- osoby słabosłyszące, które znają język polski;
- osoby starsze;
- osoby głuchoniewidome.

Najlepszym istniejącym rozwiązaniem jest pętla indukcyjna.

Właściwymi miejscami do zainstalowania pętli są kluczowe punkty obsługi odbiorcy kultury (kasa, informacja, szatnia, sekretariat) oraz miejsca, w których najczęściej odbywają się różne wydarzenia (sala warsztatowa, widowiskowa, konferencyjna).

Jeśli masz pętlę, zamieść stosowną informację na stronie internetowej w:

- deklaracji dostępności;

- zaproszeniu na wydarzenia;
- informacji o zakresie działalności instytucji;
- bazie miejsc i wydarzeń z pętlą indukcyjną Tu Możesz⁵².

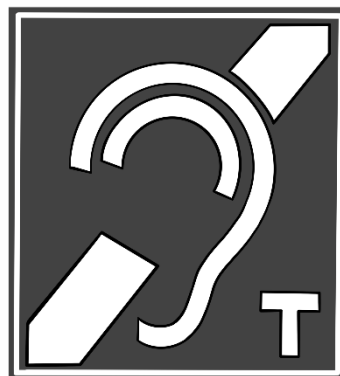

Sprawdzaj regularnie, czy pętla jest podłączona do źródła zasilania. Wypięcie z gniazdka to najczęściej popełniany błąd w instytucji i przyczyna „awarii” pętli.

Zadbaj o właściwe oznaczenie pętli indukcyjnej.

Poprawny piktogram pętli indukcyjnej to przekreślone ucho z literą „T”.

Rys. Symbol pętli indukcyjnej

Pętle stanowiskowe mają między innymi:

**Mazowiecki Instytut Kultury
w Warszawie**

**Zachęta - Narodowa Galeria Sztuki
w Warszawie**

⁵² <http://www.tumozesz.pl/>, dostęp: 25.10.2021.

Jeśli nie masz urządzeń wspomagających słyszenie, przejdź w ciche miejsce lub obsłuż osobę słabosłyszącą, wykorzystując kartkę i długopis albo telefon.

Informacja o zakresie działalności podmiotu

Instytucja kultury, zgodnie z UZD art. 6 pkt. 3 lit. c), musi opublikować na stronie internetowej informację o zakresie działalności w tekście odczytywalnym maszynowo, PJM oraz ETR.

W ustawie jednak nie wskazano, co ma zawierać informacja o zakresie działalności instytucji i gdzie dokładnie ma być umieszczona na stronie internetowej.

Informacja o zakresie działalności instytucji może zawierać:

- opis oferty instytucji z zaznaczeniem tego, co wyróżnia ją w sektorze kultury;
- opis aktywności, z jakich może skorzystać odbiorca: obejrzeć film, spektakl, wziąć udział w warsztatach, wykładach itp.;
- opis usług dostępnościowych, jakie oferuje instytucja i w jaki sposób można z nich skorzystać.

Tekst odczytywalny maszynowo

To rozwiązanie odpowiada na potrzeby osób z niepełnosprawnością wzroku korzystających z programów do odczytywania zawartości ekranu. Najlepiej przygotować taką informację w HTML i opublikować bezpośrednio na dostępnej stronie internetowej.

Możesz sprawdzić samodzielnie, czy Twoja informacja jest dobrze przygotowana, wykorzystując znany i bezpłatny czytnik ekranu NVDA. [Instrukcję jak z niego skorzystać znajdziesz tutaj.](#)

Informacja w PJM

W informacji o zakresie działalności przetłumacz na PJM tylko ogólne wiadomości o tym, jak działa instytucja.

Wszelkie dane, które mogą ulec zmianie, jak imiona, nazwiska osób do kontaktu, adres itp. umieszczaj w napisach. Poproś tłumacza, by w filmie przetłumaczył jedynie „osoba do kontaktu/ adres” i wskazał miejsce, w którym wyświetli się konkretny napis. Dzięki temu rozwiązaniu będziesz mógł wymienić tylko napisy i, w razie zmian, nie poniesiesz kosztów nagrania drugiego filmu w PJM.

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie

Na stronie internetowej teatru znajdują się [filmiki](#)⁵³, w których koordynatorka dostępności opowiada w PJM o dostępności teatru. Film ma także napisy i audiodeskrypcję.

ETR – tekst łatwy do czytania i zrozumienia

To rozwiązanie odpowiada na potrzeby osób z niepełnosprawnością intelektualną. Z ETR skorzystają także osoby w spektrum autyzmu, g/Głusi, osoby starsze oraz dzieci.

Informację w ETR powinieneś stworzyć według europejskich standardów przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia. Wersja standardów w języku polskim została wydana przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych pod tytułem *Informacja dla wszystkich*⁵⁴.

Zawsze staraj się konsultować tekst łatwy z odbiorcami z niepełnosprawnością intelektualną.

Zadbaj o oznaczenie dokumentu piktogramem.

Rys. Symbol tekstu łatwego.

⁵³ <https://teatrwwrakowie.pl/dostepnosc>, dostęp: 25.10.2021

⁵⁴ *Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia*, Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych 2010, <https://www.niepelnosprawni.gov.pl/a,54,projektowanie-universalne>, dostęp: 25.10.2021.

Muzeum Śląskie w Katowicach

Na stronie internetowej znajduje się obszerny opis oferty instytucji w tekście łatwym do czytania i zrozumienia. Znajdziesz tam opis instytucji, przestrzeni, dojazdu, godzin otwarcia oraz w jaki sposób kupić bilet i dostać się na wystawę.

Komunikacja w sposób preferowany przez odbiorcę

Instytucja kultury, zgodnie z UZD art. 6 pkt 3 lit. d), musi zapewnić możliwość komunikacji w sposób określony przez osoby ze szczególnymi potrzebami.

Ustawa jednak nie zawiera katalogu sposobów komunikacji z odbiorcą, a wachlarz takich usług jest szeroki. Reaguj zatem elastycznie na potrzeby odbiorców.

Komunikacja w sposób preferowany przez odbiorcę:

- odbywa się na wniosek odbiorcy. Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami nie określa wzoru takiego wniosku, może więc nim być każdy komunikat, który wysyła do Ciebie odbiorca kultury;
- może dotyczyć dowolnej kwestii, którą jest zainteresowany odbiorca. Może być to sprawa pojedyncza, może też dotyczyć długotrwałej praktyki utrzymywania kontaktu z odbiorcą.

Możliwe preferowane sposoby komunikowania się z odbiorcą:

- osoby głuche: polski język migowy (PJM), system językowo-migowy (SJM), symultaniczny przekaz tekstowy, prosty język polski;
- osoby głuchoniewidome: system komunikacji osób głuchoniewidomych (SKOGN);
- osoby z niepełnosprawnością wzroku: mowa, wydruk w alfabecie Braille'a, druk powiększony (z lupą);
- osoby z niepełnosprawnością intelektualną: informacja w tekście łatwym do czytania i rozumienia, tablice z piktogramami, karty do komunikacji alternatywnej (AAC);
- osoby w spektrum autyzmu: informacja w tekście łatwym do czytania i rozumienia, tablice z piktogramami, karty do komunikacji alternatywnej (AAC).

Jeśli chcesz poznać potrzeby dotyczące komunikacji z odbiorcą, warto spytać o nie w dostępnym cyfrowo formularzu kontaktowym.

Ustalając budżet instytucji na następny rok, zaplanuj ewentualne wydatki na zapewnienie innych form komunikacji z odbiorcą.

Kontakt i uczestnictwo – zalecenia

Powyżej przedstawiliśmy minimalne wymagania dotyczące zapewnienia dostępności w instytucji kultury zgodnie z UZD art 6. Jednak dostępność w Twojej instytucji możesz zapewnić w dużo szerszym wymiarze, w zależności od Twojego budżetu, możliwości organizacyjnych i zasobów.

Wskazuje na to UZD art 4. ust 2

Poniżej przedstawiamy dobre praktyki dla każdej grupy osób ze szczególnymi potrzebami. Dobre praktyki uwzględniają etap zaproszenia do instytucji, kontakt z nią i korzystanie z oferty kulturalnej.

Głusi

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby głuche czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- nagrywanie zaproszeń w PJM;
- zatrudnienie pracownika głuchego lub słyszącego, który sprawnie posługuje się językiem migowym;
- dodanie do multimediiów (w sieci, w przestrzeni instytucji, na wystawach) wersji PJM;
- tłumaczenie na PJM w trakcie wydarzeń.

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenie w PJM

Mile widziane wśród Głuchych są zaproszenia w polskim języku migowym.

Jeśli nie masz budżetu na nagranie zaproszenia w PJM, przygotuj zaproszenie w postaci graficznej, z minimalną liczbą słów, zawierające najważniejsze informacje o wydarzeniu lub o instytucji.

Promuj swoje wydarzenia na grupach społecznościowych oraz poprzez organizacje pozarządowe, które są prowadzone przez głuchych. Są to, między innymi Fundacja Akademia Młodych Głuchych, Fundacja Między Uszami, Polski Związek Głuchych, Instytut Spraw Głuchych.

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie

Zaproszenia na spektakle w PJM⁵⁵ migają nie tylko tłumacze języka migowego, ale także aktorzy teatru.

Zatrudnienie pracownika głuchego lub słyszącego, który sprawnie posługuje się językiem migowym

Podstawowa znajomość PJM może nie być wystarczająca do swobodnej komunikacji i udzielania informacji, a pracownik może nie czuć się komfortowo rozmawiając z głuchym odbiorcą.

Jeśli chcesz, by ważna część Twojej oferty była skierowana do osób głuchych, rozważ zatrudnienie głuchego edukatora lub przewodnika. Nikt inny tak skutecznie nie przyciągnie odbiorców z tego środowiska. Jeśli zadbasz o tłumaczenie prowadzonych przez taką osobę wydarzeń na język polski, skorzystają wszyscy odbiorcy.

Muzeum Śląskie w Katowicach – Głusi mają możliwość kontaktu z głuchym pracownikiem. Ponadto koordynatorka dostępności prowadzi regularne zajęcia z podstaw języka migowego dla pracowników działu obsługi.

Zamek Królewski na Wawelu – pracownicy centrum informacji, kas i biura rezerwacji są po szkoleniu z zakresu obsługi odbiorców z niepełnosprawnościami, niektórzy z pracowników przeszli kurs A1 PJM.

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie – koordynatorka dostępności posługuje się językiem migowym.

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki (Zachęta miga!⁵⁶), Muzeum Śląskie w Katowicach, Muzeum Narodowe w Warszawie⁵⁷,

⁵⁵ Kwiat paproci, Spektakl tłumaczony na PJM, <https://www.youtube.com/watch?v=wN3VOESGcP0&list=PLajsTqFqkYOoIi49XSsIVeofeyCQnQrhb>, dostęp: 25.10.2021

⁵⁶ <https://zacheta.art.pl/pl/szukaj/zach%C4%99ta%20miga>, dostęp: 25.10.2021.

⁵⁷ <https://www.mnw.art.pl/edukacja/wydarzenia-dostepne/oprowadzania-w-polskim-jezyku-migowym/>, dostęp: 25.10.2021.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie⁵⁸, Muzeum Emigracji w Gdyni⁵⁹ – zatrudniają Głuchych jako kuratorów i przewodników.

Osoby słabosłyszące

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby słabosłyszące czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia;
- dodanie do multimediów w sieci oraz w przestrzeni instytucji napisów dla niesłyszących;
- zapewnienie napisów na żywo podczas wydarzeń;
- zapewnienie zapisu i opisu dźwięków, na przykład w formie broszury albo naklejki;
- zapewnienie pętli indukcyjnej podczas wydarzeń.

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenia dla osób słabosłyszących

Ta grupa odbiorców przeważnie nie zna języka migowego, dlatego jeśli nagrywasz zaproszenie w formie video, koniecznie dodaj do niego napisy. Osoby te skorzystają też z ogólnodostępnej informacji o wydarzeniu w mediach społecznościowych oraz w newsletterze.

Dodanie do multimediów w sieci oraz w przestrzeni instytucji napisów dla niesłyszących

Tam, gdzie pojawiają się dźwięki (multimedia na ekspozycji, wideoprzewodniki) dodaj napisy.

- [Zasady tworzenia napisów znajdziesz tutaj](#)⁶⁰.
- [Webinar o tworzeniu napisów w bezpłatnych programach prowadzony przez Dostępni.eu znajdziesz tutaj](#)⁶¹.

⁵⁸ <https://artmuseum.pl/pl/cykle/oprowadzania-i-warsztaty-w-polskim-jezyku-migowym-w-2020>, dostęp: 25.10.2021.

⁵⁹ <https://polska1.pl/projects/muzeum-bez-wyjatku/>, dostęp: 25.10.2021.

⁶⁰ I. Künstler, U. Butkiewicz, *Napisy dla osób niesłyszących i słabosłyszących – zasady tworzenia*, Fundacja Kultury bez Barrier, aktualizacja 2019, <https://kulturabezbarier.org/publikacje/>, dostęp: 25.10.2021.

⁶¹ <https://www.youtube.com/watch?v=QIluhVKiKJw&t=5412s>, dostęp: 25.10.2021.

Zapewnienie napisów na żywo podczas wydarzeń

Ta usługa jest dość kosztowna, więc rozważ zapewnienie napisów na żywo, jeśli organizujesz prestiżowe, popularne lub masowe wydarzenie.

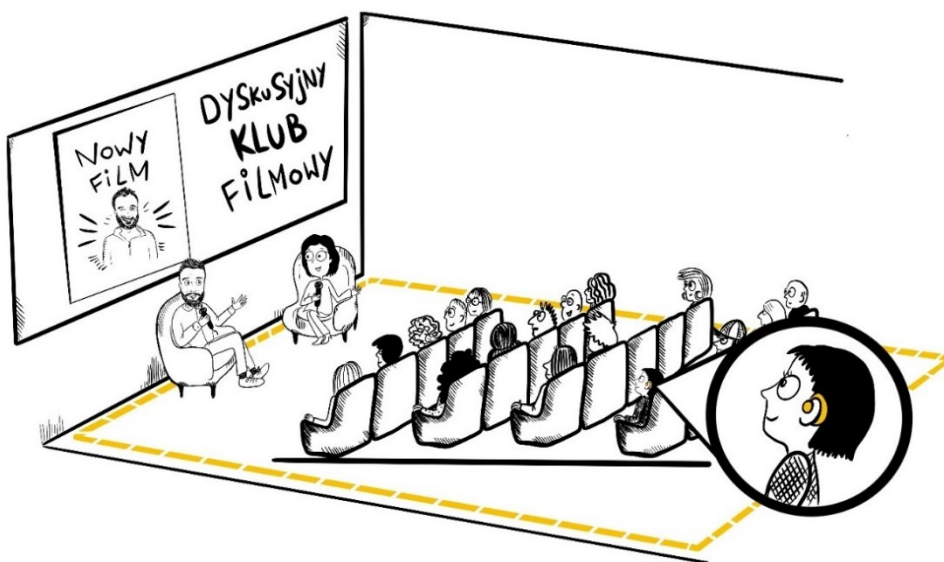
Zapewnienie zapisu i opisu dźwięków

To rozwiązanie bardzo dobrze sprawdzi się na wystawach multimedialnych oraz wszędzie tam, gdzie na przykład ze względu na sprzeciw twórców nie będzie możliwe dodanie napisów do materiałów audiowizualnych.

Muzeum Krakowa. Fabryka Emalia Oskara Schindlera – w muzeum znajdziesz broszurę z zapisem i opisem dźwięków *Dźwięki okupowanego Krakowa*, którą opracowała Fundacja Kultury bez Barier. Muzeum wypożycza broszurę osobom głuchym i słabosłyszącym podczas zwiedzania. [Broszurę znajdziesz także tutaj⁶²](#).

Zapewnienie pętli indukcyjnej podczas wydarzeń

Rys. Sala z zainstalowaną pętlą indukcyjną. Spotkanie Dyskusyjnego Klubu Filmowego.

Warto żebyś zainstalował

pętlę na stałe w miejscach, w których dzieje się najwięcej wydarzeń w instytucji i gdzie będzie wykorzystany system nagłośnienia. Zakup pętli najlepiej poprzedzić wizją lokalną, a instalację systemu przeprowadzić na etapie remontu.

⁶² <https://muzeumkrakowa.pl/muzeum-bez-barier>, dostęp: 25.10.2021.

Osoby z niepełnosprawnością wzroku

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby z niepełnosprawnością wzroku czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia uwzględniającego potrzeby tej grupy;
- przygotowanie audiodeskrypcji;
- przygotowanie materiałów dotykowych;
- wsparcie asystenta;
- przygotowanie materiałów w alfabecie Braille'a;
- zapewnienie materiałów dźwiękowych (na przykład audiobooków).

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenia dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Osoby z niepełnosprawnością wzroku preferują przekaz ustny lub elektroniczne komunikaty tekstowe (e-mail, strona internetowa, media społecznościowe). Osoby te stosunkowo chętnie korzystają z newsletterów i kontaktu telefonicznego.

Promuj swoje wydarzenia na grupach społecznościowych (na przykład Niewidomi i Niedowidzący – Bądźmy razem!) oraz poprzez organizacje pozarządowe, które są prowadzone przez i dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Są to, między innymi Polski Związek Niewidomych, Fundacja Widzimy Inaczej, Fundacja Szansa dla Niewidomych.

Pamiętaj, by wszelkie grafiki i zdjęcia publikować z tekstem alternatywnym.

Przygotowanie audiodeskrypcji

Największą barierą dla osób niewidomych jest brak informacji, które osoby widzące, dzięki wzrokowi, pozyskują bez żadnego wysiłku.

Audiodeskrypcja jest jednym ze sposobów przekazania brakujących informacji osobom niewidomym i niedowidzącym. Audiodeskrypcję dodawaj tam, gdzie ważna jest warstwa wizualna i gdzie jest na nią miejsce.

Możesz przygotować audiodeskrypcję wyglądu swojej instytucji, przestrzeni, drogi dojścia do instytucji. Możesz dodać audiodeskrypcję do filmów, spektakli, podczas spacerów, oprowadzania po wystawie.

Audiodeskrypcję możesz nagrać i umieścić na dostępnej stronie internetowej albo w audioprzewodniku. Zadbaj przy tym o dostępne dla osób niewidomych audioprzewodniki.

Osoby z niepełnosprawnością wzroku preferują oprowadzanie z audiodeskrypcją na żywo. Formuła ta pozwala odbiorcy na zadanie dodatkowych pytań przewodnikowi i wyjaśnienie przez niego ewentualnych wątpliwości. Jest to również tańsze rozwiązanie dla samej instytucji.

Więcej informacji na temat audiodeskrypcji znajdziesz w przewodniku Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*.⁶³

Zasady tworzenia audiodeskrypcji znajdziesz tutaj⁶⁴.

Przygotowanie materiałów dotykowych

Pomocnym źródłem informacji o obiektach, ich kształcie i fakturze, są materiały dotykowe. Wśród nich są tyflografiki, repliki, makiety (w tym makiety scenografii), modele 3D, druki wypukłe.

Wykonują je specjaliści, jak Studio Tyflografiki, Tyflograf – druk wypukły, Fundacja Dostępnej Kultury Wizualnej – Wielozmysły, ale także pracownicy instytucji albo studenci Akademii Sztuk Pięknych.

W proces tworzenia audiodeskrypcji oraz materiałów dotykowych zawsze angażuj odbiorców z niepełnosprawnością wzroku. Zaprosz ich do konsultacji oraz odbioru materiału.

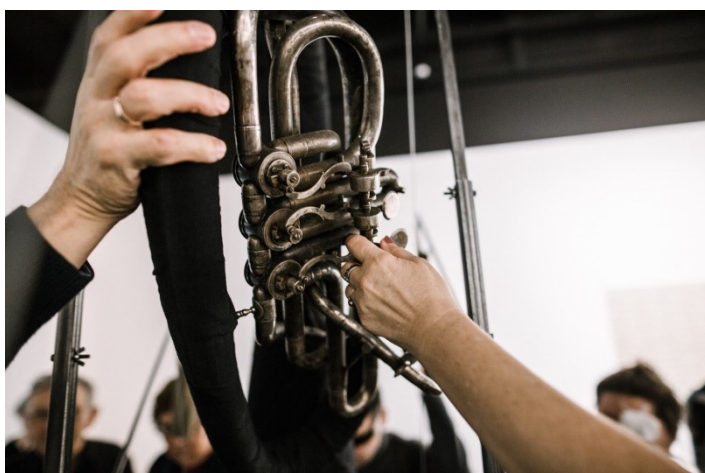
⁶³ R. Więckowski, *Zobaczyć muzeum*, w: *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów 2013, <https://nimoz.pl/baza-wiedzy/muzea-bez-barier-dostepnosc-plus/muzea-bez-barier-przydatne-linki.html>, dostęp: 25.10.2021, s. 73-79 oraz 84-86.

⁶⁴ <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>, dostęp: 25.10.2021.

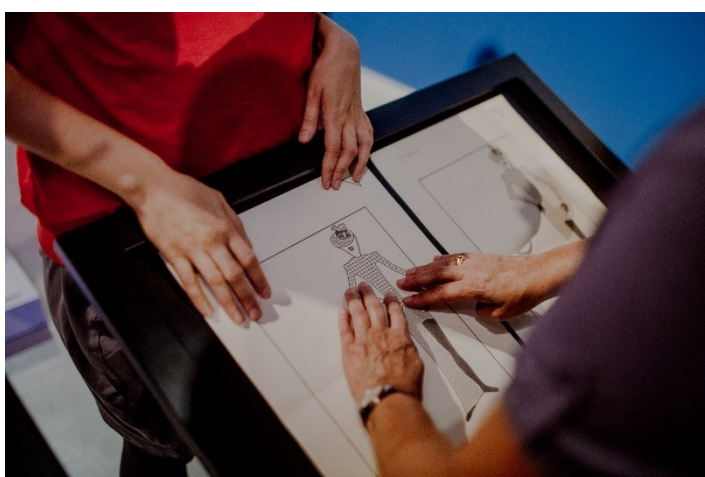

Przykłady materiałów dotykowych:

**Muzeum Historii Żydów
Polskich POLIN
w Warszawie**

**Ośrodek Dokumentacji Sztuki
Tadeusza Kantora CRICOTEKA
w Krakowie**

Muzeum Warszawy

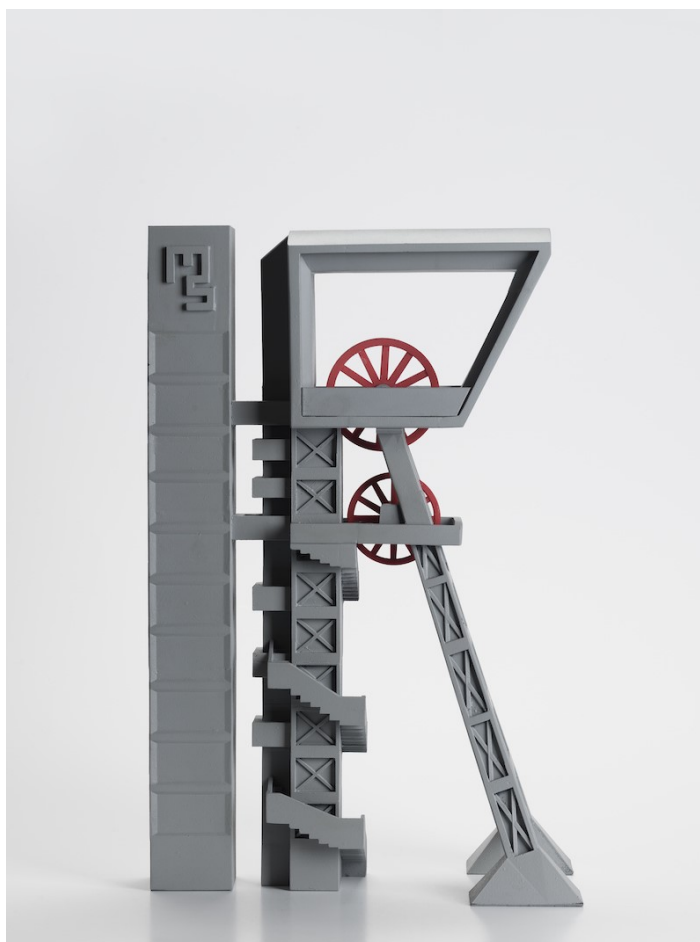

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Muzeum Śląskie w Katowicach.

Fot. Rafał Wyrwich

Także w teatrze można znaleźć materiały dotykowe.

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie przygotował dla widzów z niepełnosprawnością wzorku makiety dotykowe scenografii oraz dotykowe katalogi kostiumów. Więcej informacji znajdziesz w [filmie](#)⁶⁵.

Teatr Polski w Bielsko-Białej przygotował makietę dotykową scenografii i przestrzeni scenicznej. Więcej informacji na [stronie teatru](#)⁶⁶.

Zdarza się, że instytucje umożliwiają osobom niewidomym dotykanie oryginałów, dbając przy tym o minimalizowanie ingerencji w oryginalne dzieło. Warto spytać o to artystę (o ile to możliwe) i zadbać o odpowiednie zapisy

⁶⁵https://www.youtube.com/watch?v=I_859j8bUIU&list=PLajsTqFqkYOoIi49XSslVeofeyCQnQrhb&index=33, dostęp: 25.10.2021.

⁶⁶ <https://teatr.bielsko.pl/sbb/spektakle-bez-barier-sezon-2020>, dostęp: 25.10.2021.

w umowie. Dotykanie oryginałów odbywa się w rękawiczkach i w obecności pracownika muzeum.

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie – osoby z niepełnosprawnością wzroku mają możliwość dotykania w rękawiczkach wybranych dzieł przestrzennych z kolekcji Zachęty.

Muzeum Śląskie w Katowicach – w tej instytucji osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą dotykać wybranych dzieł.
Fot. Roksana Miarka

➔ Więcej informacji znajdziesz w publikacjach Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów *Sztuka prezentowania sztuki* oraz *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*⁶⁷.

Materiały drukowane w alfabecie Braille'a

Z tych materiałów będą korzystały głównie osoby niewidome od urodzenia, które poznały alfabet Braille'a w szkole. Jest to stosunkowo niewielka grupa

---

⁶⁷ Tamże, s.79-84.

osób z niepełnosprawnością wzroku. Jeśli drukujesz takie materiały, wystarczy niewielka liczba egzemplarzy.

Materiały dźwiękowe

Osoby, które straciły wzrok, chętniej skorzystają z materiałów audio, na przykład książki mówionej.

Prawo autorskie w Polsce pozwala na korzystanie z już rozpowszechnionego utworu, na przykład książki, dla dobra osób niepełnosprawnych. Jest to dozwolony użytek opisany w art. 33.1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (UPAPP).

Możesz więc zeskanować książkę i przekazać plik przetworzony do postaci tekstowej osobie niewidomej. Możesz także nagrać taką książkę i w tej postaci przekazać osobie niewidomej. Nie musisz pytać o zgodę właściciela praw autorskich. Jednak to prawo ma pewne warunki.

- Udostępnienie nie może mieć charakteru zarobkowego, czyli nie możesz zarabiać na takim utworze.
- Musi być zgodne z rodzajem niepełnosprawności, czyli takiego pliku nie możesz przekazać osobie na wózku, bo ta osoba może przeczytać wydrukowaną książkę.

Realizując takie dostosowanie sprawdź, czy istnieje dostępna wersja tej książki, na przykład audiobook, ebook lub wydanie w alfabecie Braille'a. Jeżeli tak i książkę taką można łatwo pozyskać, to wykorzystywanie książki na podstawie tego wyjątku ustawowego jest wątpliwe. Zadbaj też o ograniczenie kręgu odbiorców do tych, którzy potrzebują takiego dostosowania. Przypomnij odbiorcy o prawach autorskich.

Wsparcie asystenta dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Czytaj w części [Asysta](#).

Osoby z niepełnosprawnością ruchu

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby z niepełnosprawnością ruchu czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia uwzględniającego rzetelne informacje o dostępności architektonicznej, w tym o drodze dojścia do instytucji;

- wsparcie asystenta.

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenie dla osób z niepełnosprawnością ruchu

W zaproszeniu koniecznie zamieść rzetelne informacje o dostępności architektonicznej (barierach i dostępnych rozwiązaniach) albo link do informacji ze strony, na przykład do deklaracji dostępności.

Szczególną potrzebą jest na przykład informacja o światłach stroboskopowych. Koniecznie o tym poinformuj, ponieważ oświetlenie stroboskopowe może zwiększyć ryzyko ataków padaczki wśród osób, które są niepełnosprawne ruchowo z powodu chorób związanych ze zmianami w centralnym układzie nerwowym.

Informacje te pozwolą odbiorcy podjąć świadomą decyzję o przyjeździe do instytucji i uczestnictwie w wydarzeniu.

Promuj swoje wydarzenia poprzez organizacje pozarządowe, które są prowadzone przez i dla osób z niepełnosprawnością ruchu. Są to, między innymi Fundacja Aktywnej Rehabilitacji z Warszawy (FAR), Fundacja Kulawa Warszawa, Fundacja Avalon z Warszawy.

Asystent dla osób z niepełnosprawnością ruchu

Czytaj w części Asysta

Zamiast suchej informacji „obiekt dostępny architektonicznie” dokładnie opisz przestrzeń i jej dostępność. Odbiorca kultury uniknie rozczarowań, jeśli rozwiązania zaproponowane w Twojej instytucji nie są dla niego właściwym sposobem likwidowania barier.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby z niepełnosprawnością intelektualną czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia w tekście łatwym do czytania i zrozumienia;
- zapewnienie komunikacji alternatywnej (AAC);
- wsparcie asystenta.

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Przygotuj zaproszenie w tekście łatwym.

Do osób z niepełnosprawnością intelektualną dotrzesz między innymi przez lokalne oddziały Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (PSONI), Warsztaty Terapii Zajęciowej.

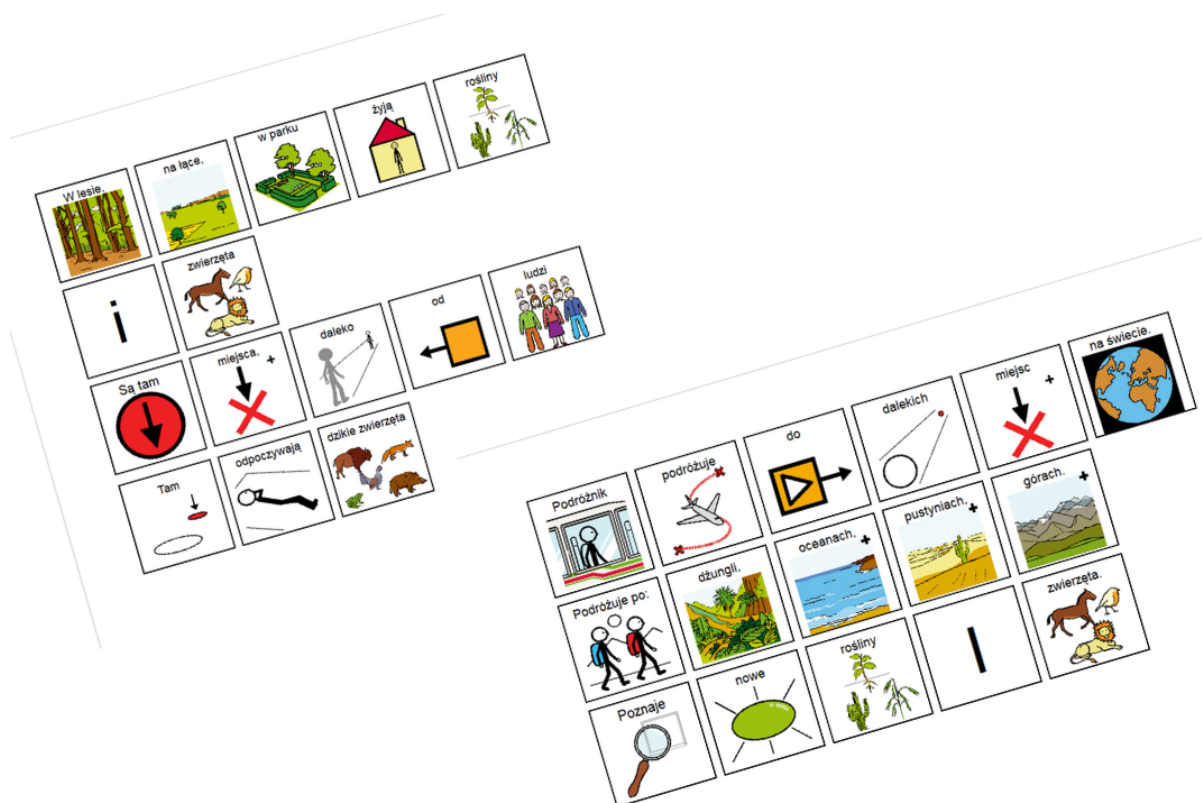
Zapewnienie komunikacji alternatywnej (AAC)

Miej przygotowane tablice/materiały z piktogramami do alternatywnej komunikacji.

Karty do komunikacji alternatywnej (AAC) znajdziesz, między innymi w:

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Więcej informacji znajdziesz w publikacji Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum, cz.2 Niepełnosprawność intelektualna, autyzm, grupy zróżnicowane*.⁶⁸

Osoby w spektrum autyzmu

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby w spektrum autyzmu czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia w tekście łatwym do czytania i zrozumienia;
- przygotowanie przedprzewodnika;
- zapewnienie miejsc wyciszenia;
- zapewnienie słuchawek wyciszających;
- zorganizowanie wydarzeń w tak zwanych cichych godzinach;
- wsparcie asystenta.

Są to rozwiązania ponad ustawowe minimum.

Zaproszenie dla osób w spektrum autyzmu

Przygotuj informację w tekście łatwym.

Do osób w spektrum autyzmu dotrzesz między innymi przez poradnie, Warsztaty Terapii Zajęciowej, organizacje pozarządowe (Fundacja Synapsis z Warszawy, Fundacja Prodeste z Opola) oraz grupy w mediach społecznościowych.

Przygotowanie przedprzewodnika

Dla tych odbiorców przygotuj przedprzewodnik o instytucji i o konkretnym wydarzeniu. Przedprzewodnik⁶⁹ pomoże odbiorcom odpowiednio się przygotować do wizyty w instytucji lub do udziału w wydarzeniu.

Przedprzewodniki opracowano między innymi w tych instytucjach:

---

⁶⁸ J. Grzonkowska, R. Więckowski, M. Zakrzewska, M. Zima-Parjaszewska, O. Świeża, A. Sztajerwald, O. Ślepowańska, *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum, cz.2 Niepełnosprawność intelektualna, autyzm, grupy zróżnicowane*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów 2015, <https://nimos.pl/baza-wiedzy/muzea-bez-barier-dostepnosc-plus/muzea-bez-barier-przydatne-linki.html>, dostęp: 25.10.2021, s.27-37.

⁶⁹ Tamże, s.46-48.

Galeria Labirynt w Lublinie⁷⁰, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie⁷¹, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie⁷² Muzeum Pana Tadeusza we Wrocławiu⁷³, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie⁷⁴.

Zapewnienie miejsc wyciszenia

Warto zapewnić w przestrzeni instytucji miejsce wyciszenia.

- Więcej informacji o miejscu wyciszenia znajdziesz na **webinarze Sieci Liderów i Liderok Dostępności Fundacji Kultury bez Barier z Warszawy.**
- Więcej informacji na temat dostosowania instytucji i usług publicznych do potrzeb osób w spektrum autyzmu znajdziesz w Wideooporadniku

Miejsca wyciszenia powstały w takich instytucjach jak:

**Teatr Baj
w Warszawie,**

⁷⁰ <https://labirynt.com/wp-content/uploads/2020/10/przewodnik-dostepnosi.pdf>, dostęp: 25.10.2021

⁷¹ https://www.cricoteka.pl/pl/wp-content/uploads/2020/02/przewodnik_crico4.pdf dostęp: 25.10.2021

⁷² https://polin.pl/pl/system/files/attachments/muzeum_polin_przed-przewodnik_prosty_tekst.pdf dostęp: 25.10.2021

⁷³ <https://muzeumpanatadeusza.ossolineum.pl/wp-content/uploads/2021/06/Przed-przewodnik-po-muzeum.pdf> dostęp: 25.10.2021

⁷⁴ <http://artmuseum.pl/public/upload/files/Przewodnik-po-Muzeum-nad-Wisla.pdf> dostęp: 25.10.2021

Muzeum Żydów Polskich POLIN w Warszawie,

Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku.

Zapewnienie słuchawek wyciszających

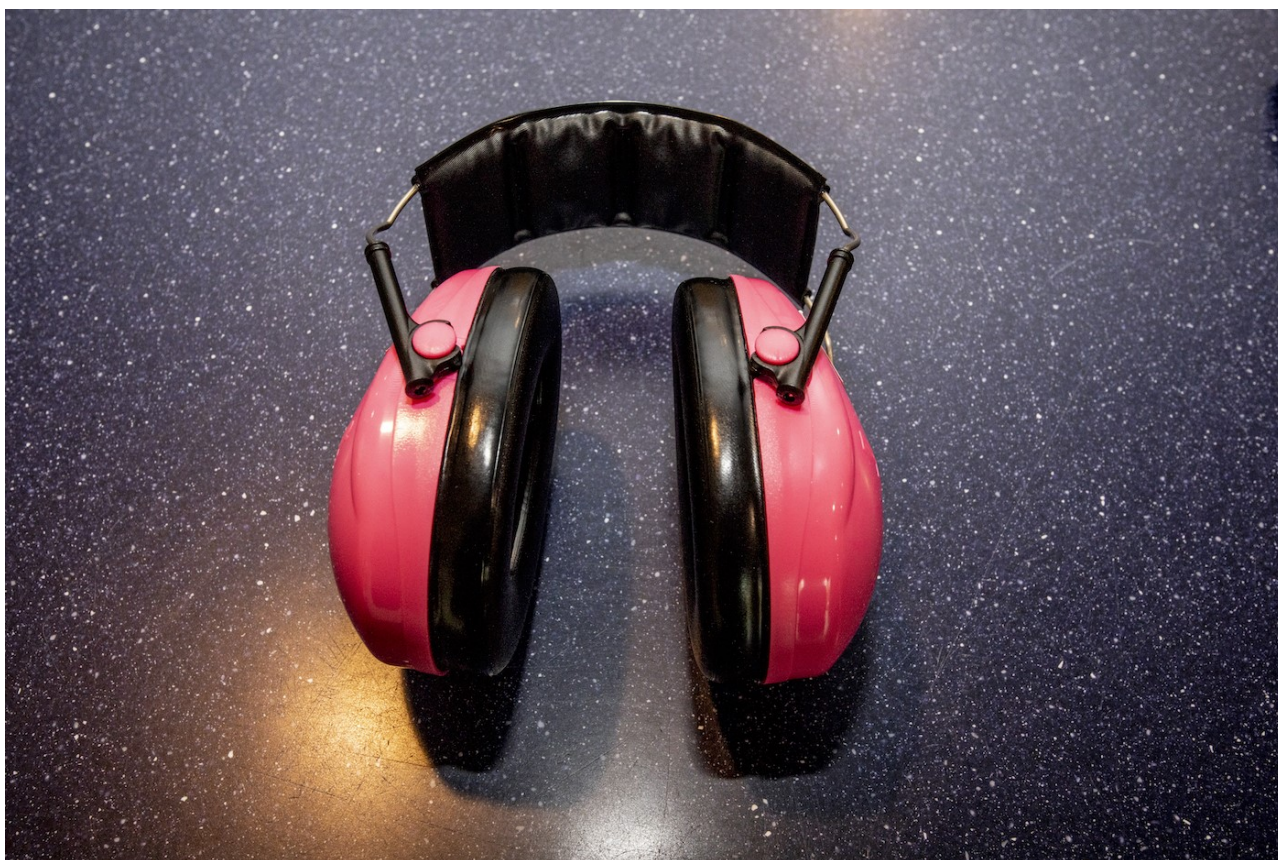
Warto zakupić słuchawki wyciszające do instytucji (w różnych rozmiarach) i wskazać w informacji, gdzie i na jakich warunkach można je wypożyczyć.

Słuchawki, które można kupić w każdym sklepie z materiałami budowlanymi i mogą być wykorzystane jako słuchawki dla osób z nadwrażliwością sensoryczną.

Słuchawki wyciszające mają w swojej ofercie: **Mazowiecki Instytut Kultury w Warszawie, Teatr Baj w Warszawie, Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie.**

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie oferuje słuchawki wyciszające także w rozmiarze odpowiednim dla dzieci.

Zorganizowanie wydarzeń w cichych godzinach

Osoby w spektrum autyzmu oraz inne osoby nadwrażliwe na bodźce potrzebują w instytucji przyjaznych sensorycznie warunków oraz rzetelnych informacji o tym, co zastaną na miejscu.

Przyjazne warunki sensoryczne zapewnisz, gdy:

- wytłumisz bodźce audiowizualne;
- ograniczysz liczbę osób na wydarzeniu;
- wygasisz ostre i stroboskopowe światła;
- rozjaśnisz światłami ciemne miejsca;
- zapewnisz wsparcie asystenta.

Ciche godziny oferują:

Muzeum Narodowe w Krakowie⁷⁵, Muzeum Emigracji w Gdyni⁷⁶, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie, Centrum Nauki Kopernik w Warszawie⁷⁷, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK⁷⁸, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie⁷⁹, Teatr Stary w Lublinie⁸⁰.

Osoby starsze

To, co możesz jeszcze zrobić, żeby osoby starsze czuły się zaproszone do Twojej instytucji i zostały komfortowo obsłużone:

- przygotowanie zaproszenia uwzględniającego potrzeby tej grupy;
- zapewnienie odpowiednich warunków podczas wydarzenia;
- wsparcie asystenta.

⁷⁵ <https://mnk.pl/aktualnosci/ciche-godziny-w-muzeum-narodowym-w-krakowie>, dostęp: 25.10.2021.

⁷⁶ <https://www.gdynia.pl/co-nowego,2774/muzeum-emigracji-stawia-na-dostepnosc,558639>, dostęp: 25.10.2021.

⁷⁷ <https://www.kopernik.org.pl/wizyta/kopernik-bez-barier>, dostęp: 25.10.2021.

⁷⁸ <https://www.mocak.pl/ciche-godziny-w-mocak-u>, dostęp: 25.10.2021.

⁷⁹ <http://artmuseum.pl/pl/text/Osoby%20w%20spektrum%20autyzmu>, dostęp: 25.10.2021.

⁸⁰ <http://niepelnosprawni.lublin.pl/teatr-stary-od-kulis-zwiedzanie-przyjazne-sensoryczne-i-z-audiodeskrypcja/>, dostęp: 25.10.2021.

Zaproszenie dla osób starszych

Postaw na kontakt bezpośredni i przekaz ustny. Znajdź liderów, którzy organizują grupy osób starszych i zaproś ich na wydarzenie.

Do osób starszych dotrzesz przez Uniwersytety Trzeciego Wieku, centra aktywności seniora, kościoły i stowarzyszenia religijne, fundacje, organizacje kombatanckie, zakłady opiekuńczo-lecznicze (ZOL), domy seniora, rady seniorów. Warto również działać z instytucjami i stowarzyszeniami, które zajmują się osobami starszymi zagrożonymi wykluczeniem i wymagającymi opieki.

Zapewnienie odpowiednich warunków podczas wydarzenia

Zgodnie z Raportem Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów „Publiczność muzeów w Polsce. Seniorzy w muzeum”⁸¹ zaleca się, by zadbać o: bezpłatny wstęp, optymalny czas pobytu w instytucji, dostępne toalety w miejscach dogodnych dla zwiedzających, dobrze widoczne oznaczenie wnętrza obejmujące kierunki zwiedzania, wejścia i wyjścia, drogi ewakuacji, lokalizację szatni czy toalet, udogodnienia ułatwiające poruszanie się osobom z niepełnosprawnością ruchową (pochylnie, windy), udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością wzrokową i słuchową (lupa, druk powiększony, pętla indukcyjna, audioprzewodniki), miejsca w budynku i jego otoczeniu, gdzie można usiąść i odpocząć.

Są instytucje, w których można wypożyczyć wózki albo meleksy, które służą do przemieszczania się po ogrodach i skansenach.

Asysta

Celowo wyodrębniliśmy ten punkt, by podkreślić jak ważny w obsłudze osób ze szczególnymi potrzebami jest człowiek.

Dostępność zawsze zaczyna się od człowieka. Dlatego staraj się zapewniać asystentów osób ze szczególnymi potrzebami w instytucji i podczas wydarzeń.

---

⁸¹ P. T. Kwiatkowski, B. Nessel-Łukasik, *Publiczność muzeów w Polsce. Seniorzy w muzeum. Raport 2019*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów 2019, <https://www.nimoz.pl/dzialalnosc/projekty/publicznosc-muzeow/publicznosc-muzeow-w-polsce-seniorzy-w-muzeum-raport-2019.html>, dostęp: 25.10.2021.

Asystent bardzo wspiera odbiorców, nawet jeśli zapewnisz usługi dostępności. Jest jednak wyjątkowo ważny wtedy, gdy osoba ze szczególnymi potrzebami nie ma możliwości swobodnego dostępu do przestrzeni lub usług w instytucji, ma trudności w poruszaniu się albo ma mniej sprawne ręce.

Asystent to zapewnienie dostępu alternatywnego wszędzie tam, gdzie nie jesteś w stanie zapewnić pełnej dostępności.

Asystenci wspierają osoby ze szczególnymi potrzebami w różnych aktywnościach. Nie są to jednak opiekunowie! Nie wykonują też czynności pielęgnacyjnych. Nie decydują za osoby ze szczególnymi potrzebami.

Asystent powinien być przeszkolony z najważniejszych zasad komunikacji i obsługi odbiorców ze szczególnymi potrzebami. w przypadku osób głuchych i głuchoniewidomych taka osoba powinna znać PJM, SJM lub system komunikacji osób głuchoniewidomych (SKGON).

Jeśli odbiorca przychodzi do instytucji ze swoim asystentem, zadбай o to by mógł on wejść za darmo lub na przykład za symboliczne 1 zł. Ta osoba jest w pracy.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie zapewnia opiekunów publiczności. Są oni obecni na wystawie w godzinach otwarcia instytucji i świadczą indywidualnym zwiedzającym usługi takie jak oprowadzanie na życzenie lub asysta.

Dostępna oferta

Udostępnianie oferty nie zawsze oznacza konieczność ponoszenia wysokich kosztów. Skonsultuj się z ekspertami, koordynatorami ds. dostępności w instytucjach kultury, którzy pomogą Ci dopasować usługi do Twojego budżetu.

Nie musisz robić od razu i zawsze wszystkiego z usługami dostępności. Zacznij od wersji minimum i nawiąż kontakt z publicznością ze szczególnymi potrzebami.

Pierwsze kroki możesz skierować w stronę grup osób w spektrum autyzmu albo osób z niepełnosprawnością intelektualną, ze względu na dość niskie

koszty wdrożenia dostępności. Często właśnie te grupy najchętniej korzystają z dostępnej oferty instytucji.

Nie bój się pytać odbiorców o potrzeby. Możesz to robić w formularzu dostępnym cyfrowo, e-mailu lub podczas rozmowy telefonicznej.

Jeśli nie możesz nagrać audiodeskrypcji czy stworzyć wideoprzewodnika w PJM ze względu na ograniczony budżet albo charakter wydarzenia (wystawa czasowa, improwizacje), zorganizuj oprowadzanie z audiodeskrypcją na żywo lub z tłumaczeniem migowym na żywo.

W pierwszej kolejności postaraj się zapewnić dostępność wydarzeń masowych i prestiżowych z punktu widzenia instytucji.

Stwórz cykl wydarzeń dostępnych w instytucji. Cykliczność buduje zaufanie i wyrabia nawyk uczestnictwa. Regularne spotkania mogą mieć postać odbywających się raz w tygodniu warsztatów jak i corocznego festiwalu czy spotkania okolicznościowego (świętecznego). Ważne jest, aby odbiorcy wiedzieli, czego mogą oczekiwać w przyszłości.

Nie każde wydarzenie będzie równie atrakcyjne dla wszystkich grup ze szczególnymi potrzebami. Mówiony i śpiewany monodram może być lepszym wyborem dla osób z niepełnosprawnością wzroku niż głuchych.

Dostosuj tempo pracy na warsztatach, lekcjach albo w czasie zwiedzania wystawy do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Dokonaj wyboru co i dlaczego zrobisz albo pokażesz. Osoby ze szczególnymi potrzebami mogą potrzebować więcej czasu na przemieszczenie się pomiędzy punktami albo na wykonanie zadania.

Przy dużych, masowych wydarzeniach zapewnij różnorodne usługi dostępności, bo nie będziesz w stanie przewidzieć frekwencji osób ze szczególnymi potrzebami.

Imprezy sylwestrowe organizowane w Warszawie i we Wrocławiu

Na tych imprezach zapewniono tłumaczenie na język migowy, audiodeskrypcję, pętlę indukcyjną, strefę dostępności oraz asystentów.

Jeśli wydarzenie jest mniejsze albo odwrotnie – ma bardzo rozbudowany program i nie możesz zapewnić dostępności na każdej jego części, wskaż datę wydarzenia z opcją konkretnej usługi dostępności.

Wrocławski Kongres Kultury.

Organizator dawał możliwość zamówienia tłumaczenia na język migowy na wybrane debaty lub warsztat.

Pamiętaj też, że niektóre wydarzenia powinny mieć charakter inkluzywny, przeciwdziałający wykluczeniu (pokazy filmowe, koncerty, spektakle, wydarzenia plenerowe). Tu warto, byś zapewnił różne usługi dostępności tak, aby z wydarzenia mogli skorzystać wszyscy, tj. całe rodziny, przyjaciele, odbiorcy z asystentami.

Polski lektor dodany do filmu pozwala na uczestnictwo w wydarzeniu osób starszych, z dysleksją oraz dzieci. Te osoby mają trudności w odczytaniu napisów.

Jeśli organizujesz wydarzenie z polskim lektorem koniecznie poinformuj o tym w zaproszeniu, w repertuarze.

Nie każdy będzie chciał wziąć udział w takim pokazie.

Czasem lepiej jest zorganizować działanie skierowane do konkretnej grupy odbiorców z konkretną usługą dostępności, na przykład oprowadzanie z audiodeskrypcją dla osób z niepełnosprawnością wzroku albo warsztaty

zaprojektowane dla rodzin z dziećmi w spektrum autyzmu. Ta forma wydarzeń sprawdza się w przypadku oprowadzania, spacerów, warsztatów, zajęć edukacyjnych.

Jeśli chcesz zapewnić dostępność na wystawie stałej lub na powtarzającym się wydarzeniu, możesz zaproponować usługę na zamówienie z odpowiednim wyprzedzeniem.

Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce⁸², Teatr Syrena w Warszawie⁸³, Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie.

W tych miejscach z wyprzedzeniem można zamówić usługi dostępności.

Jeśli Twój budżet jest ograniczony i nie stać Cię na zlecenie usług dostępności, zadbaj o budowanie kompetencji zespołu merytorycznego (edukatorzy, przewodnicy, kuratorzy), a także wolontariuszy.

Zapewnij szkolenia na przykład z audiodeskrypcji, oprowadzania w języku prostym – to ostatnie pomoże nie tylko w działaniach skierowanych do osób z niepełnosprawnością intelektualną, ale także przy oprowadzaniu tłumaczonym na język migowy.

Przegląd Sztuki Współczesnej Survival we Wrocławiu. Kuratorzy przeszli szkolenie z audiodeskrypcji, dzięki temu organizują oprowadzanie z audiodeskrypcją podczas festiwalu.

Międzynarodowy Festiwal Teatralny WERTEP Stowarzyszenia Kulturalnego „Pocztówka” z Hajnówki. Przeszkolone osoby audiodeskrybują indywidualnie na żywo spektakle osobom z niepełnosprawnością wzroku.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie
Przewodnicy są przeszkoleni z audiodeskrypcji i języka prostego.

⁸² <https://muzeum.wieliczka.pl/informacje-dla-osob-z-niepelnosprawnosciam-i>, dostęp: 25.10.2021

⁸³ <https://teatrsyrena.pl/index/wydarzenia-bez-barier.html>, dostęp: 25.10.2021

Rys. Scena Plenerowa. Przeszkolony wolontariusz audiodeskrybuje spektakl widzowi z niepełnosprawnością wzroku.

Typ oferty

Pamiętaj, że oferta to nie tylko wielkie, masowe imprezy, ale także codzienna, statutowa działalność Twojej instytucji, w której organizujesz regularne oprowadzania, warsztaty, seanse, koła zainteresowań (plastyczne, muzyczne, stolarskie, modelarskie itd.), spotkania autorskie, poranki filmowe.

W tabeli świadomie nie wyodrębniliśmy grupy osób z niepełnosprawnością ruchu i niskorosłością. Osoby te potrzebują przede wszystkim dostępności architektonicznej oraz możliwości skorzystania ze wsparcia asystenta.

Tabela. Usługi dostępu dla osób ze szczególnymi potrzebami dla różnego typu oferty.

Typ oferty	Osoby z niepełno-sprawnością wzroku	Głusi	Słabosłyszący	Osoby w spektrum autyzmu	Osoby z niepełno-sprawnością intelektualną	Osoby starsze
Spektakl	Audiodeskrypcja makieta scenografii, dotykane scenografii, asystent	PJM (zawsze dla dzieci), napisy dla niesłyszących	Napisy dla niesłyszących, pętla indukcyjna, system FM z pętlami naszyjnymi	Informacja o spektaklu i efektach świetlnych i dźwiękowych, miejsce wyciszenia, słuchawki wyciszające	Informacja o spektaklu w ETR, warsztaty wprowadzające	Możliwość szybkiego wyjścia i wejścia; miejsca, gdzie można postawić balkonik, odłożyć laskę czy kule

Typ oferty	Osoby z niepełnosprawnością wzroku	Głusi	Słabosłyszący	Osoby w spektrum autyzmu	Osoby z niepełnosprawnością intelektualną	Osoby starsze
Projekcja filmowa	Audiodeskrypcja polski lektor do filmów zagranicznych, materiały dotykowe postaci animowanych (dla dzieci), asystent	PJM (zawsze dla dzieci), napisy dla niesłyszących	Napisy dla niesłyszących, pętla indukcyjna	Przyjazne warunki sensoryczne, możliwość wniesienia własnego posiłku	Przyjazne warunki sensoryczne, możliwość wniesienia własnego posiłku	Polski lektor do filmów zagranicznych, przerwy na toaletę
Spotkanie autorskie	Asystent	PJM	Nagłośnienie, Pętla indukcyjna	Przyjazne warunki sensoryczne, możliwość szybkiego wyjścia i wejścia	Przyjazne warunki sensoryczne, możliwość szybkiego wyjścia i wejścia	Nagłośnienie, pętla indukcyjna

Typ oferty	Osoby z niepełnością wzroku	Głusi	Słabosłyszący	Osoby w spektrum autyzmu	Osoby z niepełnością intelektualną	Osoby starsze
Spacer	audiodeskrypcja materiały dotykowe, asystent	PJM, tablice z zagadnieniami w języku polskim	System FM z pętlami naszyjnymi	Słuchawki wyciszające, przed- przewodnik lub mapa z trasą	Łatwy tekst w komunikacji, piktogramy	Miejsca odpoczynku, postoje w miejscu z toaletą, wypożyczane laski z siedziskami
Warsztat / lekcje muzealne/ biblioteczne	Audiodeskrypcja materiały dotykowe, asystent	PJM, tablice z zagadnieniami w języku polskim	System FM z pętlami naszyjnymi	miejsce wyciszenia, Piktogramy do komunikacji alternatywnej	Łatwy tekst w komunikacji, piktogramy i prosty język	Materiały drukowane w większej czcionce, przerwy na toaletę

Typ oferty	Osoby z niepełno-sprawnością wzroku	Głusi	Słabosłyszący	Osoby w spektrum autyzmu	Osoby z niepełno-sprawnością intelektualną	Osoby starsze
Wystawa	Audiodeskrypcja na żywo/nagranie w audio-przewodniku, materiały/eksponaty dotykowe, asystent	PJM na żywo/wideooprzewodniki w PJM, broszura/naklejka z opisem i zapisem dźwięków, napisy w multimedialach	Broszura/naklejka z opisem i zapisem dźwięków napisy w multimedialach, system FM z pętlami naszyjnymi, pętla indukcyjna	Ciche godziny, Przedprzewodnik do wystawy, materiały w łatwym tekście (ETR), miejsce wyciszenia, słuchawki wyciszające	Materiały w łatwym tekście (ETR), piktogramy	Materiały drukowane w większej czcionce, krzesła przenośne i stałe miejsca do siedzenia, wypożyczany wózek
Konferencja	Materiały drukowane w większej czcionce, w Braille'u, asystent	PJM, napisy na żywo	Napisy na żywo	Materiały w łatwym tekście (ETR)	Materiały w łatwym tekście (ETR)	Materiały drukowane w większej czcionce

Typ oferty	Osoby z niepełnosprawnością wzroku	Głusi	Słabosłyszący	Osoby w spektrum autyzmu	Osoby z niepełnosprawnością intelektualną	Osoby starsze
<p>Spotkania edukacyjne (na przykład lekcje plastyki, gry na instrumentach itp.)</p>	<p>Asystent, możliwość dotykania, materiały edukacyjne przygotowane w większej czcionce, w Braille'u</p>	<p>PJM, tablice z zagadnieniami w języku polskim</p>	<p>Pętla indukcyjna lub system FM z pętlami naszyjnymi</p>	<p>Piktogramy do komunikacji alternatywnej, przyjazne warunki sensoryczne, słuchawki wyciszające, asystent</p>	<p>Materiały w łatwym tekście (ETR), Asystent</p>	<p>Materiały drukowane w większej czcionce</p>
<p>Koncert</p>	<p>Audiodeskrypcja na żywo, asystent</p>	<p>PJM, napisy</p>	<p>Napisy, pętla indukcyjna</p>	<p>informacja o efektach świetlnych, miejsce wyciszenia, słuchawki wyciszające</p>	<p>Informacja o efektach świetlnych, miejsce wyciszenia, słuchawki wyciszające</p>	<p>Ławki, miejsca siedzące, pętla indukcyjna</p>

Produkcja dostępnego wydarzenia

Poniżej zebraliśmy najważniejsze wskazówki, które pomogą Ci przygotować się do współpracy z tłumaczami, audiodeskrytorami oraz innymi osobami zapewniającymi dostępność. Znajdziesz tu ogólne podpowiedzi, które sprawdzają się w większości sytuacji.

Dalej dzielimy je na typ oferty. Jeśli organizujesz spektakl, pokaz filmowy, oprowadzanie lub wydarzenie plenerowe, poszukaj konkretnych podpowiedzi w dalszej części tekstu.

- Zawsze zapewnij materiały osobom realizującym usługi tłumaczenia migowego, napisów, audiodeskrypcji. Może to być scenariusz, prezentacja, rejestracja spektaklu, materiał audiowizualny, teksty kuratorskie. Zrób to na tyle wcześnie, aby mogły się dobrze przygotować.
- Jeśli planujesz wydarzenie dłuższe niż godzinę, powinieneś zapewnić duet tłumaczy.
- Jeśli organizujesz wydarzenie ze sceną i widownią (spektakl, koncert, wydarzenie plenerowe), zadбай o dobrą widoczność i oświetlenie tłumacza. Pamiętaj o tym, by określić, z którego miejsca (sektora) widowni tłumacz będzie najlepiej widoczny.
- Jeśli instalujesz przenośną pętlę indukcyjną, wybierz dla niej ten sam sektor, z którego będą widoczne napisy albo tłumacz PJM.
- Przekaż informacje, który sektor na widowni jest najlepszy dla odbiorców głuchych i słabosłyszących, tak by można to było zaznaczyć podczas rezerwacji miejsc.

Wydarzenia dla dzieci

Wydarzenia dla najmłodszych zawsze organizuj z tłumaczeniem na język migowy. Dzieci głuche nie znają języka polskiego. Uczą się go w szkołach tak, jak dzieci słyszące języków obcych.

Nie rezygnuj z napisów dla niesłyszących do wydarzeń dla dzieci. Skorzystają z nich dorośli głusi – osoby towarzyszące.

Dla dzieci z niepełnosprawnością wzroku zapewnij materiały dotykowe. Pozwól dzieciom dotknąć lalek, rekwizytów, scenografii przed lub po przedstawieniu.

Zadbaj o stworzenie odpowiednich warunków sensorycznych dla dzieci w spektrum autyzmu, z nadwrażliwością. Jeśli wydarzenie, które organizujesz nie pozwala na wytłumienie bodźców, zaaranżuj miejsce wyciszenia – przestrzeń, w której potrzebująca, zmęczona nadmierną ilością bodźców osoba będzie mogła odpocząć.

Pozwól dzieciom oswoić się z przestrzenią na 10-15 minut przed startem wydarzenia. Ważne jest także, aby opiekun/rodzic mógł w każdej chwili wyjść z dzieckiem z przestrzeni i wrócić.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie zaprasza dzieci przed wydarzeniem i pozwala oswoić się z przestrzenią.

Spektakl/opera

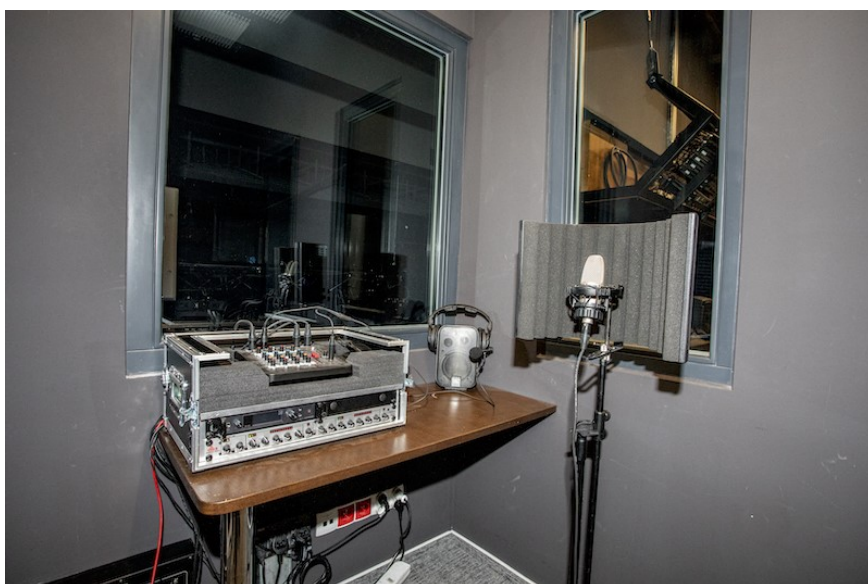
Zorganizuj próbę techniczną, podczas której sprawdzisz:

- czy napisy wyświetlają się prawidłowo oraz skąd są dobrze widoczne;
- czy tłumacz PJM jest odpowiednio oświetlony;
- czy działa sprzęt do nadawania i odbioru audiodeskrypcji.

Zadbaj, by lektor audiodeskrypcji miał wyciszone miejsce z dobrą widocznością na scenę, na przykład kabinę akustyków. Jeśli nie masz takiej możliwości, wybierz inne pomieszczenie i zapewnij obraz z kamery ustawionej na scenę oraz odsłuch ze sceny.

Teatr Baj w Warszawie podczas remontu wyodrębnił w kabinie akustyków miejsce dla lektora audiodeskrypcji.

Spektakle dla dorosłych staraj się organizować z napisami dla niesłyszących i tłumaczeniem na PJM. Najlepiej zawrzyj w umowie z twórcami szczegółowe zapisy dotyczące dostępności. Jeśli jest opór twórców spektaklu, zgódź się na spektakl bez PJM, z napisami i próbuj następnym razem, aż do skutku.

Spektakle z audiodeskrypcją i/lub napisami dla niesłyszących i/lub tłumaczeniem na polski język migowy. organizują:

TR Warszawa w Warszawie⁸⁴, Teatr Syrena w Warszawie⁸⁵, Teatr Rozrywki w Chorzowie⁸⁶, Teatr im. Wilama Horzycy w Toruniu⁸⁷, Teatr Maska w Rzeszowie⁸⁸, Teatr Polski w Bielsku-Białej⁸⁹, Teatr Baj w Warszawie⁹⁰

Zorganizuj tłumaczom dogodne miejsce za kulisami, aby bez problemu mogli zmieniać się na scenie podczas przedstawienia.

Zapewnij dogodne miejsce dla osoby wyświetlającej napisy. Zadbaj o to, by ekran do napisów umieścić tak, by odbiorcy nie musieli zadzierać głów.

Projekcja filmowa

Pokaz z audiodeskrypcją i napisami organizuj na takich samych zasadach jak pokazy ogólnodostępne. Musisz zadbać o licencję na seans, legalny nośnik z audiodeskrypcją i napisami oraz sprzęt do audiodeskrypcji. Zazwyczaj jest to zestaw do tłumaczeń symultanicznych.

Kino Nowe Horyzonty we Wrocławiu. Cykl filmowy Adapter - kino bez barier⁹¹ realizowany przez Fundację Katarynka z Wrocławia;

⁸⁴ <https://trwarszawa.pl/edukacja/o-tr-bez-barier/>, dostęp: 25.10.2021.

⁸⁵ <https://teatrsyrena.pl/index/wydarzenia-bez-barier.html>, dostęp: 25.10.2021.

⁸⁶ https://www.facebook.com/events/561218581767925?context=%7B%22event_action_history%22%3A%5B%7B%22surface%22%3A%22page%22%7D%5d%7D, dostęp: 25.10.2021.

⁸⁷ <https://teatr.torun.pl/audiodeskrypcja/>, dostęp: 25.10.2021.

⁸⁸ <https://www.teatrmaska.pl/aktualnosci/maska-przekracza-bariery,art340/>, dostęp: 25.10.2021.

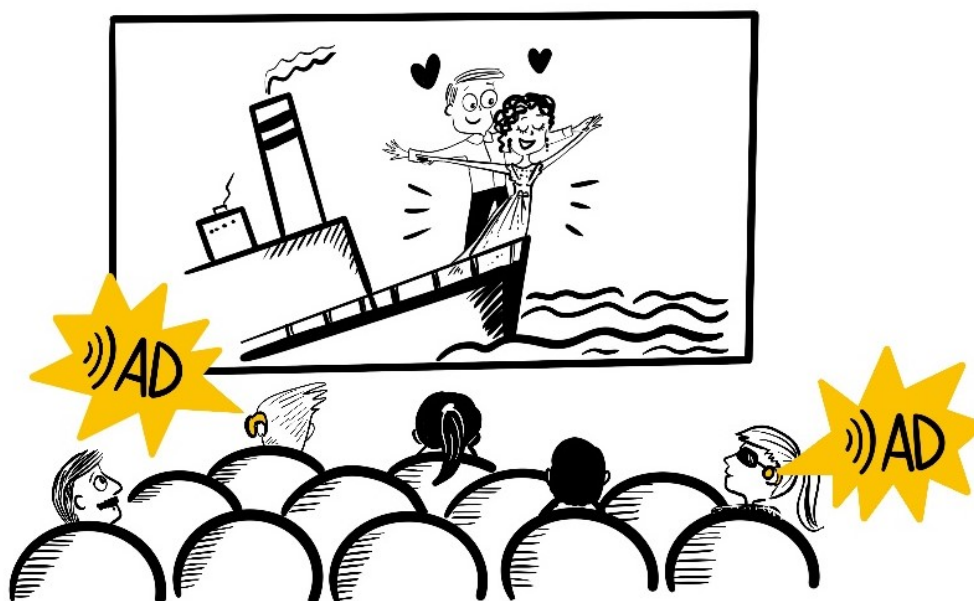
⁸⁹ <https://teatr.bielsko.pl/sbb>, dostęp: 25.10.2021.

⁹⁰ <https://teatrbaj.pl/baj-bez-barier/>, dostęp: 25.10.2021.

⁹¹ <https://fundacjakatarynka.pl/wydarzenia/film-moje-wspaniale-zycie-z-audiodeskrypcja-i-napisami-kino-nowe-horyzonty-10-10-2021-1600/>, dostęp: 25.10.2021.

Kino Elektroniczne – Mazowieckie Centrum Kultury Medialnej w Warszawie. Cykl filmowy Rodzina Kinomaniaków i Festiwal Przejścia realizowane przez Fundację Kultury bez Barier z Warszawy.

Rys. Pokaz filmowy. na widowni osoby z niepełnosprawnością wzroku przez słuchawki odbierają audiodeskrypcję.

Sprawdź czy kino, w którym organizujesz seans, ma projektor filmowy, umożliwiający wyprowadzenie dźwięku audiodeskrypcji na słuchawki oraz czy ma odbiorniki i słuchawki.

Zaleca się słuchawki na jedno ucho, by nie zagłuszać oryginalnej ścieżki dźwiękowej filmu.

Jeśli jesteś przedstawicielem małej lokalnej instytucji i nie masz środków, by wypożyczyć odbiorniki do audiodeskrypcji, ani opłacić licencji, możesz zorganizować pokaz zamknięty, z audiodeskrypcją puszczoną przez głośniki. Taki pokaz powinien być bezpłatny i skierowany TYLKO do osób z niepełnosprawnością wzroku. Jeśli spełnisz te warunki, nie musisz płacić za licencję czy prosić producentów filmu o pozwolenie na dostosowanie⁹². Jednak warto poinformować ich o tym pokazie.

⁹² Por. UPAPP art.33, ust.1.

Stowarzyszenie De Facto z Płocka.

W ramach projektów organizuje dla osób niewidomych pokazy zamknięte w salach kinowych, ośrodkach kultury, bibliotekach.

Sprawdź czy wybrany przez Ciebie film nie posiada już dostosowań – skontaktuj się z dystrybutorem lub producentem. w dalszej kolejności zapytaj organizacje pozarządowe, które cyklicznie realizują wydarzenia filmowe bez barier. Są to: Fundacja Kultury bez Barier z Warszawy, Fundacja Katarynka z Wrocławia, Fundacja Mili Ludzie z Poznania, Stowarzyszenie De Facto z Płocka.

Zorganizuj próbę techniczną, sprawdź:

- czy razem z filmem odtwarza się audiodeskrypcja;
- czy napisy, znaki graficzne, kolory są dobrze widoczne;
- czy działają odbiorniki lub aplikacja do audiodeskrypcji (Audiomovie).

Spacer/Oprowadzanie

Zidentyfikuj grupę odbiorców ze szczególnymi potrzebami i zorganizuj spacer kierowany do tej konkretnej grupy (na przykład z audiodeskrypcją lub z tłumaczeniem na PJM). Każda z grup ze szczególnymi potrzebami ma inną dynamikę poznawczą. Spacer powinien być otwarty dla wszystkich, ale z wykorzystaniem jednej usługi dostępności. Ze spacerów z audiodeskrypcją bardzo chętnie korzystają odbiorcy bez potrzeby tego dostosowania.

Możesz zorganizować spacer z tłumaczeniem na język migowy lub spacer w polskim języku migowym. Jeśli organizujesz spacer w PJM zapewnij również tłumacza, który będzie tłumaczył oprowadzanie na polski język foniczny odbiorcom słyszącym.

W przypadku spaceru dla osób z niepełnosprawnością wzroku skup się na mniejszej liczbie eksponatów, obiektów do omawiania. Ta grupa potrzebuje więcej czasu i skupienia przy konkretnym obiekcie.

Jeśli przygotowujesz spacer czy oprowadzanie z udziałem osób starszych zadbaj o to, by na trasie znalazły się miejsca odpoczynku. Zorganizuj przerwy na toaletę.

Jeśli organizujesz spacer dla osób w spektrum autyzmu, warto abyś przygotował szczegółowy plan z trasą spaceru i grafikami. Przemyśl trasę spaceru pod kątem niekorzystnych bodźców (na przykład hałas, tłok).

Fundacja Katarynka z Wrocławia – Spacery z przewodnikiem-audiodeskryptorem po wrocławskich osiedlach oraz obiektach takich jak Stadion Olimpijski czy Cmentarz Żydowski.

Fundacja Kultury bez Barier z Warszawy – Spacery tematyczne organizowane w Warszawie, na przykład *Śródmiejskie kamienice i ich podwórka*, *Wola – warszawski Dzik Zachód* w ramach Festiwalu Kultury bez Barier.

Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie – Spacer tematyczny, na przykład *Inspiracje naturą. Spacer śladami łaazienkowskich drzew.*

Warsztaty/spotkania edukacyjne

Podobnie jak przy oprowadzaniu, kieruj warsztaty do konkretnych grup ze szczególnymi potrzebami.

Pamiętaj, że tak jak w oprowadzaniu, razem z osobami ze szczególnymi potrzebami w warsztatach biorą udział asystenci, opiekunowie, rodzice. Zadbaj, by w planowanych działaniach wzięli udział wszyscy.

Postaraj się zapewnić asystenta każdemu odbiorcy kultury, który tego potrzebuje – w szczególności osobom w spektrum autyzmu i niewidomym.

Wybierz jadalne materiały do pracy dla dzieci w spektrum autyzmu i z niepełnosprawnością intelektualną. Zadbaj o to, by narzędzia z których korzystają były bezpieczne, by nikt nie zranił siebie albo innego uczestnika.

Wydłuż czas pracy warsztatowej dla odbiorców kultury z niepełnosprawnością intelektualną.

Możesz konsultować warsztaty dla osób w spektrum autyzmu z samorzecznikami.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie. Scenariusze warsztatów dla dzieci w spektrum autyzmu były najpierw konsultowane z dorosłymi w spektrum autyzmu.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. Warsztaty integracyjne były konsultowane z rodzinami z dziećmi w spektrum autyzmu, a warsztaty dla dorosłych w spektrum autyzmu przygotowywano wspólnie z samorzecznikami.

Fundacja Kultury bez Barrier z Warszawy, projekt *Paszport do sztuki*. Scenariusze były konsultowane z osobami w spektrum autyzmu.

Pomysły na warsztaty dla młodzieży ze spektrum autyzmu oraz ich rówieśników znajdziesz tutaj.⁹³

Wystawa

Przy produkcji nowych wystaw współpracuj z działem produkcji wystawy, który realizuje projekt. Konsultuj architekturę wystawy, zamieszczanie dostosowań (pulpity z materiałami dotykowymi, słuchawki z nagraniami audiodeskrypcji, napisy do multimediiów, broszury i naklejki z opisem i zapisem dźwięków) przed instalacją wystawy.

Zadbaj o dostępność wystaw plenerowych. Tu najważniejsza będzie dostępna przestrzeń, swobodne dotarcie do eksponatów. Jeśli tworzysz tablice z opisami i drukami, zadbaj o to by nie błyszczały i nie odbijały światła. Ważny jest także ich odpowiedni kontrast. Przy opisach i etykietach zadbaj o czcionkę bezszeryfową.

Więcej informacji na temat wystaw plenerowych znajdziesz pod linkiem Dostępne wystawy plenerowe (Fundacja Kultury bez Barrier, Warszawska Akademia Dostępności)

Koncert/ Wydarzenie plenerowe

Zapewnij audiodeskrytorom i twórcom napisów wyciszone miejsce do pracy. Może to być kontener z dobrą widocznością na scenę. Znajdź miejsce lekko oddalone od nagłośnienia, tak by dźwięk z głośników nie sprzęgał się z mikrofonami audiodeskrytorów.

⁹³ *Paszport do sztuki. Dzienniki z wyprawy*, Fundacja Kultury Bez Barrier 2018, <https://kulturabezbarier.org/publikacje/>, dostęp: 25.10.2021

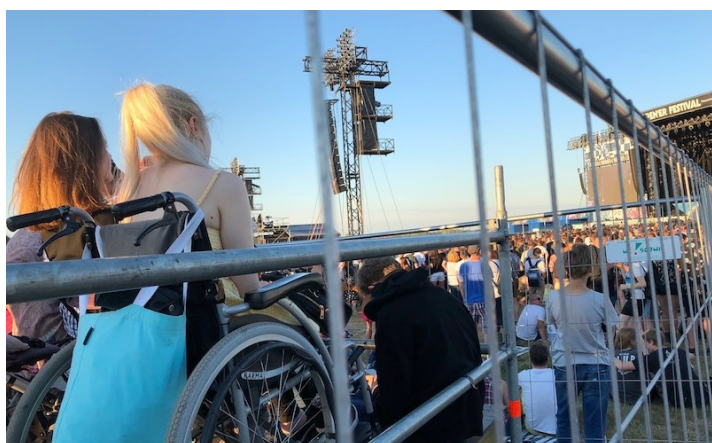
Zorganizuj strefę dostępności. Powinien to być utwardzony teren, na przykład na platformie z pochylnią, z dobrym widokiem na scenę. w strefie zapewnij krzeselka, dostęp do kontaktu (na przykład dla wózka elektrycznego).

Fundacja Polska bez Barrier pomagała zapewnić dostępność na Orange Warsaw Festival⁹⁴, w tym Strefę Dostępności.

Fundacja Mili Ludzie pomagała zapewnić dostępność na Open'er Festival, w tym strefę dostępności.

Krakowskie Biuro Festiwalowe zapewniło dostępność na Kraków Culture Summer⁹⁵, w tym Strefę Dostępności.

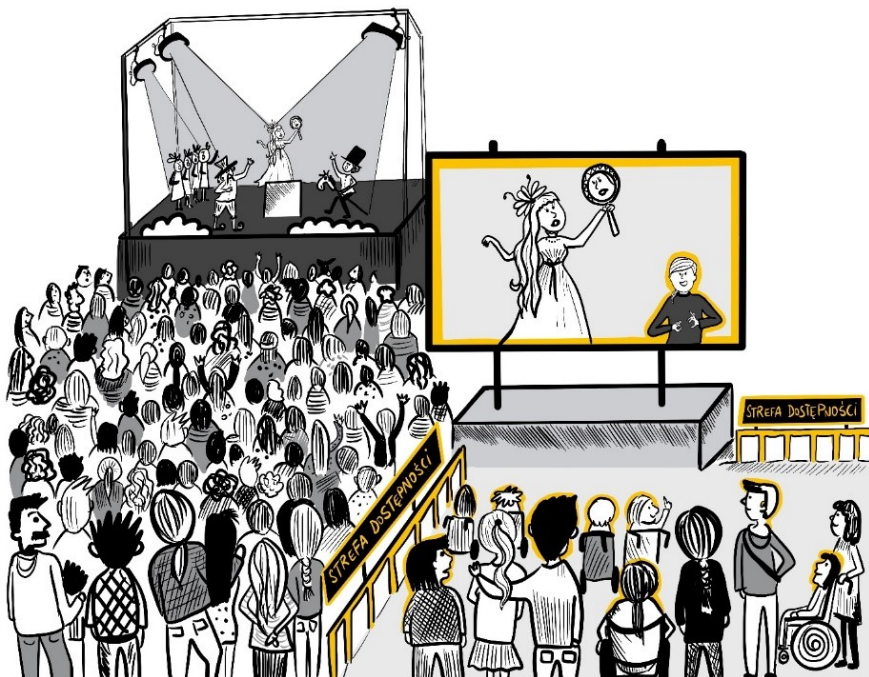

W strefie dostępności zainstaluj przenośną pętlę indukcyjną, zapewnij odbiorniki do audiodeskrypcji. Strefa dostępności będzie dobrym miejscem dla wszystkich grup ze szczególnymi potrzebami.

⁹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=48YQ4R9nHxQ>, dostęp 25.10.2021.

⁹⁵ <https://www.krakowculturesummer.pl/deklaracje-dostepnosci/>, dostęp: 25.10.2021.

Jeśli wydarzenie odbywa się na dużym obszarze i na dużej scenie, zapewnij telebim, na którym będzie wyświetlony tłumacz. w przypadku wielu scen poinformuj dokładnie, gdzie i o której godzinie będą odbywały się tłumaczenia na PJM.

Rys. Tłum pod sceną. na widowni wydzielona strefa dostępności. z niej dobrze widoczny na telebimie tłumacz języka migowego.

Jeśli organizujesz piknik z wieloma atrakcjami, skonsultuj z Głuchymi wybór wydarzeń, do których zapewnisz tłumaczenie na PJM.

Dobrym rozwiązaniem jest również zapewnienie dostępności tłumacza w punkcie informacyjnym z opcją skorzystania z tłumaczenia na dowolnym stoisku/wydarzeniu.

Wianki 2019 w Warszawie, organizator Stołeczna Estrada

Tłumacz języka migowego był do dyspozycji w punkcie informacyjnym. Osoby głuche mogły przejść między stoiskami i skorzystać z oferty organizatora.

Koncerty możesz realizować z interpretacją na język migowy.

Tłumaczenie piosenek jest droższe niż standardowe tłumaczenie. Zaplanuj środki w budżecie.

Smyk Fest 2021 w Myślenicach, organizator: Fundacja Akuratna

Koncert Pauli Romy, Sanah i Krzysztofa Zalewskiego odbył się z interpretacją na polski język migowy. Realizację dostępności (tłumaczenie PJM, pętla indukcyjna) zapewniała Fundacja Kultury bez Barrier.

Koncert Meli Koteluk, projekt *Rock'AD'Roll* Fundacji Kultury bez Barrier

Koncert z interpretacją na polski język migowy, napisami na żywo w streamingu oraz pętlą indukcyjną na miejscu.

Jeśli masz ograniczony budżet – zapewnij tłumaczenie do kwestii mówionych. Zadbaj o wyświetlanie napisów w trakcie piosenek.

Jeśli wydarzenie to kilkugodzinny koncert albo widowisko, zapewnij dwóch audiodeskrytorów.

Poszukaj ekspertów w konkretnej tematyce.

Jeśli chcesz zapoznać się z ofertą wielu dostępnych wydarzeń oraz zobaczyć, jak organizuje się dostępny na różnych etapach festiwal, odwiedź Festiwal Kultury bez Barrier na www.fkbb.pl.

VI. Dostępność cyfrowa

Niemal wszystkie jednostki kultury podlegają przepisom UDC art. 2. Wyjątki są nieliczne i dotyczą zazwyczaj instytucji prywatnych.

Ustawa zobowiązuje do udostępnienia:

- strony internetowej;
- ekstranetu i intranetu, czyli strony internetowej tylko dla wewnętrznego użytku;
- aplikacji mobilnych (jeśli podmiot ma takie aplikacje).

W sposób dostępny musisz publikować:

- dokumenty tekstowe – aby zapewnić dostępność, stwórz dostępny dokument cyfrowy;
- grafiki – dostępność zapewnisz, dodając tekst alternatywny, grafiki ozdobne oznacz jako dekoracje;
- multimedia – zostaną udostępnione, jeśli dołączysz audiodeskrypcję i napisy dla niesłyszących do plików audiowizualnych, a transkrypcję do plików dźwiękowych.

Dostępność trzeba zapewnić niezależnie od tego, gdzie umieszczasz treści. Dotyczy to takich platform, jak Facebook, YouTube, Instagram, Vimeo, Mastodon, Twitter. Większość takich platform pozwala na zapewnienie dostępności materiałom tam opublikowanym, czyli dodanie napisów do filmów lub tekstów alternatywnych do grafik. Jeżeli jednak publikujesz w miejscu, które takich możliwości nie zapewnia, to masz obowiązek opublikować te same informacje w sposób dostępny na posiadanej przez siebie stronie internetowej.

Tekst alternatywny do grafiki powinien zapewnić tyle samo informacji, ile otrzymuje osoba widząca. Nie wymaga to opisywania wszystkich szczegółów grafiki, lecz jedynie kontekstu informacyjnego.

Jeżeli grafika ma tylko jedną konkretną funkcję (na przykład tak jak w tym poradniku), to tekst alternatywny można opisać przez jego funkcję, na przykład „Dobra praktyka”, „Wskazówka”. Elementy, które są wyłącznie elementami ozdobnymi powinny mieć pusty tekst alternatywny lub być oznaczone jako nieistotne.

Nawet jeżeli poprawienie całej strony nie będzie możliwe ze względu na znaczne koszty pewne jej elementy muszą zostać udostępnione. Zgodnie z UDC art.8 ust. 2 są to:

- Biuletyn Informacji Publicznej w całości;
- dane teleadresowe i łącze do BIP;
- narzędzia do kontaktu, na przykład formularz kontaktu lub elektroniczna skrzynka podawcza. Podanie adresu e-mail i numeru telefonu jest wystarczające i nie ma obowiązku stosowania bardziej skomplikowanych narzędzi;
- nawigacja, czyli wszelkiego rodzaju menu, wyszukiwarka, system nagłówek;
- deklaracja dostępności;
- informacje o sytuacjach kryzysowych i związanych z zagrożeniem publicznym, na przykład zasady związane z pandemią Covid-19;
- dokumenty służące do zaciągania zobowiązań prawnych lub finansowych. Mogą to być wnioski o dofinansowanie, regulaminy, które użytkownik musi zaakceptować, informacja o przetwarzaniu danych (RODO), zakup biletu lub pamiątki w sklepie internetowym.

Wprowadzanie dostępności cyfrowej

Zrób inwentaryzację stron internetowych i aplikacji mobilnych, jakie posiadasz.

Sprawdź, czy znajdują się w wykazie adresów stron internetowych i wykazie aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Jeżeli brakuje tam Twoich stron internetowych lub aplikacji mobilnych, zgłoś je do wykazu.

Przejrzyj swoje strony i aplikacje pod kątem ich dostępności. Możesz to zrobić samodzielnie lub zlecić innemu podmiotowi, jak na przykład Fundacja Widzialni, Utilitia, Pracownia Dostępności Cyfrowej – LepszyWeb.pl. Będzie to potrzebne do przygotowania deklaracji dostępności.

Wyznacz osobę do kontaktu, do której zgłaszane będą pytania i wnioski o zapewnienie dostępności cyfrowej. Informacje kontaktowe tej osoby podaj w deklaracji dostępności.

Przygotuj i opublikuj deklarację dostępności dla każdej strony internetowej i aplikacji mobilnej. Musisz to zrobić także na stronach, których już nie używasz, ale są wciąż możliwe do wyszukania w internecie. [Opis sposobu tworzenia deklaracji znajdziesz tutaj](#). Znajdziesz tam także wzorcową deklarację dostępności oraz łącze do wymagań technicznych. Deklarację można przygotować odręcznie, ale jest to dość kłopotliwe.

Możesz skorzystać z jednego z wielu generatorów dostępności ułatwiających ten proces, na przykład [Generator deklaracji dostępności](#) lub [Lepszy web - Generator dostępności](#).

Przygotuj się na wnioski o zapewnienie dostępności i ewentualne skargi na brak jej zapewnienia. Każdy ma prawo wnioskować, nawet jeżeli odstąpiono od zapewniania dostępności ze względu na zbyt wysokie koszty.

Kontrola dostępności

Możesz samodzielnie sprawdzić dostępność strony internetowej. To nie będzie profesjonalny audyt, ale pomoże w przybliżeniu poznać poziom dostępności.

Do przeglądu potrzebne Ci będą:

- komputer z przeglądarką Chrome;
- zainstalowane w przeglądarce rozszerzenie WAVE, które możesz pobrać ze sklepu z dodatkami;
- smartfon;
- dostęp do internetu dla komputera i smartfona;
- kartka, otwarty edytor do notowania lub genialna pamięć.

Wybierz podstrony do badania.

Koniecznie:

- stronę główną;
- deklarację dostępności;
- podstronę z kontaktem lub formularzem kontaktowym;
- komunikaty związane z zagrożeniem, na przykład zasady korzystania w okresie pandemii;
- podstrony specyficzne dla Twojej instytucji, na przykład:
  - katalog biblioteczny;
  - repertuar teatru;
  - sklep z pamiątkami;

- o oferta wydarzeń;
- o rezerwacja miejsc;
- o kupowanie biletów;
- o galeria fotografii;
- o katalog dzieł sztuki.

Najlepiej wybierz cały proces, na przykład wyszukiwania książki lub kupowania biletów i przejdź go od początku do końca. Na każdej podstronie wykonaj poniższe kroki, skrupulatnie notując napotkane problemy. Nie bój się notować swoich odczuć lub emocji, bo one też pomagają.

Klawiatura

Sprawdź, czy wszystkie elementy strony (łącza, menu, formularze) możesz obsłużyć wyłącznie za pomocą klawiatury. Pomiędzy elementami przemieszczaj się klawiszem Tab (do przodu) i Shift Tab (do tyłu). Klawiszem Enter klikasz na łącza, przyciski, a klawiszem Spacja zaznaczasz pola wyboru. Obserwuj przy tym, czy fokus klawiatury jest zawsze dobrze widoczny. Fokus to miejsce uwagi, zazwyczaj otoczone cienką ramką. Jeżeli fokus znika lub czegoś nie możesz obsłużyć klawiaturą, to jest błąd.

Unikaj stosowania zabezpieczeń CAPTCHA, na przykład wymagających przepisania kodu z grafiki lub wskazania obrazków z motocyklami. Zazwyczaj takie zabezpieczenie jest niedostępne, a jednocześnie zbędne.

Nawigacja

Teraz zamień się w użytkownika strony i korzystaj z niej tak, jak ktoś z zewnątrz. Możesz używać myszki lub klawiatury. Obserwuj, czy menu nawigacyjne na wszystkich podstronach wygląda podobnie, a elementy ułożone są w tej samej kolejności. Popatrz też na belkę tytułową na górze okna, czy na poszczególnych podstronach wyświetlany tytuł jest adekwatny do zawartości strony. Wyłapuj miejsca, w których dźwięk uruchamia się automatycznie. To jest poważny błąd dostępności.

Multimedia

Znajdź na swojej stronie filmy i nagrania dźwiękowe. Obejrzyj filmy bez dźwięku, ale z włączonymi napisami. Zamknij oczy i obejrzyj film. Zdecyduj, czy możesz się zapoznać z treścią filmu w ten sposób. Jeżeli nie, to znaczy, że filmy trzeba uzupełnić o napisy albo audiodeskrypcję. Sprawdź, czy materiały

dźwiękowe są zaopatrzone w transkrypcję tekstową treści, czyli tekst z przepisany wywiadem, wykładem lub podcastem.

Rys. Kobieta z niepełnosprawnością wzroku ogląda w internecie film z audiodeskrypcją.

Walidacja

Tu znajdziesz [walidator kodu HTML](#), z którego zbudowane są strony internetowe. Wklejaj w pole edycyjne kolejne adresy podstron i sprawdzaj za pomocą przycisku „check”. Wyświetlą się błędy i ostrzeżenia. Błędów nie powinno być w ogóle, chociaż nie wszystkie są krytyczne dla dostępności. Zachowaj wyniki tego sprawdzania.

Etykiety

Teraz na kolejnych podstronach uruchamiaj wtyczkę WAVE. Wyświetli się wiele kolorowych ikon, z których czerwone oznaczają błędy, żółte – ostrzeżenia, a zielone – zastosowanie poprawnych rozwiązań. Zwróć szczególną uwagę na ikony przy grafikach i elementach formularzy. Zanotuj błędy o brakujących lub nieopisanych etykietach. Sprawdź, jaki tekst alternatywny jest dodany do grafiki. Wyświetli się obok ikony.

Język

Sprawdź, jaki język jest zadeklarowany dla strony internetowej. Możesz to zrobić za pomocą WAVE, która wyświetli mały globus z odpowiednią informacją. Jeżeli masz podstrony w różnych językach, powtórz operację na każdej wersji.

Tekst

Sprawdź, czy za pomocą skrótów przeglądarki możesz powiększyć tekst przynajmniej dwukrotnie. Ten skrót to Ctrl +. Tekst nie powinien zniknąć, przykrywać innych elementów strony i powinien nadal być czytelny. Analogiczną operację przeprowadź na smartfonie, powiększając tekst gestem rozciągania.

Kontrast

Ponownie uruchom WAVE i zwróć teraz uwagę na błędy związane z kontrastami. Automaty nie zawsze sobie radzą z tym zadaniem, więc zweryfikuj to samodzielnie. Pamiętaj, że kontrast powinien wynosić przynajmniej 4,5:1.

Formularze

Znajdź formularz bardziej skomplikowany niż wyszukiwarka lub subskrypcja biuletynu. Zastanów się, czy etykiety przy polach formularzy są jasne i zrozumiałe? Czy użytkownik zawsze wie, jak wprowadzić dane, na przykład jaki jest format daty lub jak skonstruować hasło. Sprawdź, w jaki sposób są oznaczone pola obowiązkowe. Jeżeli tylko kolorem, to daltoniści mogą tego nie zauważyć. Wypełnij błędnie formularz i zobacz czy informacja o wykrytym błędzie wyjaśnia, jak go poprawić i jest wyświetlona w postaci tekstu.

Ruch

Poszukaj elementów zmieniających się automatycznie, na przykład pokaz zdjęć, slajder, pasek informacyjny. Upewnij się, że można taki ruch zatrzymać, by na spokojnie zapoznać się z treścią. Oczywiście musi się dać to zrobić za pomocą klawiatury.

Semantyka

Jeszcze raz uruchom WAVE i teraz zwróć uwagę na niebieskie ikony. Oznaczają one elementy semantyczne, czyli tabele, listy, nagłówki i inne. Przyjrzyj się, czy rodzaj elementu zgadza się z wyglądem, na przykład czy tablica ma ikonę tablicy, a tytuł lub śródtytuł mają ikonę nagłówka. Wszystko powinno do siebie pasować.

Przewidywalność

Jesteś już po przeklikaniu się przez wiele podstron, więc przypomnij sobie miejsca, gdzie działało się coś w sposób automatyczny. Może otwierała się inna strona, pojawiał się odtwarzacz filmów, automatycznie zmieniała się zawartość formularza. Takie rzeczy nie mogą się zdarzać, gdy zaznaczysz jakąś opcję, przeniesiesz fokus, ale nie klikniesz itp.

Unikaj stosowania nakładek dostępnościowych (overlay). Dają one złudne wrażenie dostępności strony internetowej, a zazwyczaj nie rozwiązują problemu.

Odbiorca ze szczególnymi potrzebami w Twojej sieci

Rezerwacja biletów

Instytucje kultury chętnie korzystają z zewnętrznych dostawców usług, w tym rezerwacji i zakupu biletów. Przed zawarciem umowy dopytaj, czy taka usługa jest cyfrowo dostępna, czyli mogą z niej korzystać osoby ze szczególnymi potrzebami. Możesz zapytać także o zgodność ze standardem WCAG.

Dużymi serwisami wspomagającymi organizowanie wydarzeń są Evenea i Konfeo.

Pozwalają Ci zaprojektować wydarzenie, uruchomić formularz rejestracyjny, generować i przesyłać bilety elektroniczne i wiele innych rzeczy. Jednak system Konfeo jest w znacznym stopniu cyfrowo dostępny, a Evenea – nie. Jeżeli zatem chcesz korzystać z takiej usługi, wybierz Konfeo.

Jaki kalendarz wydarzeń wybrać?

Jeżeli nie potrzebujesz bardzo zaawansowanych narzędzi, być może wystarczy Ci rozszerzenie strony o odpowiednią wtyczkę. Dla stron opartych o Wordpress bardzo dobrym wyborem może być <https://www.joedolson.com/awesome/my-calendar-pro/>. Jest także wersja bezpłatna, która ma ograniczenia, ale dla biblioteki, małego domu kultury czy galerii sztuki może być wystarczająca. Przy wydarzeniu możesz zaznaczyć usługi dostępności, na przykład tłumaczenie na polski język migowy.

Czy można wybrać miejsce na widowni?

Podczas rezerwacji biletu na koncert, spektakl i inne tego typu wydarzenie, istotne jest by odbiorca kultury miał możliwość wybrania miejsca. Zazwyczaj wyświetlona jest widownia w postaci graficznej i kursorem myszy można wybrać konkretne miejsce. Niestety, nie każdy może skorzystać z myszki.

W usłudze [iKSORIS](#) możesz zażyczyć sobie, by wybór miejsc na widowni był cyfrowo dostępny. Podstawowe rozwiązanie tego nie oferuje. Wybór oparty jest o dwie listy wyboru: rzędu i miejsca. Nie jest to rozwiązanie idealne, ale działa. z kolei system [ebilet.pl](#) nie pozwala na dostępny sposób wybrania miejsca. Cały system też jest mocno niedostępny.

Mazowiecki Teatr Muzyczny im. Jana Kiepury.

Tu znajdziesz dostępne rozwiązania w [sklepie teatru](#).

Gdzie i jak publikować informacje o dostępności?

Na każdej stronie musisz opublikować deklarację dostępności. Najlepszym miejscem dla łącza do deklaracji jest stopka strony internetowej, gdzie zazwyczaj publikowane są dane kontaktowe, polityka prywatności i informacje o prawach autorskich. Łącze do deklaracji, zgodnie z UDC art. 10, powinno być łatwe do odnalezienia.

Pamiętaj też o głuchych odbiorcach kultury, mających często duży problem z czytaniem po polsku. Informacje przeznaczone dla nich lub dostępne oznaczaj ikoną języka migowego.

Oprócz deklaracji dostępności masz obowiązek opublikować także informacje o działalności w postaci tekstu odczytywalnego maszynowo, w tłumaczeniu na polski język migowy i w tekście łatwym do czytania. Istnieje kilka miejsc, gdzie możesz opublikować takie informacje:

- na podstronie z informacjami o instytucji kultury;
- na podstronie z danymi kontaktowymi;
- w deklaracji dostępności, najlepiej oznaczone ikonami języka migowego i tekstu łatwego do czytania;
- w zakładce przygotowanej specjalnie do informowania niepełnosprawnych odbiorców kultury.

Najlepiej, jeżeli łącza umieścisz we wszystkich tych miejscach, o ile oczywiście są na Twojej stronie internetowej. Najpewniejszym miejscem jest deklaracja dostępności, bo jest elementem stałym i obowiązkowym. Powtórzenie łączy w kilku miejscach sprawi, że będą łatwiejsze do znalezienia.

Streamowane wydarzenia na żywo

Wydarzenia na żywo, które streamujesz, zgodnie z UDC art. 3 ust. 2 pkt 1, nie muszą być dostępne.

Jednak musisz mieć świadomość, że brak dostępności tych wydarzeń sprawia, iż wyklucasz osoby głuche, słabosłyszące oraz osoby z niepełnosprawnością wzroku. Udostępnianie tego rodzaju wydarzeń to dobra praktyka.

Jeżeli jednak nagraż takie wydarzenie i opublikujesz je na stronie, to już masz obowiązek, zgodnie z UDC art. 5, zapewnić jego dostępność.

Rys. Kobieta słabosłysząca ogląda w internecie film z napisami.

Transmisja online może być tylko dodatkiem do wydarzenia stacjonarnego. Jej celem jest wówczas powiększenie grupy odbiorców. Może też być całkowicie zdalna, gdy wszyscy uczestnicy oraz prowadzący mają dostęp tylko za pomocą internetu.

Przykładami wydarzeń online mogą być:

- wykłady, webinary, prezentacje;
- koncerty, przedstawienia, performansy;
- spotkania autorskie, warsztaty, oprowadzania.

Najważniejsze w streamowaniu wydarzeń dostępnych jest

- osadzenie ich na dostępnych cyfrowo platformach i odtwarzaczach. Zaleca się wykorzystywanie serwisów Youtube albo Facebook;
- dodanie usług dostępnościowych: tłumaczenia na język migowy, napisów na żywo, transkrypcji i elementów audiodeskrypcji.

Przed wydarzeniem

Informacja

Pamiętaj, żeby jasno komunikować, jakie usługi będą zapewnione, a jakich na pewno nie będzie. Wtedy potencjalni uczestnicy będą mogli podjąć samodzielnie decyzję. Głusi i słabosłyszący nie skorzystają, jeżeli nie będzie tłumacza PJM lub napisów. Jednak osoby niewidome mogą zdecydować się na uczestnictwo, mimo że nie zapewnisz audiodeskrypcji.

Rejestracja

Jeśli masz ograniczony budżet i możliwość zapewnienia dostępności, spytaj o szczególne potrzeby odbiorców wydarzenia.

Nie pytaj o rodzaj niepełnosprawności, tylko o konkretne usługi dostępnościowe. Pytaj tylko o usługi, które będziesz w stanie zapewnić, na przykład:

- Czy potrzebujesz asystenta podczas spotkania?
- Czy potrzebujesz tłumaczenia na polski język migowy (PJM)?
- Czy chcesz otrzymać wcześniej materiały w wersji elektronicznej? Jeżeli tak, to podaj nam swój adres email.

W trakcie wydarzenia

Tłumacz języka migowego

Jeśli tłumacz języka migowego jest na miejscu wydarzenia, zadbaj o:

- dodatkową kamerę skierowaną wprost i wyłącznie na tłumacza. Powinien on wyświetlić się wówczas w prawym dolnym rogu;
- odpowiednie oświetlenie tłumacza;
- dopilnowanie by nikt nie chodził przed kamerą, zwłaszcza przed tłumaczem języka migowego;

- zapewnienie jednolitego tła lub ograniczenie rozpraszających elementów w tle.

Jeśli nie masz drugiej kamery albo do streamingu wykorzystujesz telefon, dopilnuj, by kamera była skierowana zawsze na prowadzącego i tłumacza języka migowego. Kamera musi być ustawiona na wprost. Najlepiej, gdyby obraz był stabilny. Zapewnij dla kamery/telefonu statyw.

Takie rozwiązanie sprawdzi się podczas wydarzeń typu: konferencja, spotkanie autorskie.

Bardzo dobrym rozwiązaniem, które rozpowszechniło się w pandemii, stało się tłumaczenie zdalne. Tłumacz łączy się ze studia albo z domu, a operatorzy umieszczają go na ekranie w prawym, dolnym rogu. Przy mocno ograniczonej liczbie dobrych tłumaczy w Polsce to czasem jedyne możliwe rozwiązanie.

Nie sprawdzi się to jednak podczas wydarzeń typu oprowadzanie po wystawie albo spaceru. Mogą to być wyłącznie wydarzenia bez stacjonarnego udziału publiczności i nie zakładające z nimi interakcji.

Jeśli tłumacz języka migowego tłumaczy zdalnie/z domu/ze studia, zadbaj o:

- stabilne łącze;
- jakość dźwięku taką, by tłumacz nie miał problemu z usłyszeniem i zrozumieniem komunikatów;
- odpowiedni ubiór tłumacza, kontrastujący z tłem na wydarzeniu;
- odpowiednią wielkość tłumacza na ekranie.

W przypadku wydarzeń typu spektakl, projekcja filmowa trudno jest objąć kamerą całą scenę i tłumaczy języka migowego. Jeszcze trudniej jest komfortowo odbierać to, co się dzieje na scenie i samo tłumaczenie. W tej sytuacji zaleca się retransmisję wydarzeń z wgranym do filmu tłumaczem języka migowego.

Napisy na żywo

Jest to rozwiązanie, które przy zapewnieniu odpowiednich warunków (przekazaniu tłumaczom materiałów, odsłuchu i łącza) zapewnia zgodność napisów z wypowiedziami uczestników wydarzenia z aż ponad 90% dokładnością. Napisy są wyświetlane na ekranie.

Zaleca się je szczególnie podczas ważnych i prestiżowych dla instytucji wydarzeń. Jest to jednak usługa dość droga.

Nawet jeśli zlecasz napisy na żywo, po wydarzeniu musisz je zredagować i dołożyć ponownie do pliku video z rejestracją wydarzenia. Tego wymaga ustawa. To dodatkowa usługa, na którą powinieneś zarezerwować w budżecie kolejne środki.

Podczas konferencji organizowanej przez **Fundację Kultury bez Barrier z Warszawy i Miasto Stołeczne Warszawa Dostępność cyfrowa – misja (nie)możliwa?**⁹⁶ zapewniono napisy na żywo.

Transkrypcja na żywo

Alternatywą dla napisów na żywo jest transkrypcja na żywo. Podczas wydarzenia osoba, która wykonuje transkrypcję, wykorzystuje do tego narzędzie „Notatka głosowa” lub inne programy, które zamieniają mowę na tekst. Taki tekst wymaga redakcji. Robi ją dodatkowa osoba. Napisy są wyświetlane na ekranie. Plik z transkrypcją jest wysyłany w linku i jest dostępny na żywo dla wszystkich zainteresowanych jako Dokument Google. Jest to rozwiązanie tańsze.

Podczas konferencji organizowanej przez **Fundację Katarynka z Wrocławia Kultura dla wszystkich** zapewniono transkrypcję na żywo.

Audiodeskrypcja

Do wydarzeń typu spektakl, projekcja filmowa zaleca się opracowanie audiodeskrypcji wcześniej i wgranie jej do materiałów filmowych.

W przypadku pozostałych wydarzeń warto uwrażliwić prowadzących, by podczas oprowadzania po wystawach, spacerów, warsztatów dodawali elementy audiodeskrypcji.

Przy dużych prestiżowych wydarzeniach, jak na przykład sylwester, gala rozdania nagród, możesz zorganizować audiodeskrypcję na żywo. Audiodeskrytor zazwyczaj komentuje z miejsca wydarzenia, a dźwięk jest streamowany razem z obrazem.

Podczas wydarzeń typu spotkania autorskie, konferencje, webinary, gdzie istotą wydarzenia są treści wypowiedziane przez prelegentów, audiodeskrypcja

⁹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=q43jpIBxdh4>, dostęp: 25.10.2021.

nie jest niezbędna. Jednak, gdy podczas tych samych wydarzeń pojawiają się elementy wizualne – prezentacje, spoty, trailery, wówczas warto uwrażliwić prelegentów albo prowadzących, by opisali to, co widać na ekranie.

Co zrobić z nagraniem?

Jeśli publikujesz nagranie z wydarzenia w Internecie, zgodnie z UDC art. 5, musisz zadbać o:

- napisy dla osób niesłyszących;
- audiodeskrypcję.

Obie usługi są potrzebne tylko wówczas, gdy ich brak ograniczy dostęp do informacji. Oznacza to, że w niektórych przypadkach nie musisz ich zapewniać. Poniżej kilka przykładów.

- Koncert orkiestry symfonicznej nie wymaga napisów ani audiodeskrypcji.
- Film animowany bez dźwięku wymaga audiodeskrypcji, ale napisy są zbędne.
- Sztuka teatralna, spektakl operowy wymaga zarówno napisów, jak i audiodeskrypcji.
- Spotkanie z pisarzem wymaga napisów i zazwyczaj nie wymaga audiodeskrypcji.
- Wirtualny spacer po muzeum wymaga audiodeskrypcji, a napisy są konieczne, gdy słyhać głos przewodnika.

Tłumaczenia na polski język migowy nie są obowiązkowe z punktu widzenia UDC. Jest to dobra praktyka, jeśli chcesz dotrzeć do osób głuchych. Pamiętaj, że osoby głuche mają szczególnie trudny dostęp do kultury.

Czego używać do transmisji online?

Rozwiązań służących do transmisji online jest dużo. Wybierając konkretne rozwiązanie weź pod uwagę następujące czynniki:

- koszt, jaki musisz ponieść w związku z transmisją. Możesz całość powierzyć wyspecjalizowanej firmie i wymagać, by transmisja odbywała się w konkretnym medium, na przykład na Facebooku lub YouTube. Jednak narzędzia są obecnie tak proste, że możesz zrobić transmisję samodzielnie. w najprostszym przypadku wystarczy Ci kamera i narzędzia wbudowane

w serwisy strumieniujące. Lepiej jednak zaopatrzyć się w mikser, choćby tak prosty jak bezpłatny Open Broadcast;

- liczba odbiorców. Różne narzędzia mają ograniczenia co do liczby aktywnych odbiorców wydarzenia i widzów biernie oglądających. Musisz określić te liczby i dopiero sprawdzić, które rozwiązanie oferuje takie parametry. Bezpłatne usługi mają zazwyczaj ograniczenia większe niż opłacone;
- dodatkowe usługi. Jeżeli masz pewne dodatkowe potrzeby, to musisz sprawdzić, czy konkretna platforma do transmisji je oferuje. Mogą to być: możliwość dodawania napisów, rejestrowanie wydarzenia, chat, ankiety, opóźnienie transmisji.

Poniżej lista wybranych narzędzi do transmisji i spotkań online.

- **Teams** – oprogramowanie od firmy Microsoft, służące głównie do pracy grupowej i spotkań. Posiada jednak narzędzia do transmisji dla dużego audytorium. Przypinanie tłumacza języka migowego w osobnym oknie jest utrudnione. Nie ma możliwości dodawania napisów.
<https://teams.microsoft.com>
- **YouTube** – platforma firmy Google, pozwalająca na publikowanie filmów i transmisje online. <https://www.youtube.com>
- **Jit.si** – otwarta platforma do spotkań online. Za jej pomocą można łatwo zorganizować szkolenie lub spotkanie. <https://meet.jit.si/>
- **Zoom** – platforma do zdalnych spotkań, z której można realizować transmisje do YouTube lub Facebooka. Pozwala na przypinanie tłumacza PJM w osobnym oknie, jest to także narzędzie dostępne dla osób z niepełnosprawnością wzroku. ZOOM daje możliwość dodawania napisów na żywo. Jedyne ograniczenie, to obsługa platformy w języku angielskim.
<https://zoom.us/>
- **Meet** – oprogramowanie firmy Google do spotkań z wieloma uczestnikami.
<https://meet.google.com/>
- **Twitch** – platforma przeznaczona głównie dla graczy, pozwalająca na przeprowadzanie transmisji online. <https://www.twitch.tv/>
- **Facebook** – serwis społecznościowy pozwalający na realizowanie transmisji online i spotkań. <https://www.facebook.com>
- **Big Blue Button** – serwis rekomendowany przez Stowarzyszenie De Facto.

Po wydarzeniu. Materiały i zasoby instytucji w sieci

Publikowanie dostępnych dokumentów jest obowiązkowe.

Dokumentami elektronicznymi są między innymi dokumenty tekstowe, arkusze kalkulacyjne, prezentacje w postaci slajdów, ebooki, publikacje, zdjęcia dokumentujące wydarzenia, opis co się działo (na przykład przy skeczu kabaretowym).

- Pamiętaj o dodawaniu tekstu alternatywnego do grafik. Jeżeli zaś są to tylko graficzne ozdobniki – oznaczaj je jako dekoracyjne.
- Dbaj o czytelność w dokumencie. Najłatwiej ją zachowasz, stosując style dla tytułów, śródtytułów, list numerowanych i punktowanych, tabel.
- Do wstawiania elementów do dokumentu używaj narzędzi wstawiania tabel, grafik, przypisów, wykresów.
- Pamiętaj o odpowiednio dużym kontraście i nie stosuj tła pod tekstem grafiki.
- W dużych dokumentach zadbaj o wygodną nawigację, na przykład spis treści, numerację stron.

Poza obowiązkowymi elementami, możesz dodatkowo zadbać o dostępność dokumentu korzystając z następujących wskazówek:

- Stosuj powszechnie znane czcionki, na przykład Arial, Helvetica, Garamond. Takie czcionki najłatwiej się czyta.
- Tekst wyrównuj do lewej strony, zamiast do obu marginesów. Zrezygnuj też z dzielenia wyrazów.
- Unikaj wielokolumnowego układu w dokumentach tekstowych.
- Poszukuj dalszych podpowiedzi dotyczących dostępności.
- Najlepiej publikuj w formacie danego edytora, czyli DOCX lub ODT dla dokumentów tekstowych, PPTX i ODP dla prezentacji i XLSX i ODS dla arkuszy kalkulacyjnych. Jeżeli nie ma po temu wyższej potrzeby – unikaj formatu PDF. Został zaprojektowany do druku, a nie do publikowania na stronach internetowych.
- Zawsze pomyśl, czy lepszym rozwiązaniem nie byłoby opublikowanie informacji jako strony. w przypadku slajdów byłoby to trudne, ale są

rozwiązania oparte o HTML, jak Slidy Slideous czy S5. Dokumenty tekstowe niemal zawsze można opublikować w HTML na stronie internetowej. Takie treści nie wymagają dodatkowych aplikacji. Przy okazji – unikaj publikowania archiwów w formatach ZIP, 7Z lub RAR. Nie każdy poradzi sobie z takim plikiem.

- Książki elektroniczne (ebooki) są zazwyczaj w następujących formatach:
  - EPUB – otwarty standard przeznaczony do publikowania książek elektronicznych. Dość łatwo w nim zapewnić cyfrową dostępność, a przygotować publikację w tym formacie można w wielu narzędziach, w tym w najpopularniejszych pakietach biurowych oraz w Indesign;
  - Mobi – format także przeznaczony specjalnie do książek elektronicznych. Opracowany został przez firmę Amazon do czytania na czytnikach Kindle. Format jest zamknięty, ale są narzędzia pozwalające na przygotowanie w nim książki;
  - PDF (Portable Document Format) to opracowany przez firmę Adobe format dla drukarni, oparty o język PostScript. Jego główną funkcją jest zachowanie dokładnie takiego samego wyglądu na każdej platformie.

Z tych trzech formatów najbardziej odpowiednim jest EPUB, a najgorszym rozwiązaniem jest format PDF. Zachowuje on sztywno wygląd dokumentu, co utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia dostosowanie go do potrzeb czytelnika.

Większość pakietów biurowych ma funkcje pozwalające na sprawdzenie dostępności dokumentu. w pakiecie Microsoft Office znajduje się opcja „sprawdź ułatwienia dostępu”. Po jej uruchomieniu zobaczysz raport na temat błędów, wskazówki do poprawienia oraz ostrzeżenia. Znajduje się w pasku „Recenzja”.

W Libre Office podobny inspektor nosi nazwę „Kontrola dostępności”. Efekt jest bardzo podobny do inspekcji dostępności w Word. Znajdziesz go w menu „Narzędzia”.

W Google Docs nie ma wbudowanej inspekcji dostępności. Pomoc Google rekomenduje pobranie dokumentu w formacie Word i sprawdzenie go za pomocą tego edytora. Można też zainstalować rozszerzenie do Dokumentów Google, na przykład Accessibility Checker.

Pliki PDF możesz sprawdzić za pomocą bezpłatnego narzędzia o nazwie PDF Accessibility Checker. [Dostępne jest tutaj⁹⁷](#).

Nie musisz udostępniać:

- multimediiów na żywo, czyli różnego rodzaju transmisji online z wydarzeń, spotkań, koncertów, spektakli. Jednak kiedy nagranie trafi na stronę internetową, to już trzeba zapewnić mu dostępność;
- multimediiów (filmy, animacje, nagrania dźwiękowe) opublikowanych przed 23 września 2020 roku;
- dokumentów opublikowanych przed 23 września 2018 roku, o ile mają charakter archiwalny i nie są wykorzystywane w codziennej pracy. Tak będzie z publikacją zbierającą artykuły z konferencji sprzed 10 lat, ale jeżeli jest to wciąż obowiązujący regulamin, to już musi być dostępny;
- map i geoportali. Zawsze należy jednak zadbać, by adres i położenie geograficzne, pokazane na stronie www na mapie, były podane w sposób dostępny. Możesz umieścić te dane powyżej lub poniżej mapy w postaci tekstu. Dobrze jest dodać kilka informacji na temat możliwości dotarcia do obiektu (jadące w pobliżu autobusy, tramwaje i temu podobne);
- treści obcych, czyli takich których nie wytworzono w podmiocie publicznym lub na jego rzecz. Ten przepis dotyczy często dokumentów pisanych odręcznie, na przykład oświadczeń majątkowych, jakie składają dyrektorzy. Podobnie jest z niedostępnymi plikami elektronicznymi, podpisanymi cyfrowo, ponieważ każda ingerencja w zawartość takiego pliku unieważnia certyfikat.

Możesz też nie zapewniać dostępności takim elementom jak:

- treści prezentujące dzieła sztuki i zabytki w rozumieniu art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- materiały archiwalne w rozumieniu art. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
- muzealia w rozumieniu art. 21 ust. 1 ustawy o muzeach;
- materiały biblioteczne w rozumieniu art. 5 ustawy o bibliotekach.

Jednak z tego wyłączenia można skorzystać tylko wówczas, gdy:

---

⁹⁷ <https://www.access-for-all.ch/en/pdf-accessibility-checker.html>, dostęp: 25.10.2021

- zapewnienie dostępności wiązałoby się z utratą autentyczności powielanego elementu. Przykładem może być skan starodruku na mocno pożółkłym papierze, który ma za mały kontrast między tekstem a tłem;
- zapewnienie dostępności nie jest możliwe z przyczyn technicznych. Przykładem może być trójwymiarowy model abstrakcyjnej instalacji. Takiego obiektu nie da się poprawnie opisać lub audiodeskrybować, ponieważ jest to sztuka czysto wizualna;
- zapewnienie dostępności wiązałoby się z poniesieniem nadmiernych kosztów.

Jeżeli stwierdzisz, że poprawienie strony i zapewnienie jej pełnej dostępności jest zbyt kosztowne, możesz dostępności nie zapewniać. To zwolnienie nie dotyczy podmiotów prowadzących działalność na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami i osób starszych. Przykładami mogą być biblioteka dla niewidomych lub uniwersytet trzeciego wieku. Musisz jednak wykazać, że trzeba byłoby ponieść nadmierne koszty, musisz przeprowadzić taką analizę, a potem dołączyć ją do deklaracji dostępności.

Instytucja w sieciach społecznościowych.

Ustawa o dostępności cyfrowej zobowiązuje do publikowania dostępnych treści wszędzie, a jeżeli w danym środowisku nie da się zapewnić dostępności, to treść należy opublikować na stronie internetowej u siebie.

Co się da i czego się nie da

Facebook

Pozwala publikować wszystkie rodzaje mediów, z wyjątkiem nagrań dźwiękowych. Tekst alternatywny do grafik można dodać po opublikowaniu grafiki i ponownej edycji. Można dodać napisy zamknięte w formacie SRT. Audiodeskrypcję trzeba dodawać w postaci usługi otwartej.

Twitter

Tekst alternatywny należy dodawać przed opublikowaniem grafiki. Potem edycja nie jest możliwa. do plików wideo można dodawać napisy zamknięte w formacie SRT. Audiodeskrypcję można dodawać tylko jako usługę otwartą.

Mastodon

Tekst alternatywny można dodać przed wysłaniem grafiki lub przez edycję już opublikowanego wpisu. Tekst alternatywny można dodawać także do filmów. Wszystkie usługi dodawane do filmów muszą być otwarte. Nie ma możliwości dodania zamkniętych napisów lub audiodeskrypcji. Interfejs użytkownika jest wzorcowo dostępny.

YouTube

Do filmów można dodawać napisy zamknięte. Można je także tworzyć w edytorze w usłudze YouTube Studio. Eksperymentalnie wprowadzane jest dodawanie zamkniętej audiodeskrypcji, jednak usługa nie jest jeszcze powszechnie dostępna. Odtwarzacz filmów jest w pełni dostępny i można go łatwo osadzać na swoich stronach internetowych.

Vimeo

Do filmów można dodawać napisy zamknięte i otwartą audiodeskrypcję. Odtwarzacz nie jest w pełni dostępny.

PeerTube

Do filmów możesz dodawać napisy zamknięte w formatach SRT i VTT. Odtwarzacz jest dostępny.

Instagram

Pozwala na dodawanie tekstu alternatywnego do grafik. Taką funkcję mają także aplikacje mobilne na smartfony z Androidem lub iOS.

Pinterest

Możesz dodawać tekst alternatywny do pinów statycznych, umieszczając go w polu „tekst alternatywny”.

SoundCloud

Ma bardzo ograniczone możliwości zapewnienia dostępności. Można dodać opis i podpis do nagrania. Transkrypcję tekstową, jeżeli jest potrzebna, musisz opublikować w innym miejscu.

Funkwhale

Ewentualną transkrypcję tekstową musisz opublikować gdzieś indziej.

Dość poważnym wyzwaniem jest informowanie odbiorców, że multimedia mają usługi dostępności, na przykład audiodeskrypcję, napisy lub tłumaczenia na język migowy. Właściwie nigdzie nie da się oznaczyć w sposób pewny takich treści. Pozostaje Ci na razie proste i dość skuteczne rozwiązanie, jakim jest dodawanie odpowiedniego oznaczenia w tytule filmu.

- PJM oznacza tłumaczenie na polski język migowy.
- CC oznacza napisy zamknięte.
- OC oznacza napisy otwarte.
- AD oznacza audiodeskrypcję.

Nie musisz oznaczać grafik z tekstami alternatywnymi, ponieważ użytkownik i tak się zorientuje. w tym momencie nie ma ustalonego oznaczenia dla transkrypcji tekstowej dla materiałów dźwiękowych. Idąc jednak tropem większości oznaczeń, możesz oznaczać takie materiały symbolem TT.

Korzystanie z mediów społecznościowych

Poszukaj na FB grup, które skupiają osoby ze szczególnymi potrzebami.

Osobne grupy tworzą odbiorcy z niepełnosprawnością wzroku, osobne głusi, słabosłyszący, a także inne osoby ze szczególnymi potrzebami. Skuteczniej dotrzesz do odbiorców na grupach lokalnych.

Takie grupy to dobre źródło informacji. Śledząc je zaplanujesz swoje działania tak, by nie kolidowały z innymi dostępnymi wydarzeniami w Twoim mieście.

Stwórz osobny post skierowany do różnych grup odbiorców ze szczególnymi potrzebami (nawet jeśli wydarzenie ma różne usługi dostępności).

Możesz także zorganizować wydarzenie na FB i zaprosić odbiorców, z którymi masz już kontakt na portalu.

Jeśli adresujesz informację do osób głuchych lub/oraz słabosłyszących, nagraj filmik z informacjami w języku migowym i napisami.

Jeśli masz mały budżet, zrezygnuj z profesjonalnego studia i kamery. Użyj smartfona. Jeśli nie stać Cię na nagranie tłumacza, zaproś do współpracy lidera środowiska Głuchych. Będzie to obopólna korzyść.

Dodaj napisy do video

Wykorzystaj narzędzie na FB bezpośrednio przy dodawaniu filmu.

W poście z filmem zawrzyj skrótowo najważniejsze informacje o wydarzeniu.

Jeśli adresujesz informację do osób niewidomych i niedowidzących, zamieść prostą grafikę. Jeśli zazwyczaj wrzucasz na grafiki dużo informacji tekstowych, zadбай, żeby tym razem było ich jak najmniej. Jeśli możesz, zadбай o kontrast.

Jeśli możesz, daj na grafice i w opisie ALT.

Na górze postu daj informację typu: Wydarzenie/ Spektakl/Spacer z audiodeskrypcją. Osoby korzystające z czytników ekranu od razu będą wiedziały, że kierujesz informację do nich i nie przescrollują Twojego postu.

Zawrzyj możliwie szczegółowe informacje:

- opisz dość dokładnie wydarzenie;
- czy na wydarzenie przyjdź z własnym asystentem? Czy instytucja zapewnia wsparcie na przykład Wolontariusza;
- jak będzie nadawana audiodeskrypcja, gdzie można odebrać sprzęt;
- jak dostać się na miejsce wydarzenia;
- podaj adres e-mail i numer telefonu (tak by można było dopytać telefonicznie o różne kwestie).

Stwórz wydarzenie na FB

Jeśli tworzysz wydarzenie dla wszystkich odbiorców, informacje o dostępności umieść na górze. Zarówno głusi jak i osoby z niepełnosprawnością wzroku będą skanować tekst, by znaleźć tę informację.

Jeśli tworzysz wydarzenie z myślą o szczególnej grupie odbiorców, zatytułuj je tak, by od razu trafiło do odbiorców. na przykład: Spacer w PJM (jeśli oprowadza osoba głucha) /Spektakl z tłumaczeniem PJM/ Warsztaty sensoryczne dla osób z niepełnosprawnością wzroku itp.

VII. Sytuacja pandemiczna

fot. John Schnobrich

Każdy obywatel powinien mieć zapewniony dostęp do informacji. Zwłaszcza w czasie kryzysu. Kryzysem zagrażającym zdrowiu i życiu w Polsce stała się pandemia koronawirusa SARS-CoV-2.

Przeniesienie działań do świata wirtualnego z jednej strony przyczyniło się do poprawy dostępności, jednak przede wszystkim wskazało realne problemy w zapewnianiu dostępności.

Osoby ze szczególnymi potrzebami zostały na początku lockdownu zepchnięte na margines. Rzadko które instytucje kultury zadbały o to, by oferta online czy wydarzenia w plenerze były dostępne dla wszystkich.

Problemy z dostępnością w czasie pandemii

Dla osób słabosłyszących:

- maseczki;
- szyby z pleksi;
- brak napisów.

Dla głuchych:

- maseczki;
- brak napisów;
- brak informacji i komunikacji w języku migowym;
- brak tłumaczeń w czasie wydarzeń online.

Dla osób z niepełnosprawnością wzroku:

- brak dostępności cyfrowej stron internetowych i odtwarzaczy plików filmowych, szczególnie na platformach VOD;
- brak dostępnych formularzy rejestracji, systemów płatności, dokumentów i załączników;
- brak filmów, spektakli z audiodeskrypcją;
- niemożliwość korzystania z modeli dotykowych;
- niemożliwość korzystania z asystentów.

Wyzwania związane z działaniami online i potrzebami osób w spektrum autyzmu, osób z niepełnosprawnością intelektualną:

- „skaczące” okna uczestników wydarzeń on-line;
- wzmocnione dźwięki, dużo rozprasających elementów;

- brak procedur dotyczących obsługi osób ze szczególnymi potrzebami w sytuacji pandemii.

Poprawa dostępności w czasie pandemii

- dotarcie z wydarzeniami online do osób ze szczególnymi potrzebami z innych miast oraz osób, które z różnych powodów nie mogą wyjść z domów;
- udział osób słabosłyszących i głuchoniewidomych w wielu wydarzeniach. Komputer i aparaty słuchowe wielu osobom zupełnie wystarczały pod warunkiem, że prowadzący spotkanie i uczestnicy zadbali o jakość dźwięku;
- możliwość udziału w wielu webinarach, spotkaniach, warsztatach organizowanych przez różne instytucje;
- możliwość obejrzenia wielu polskich filmów z polskimi napisami na platformach VOD;
- możliwość zobaczenia wielu szczegółów przez osoby niedowidzące dzięki opcji powiększenia obrazu;
- bezpłatny albo tańszy dostęp do treści kultury.

Zalecenia w czasie pandemii

- Zadbaj o dobrą jakość dźwięku i obrazu podczas wydarzeń online – pierwsza kwestia jest ważna dla osób słabosłyszących, druga dla niedowidzących.
- Miej zawsze włączoną kamerę i zadbaj by było widać całą twarz prowadzącego. Niektóre osoby słabosłyszące wspomagają się odczytywaniem mowy z ust.
- Podczas wydarzeń na żywo postaraj się dodawać elementy audiodeskrypcji, żeby w wydarzeniach mogły brać udział osoby z niepełnosprawnością wzroku.
- Przygotuj instrukcję obsługi narzędzi cyfrowych i (w miarę możliwości lub potrzeb) zorganizuj próby techniczne.

- Przetłumacz komunikaty w narzędziach cyfrowych z języków obcych na język polski.
- Pozwól zdjąć maseczkę tłumaczowi języka migowego oraz głuchym pracownikom prowadzącym wydarzenie.
- Na wydarzeniach online dla osób w spektrum autyzmu ogranicz liczbę uczestników i zadбай o przyjazne warunki sensoryczne, ogranicz liczbę bodźców.
- Materiały do pracy na warsztatach dostarcz uczestnikom do domu.
- Osoby ze szczególnymi potrzebami otrzymały produkty kulinarne niezbędne do pracy na warsztatach online do domu. Dostarczali je pracownicy Fundacji.

Projekt Posmakuj Warszawy⁹⁸ Fundacji Kultury bez Barier z Warszawy

Dziś największym wyzwaniem dla wielu instytucji i organizacji, chcących działać w środowiskach osób ze szczególnymi potrzebami, jest dotarcie na nowo i nowymi kanałami do publiczności. Pandemia sprawiła, że wiele osób przestało przychodzić do instytucji, nawet stali odbiorcy. w wielu przypadkach niezbędne będzie wykonanie pracy od podstaw i zbudowanie relacji na nowo, być może z zupełnie innymi odbiorcami.

---

⁹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=EYVRZYrb1ik_ dostęp 25.10.2021.

Zakończenie

Nie da się opisać całej przestrzeni kultury. Niemożliwe jest także opisanie wszystkich form ekspresji artystycznej, sposobów udostępniania kultury, różnorodności wydarzeń. Niemożność ta wynika między innymi z faktu, że wciąż rodzą się nowe pomysły na tworzenie kultury dostępnej. Także starsze, sprawdzone sposoby są kreatywnie zmieniane i dostosowywane do potrzeb konkretnych instytucji; są dopasowywane do charakteru kolejnych wydarzeń. Jesteśmy w tyglu, w procesie i mamy tego pełną świadomość. Proces ten napędzają także zmiany technologiczne.

Nasz poradnik pozostaje w dialogu z innymi publikacjami poświęconymi dostępności. Każda z nich jest trochę inna, odpowiada na nieco inne oczekiwania, stara się opisać trochę inny obszar życia społeczno-kulturalnego. Niektóre z tych opracowań przywołujemy, dajemy odnośniki. Nasza publikacja jest jednak najbardziej zakorzeniona w realiach kultury. Można tu znaleźć odpowiedzi na wiele najczęściej nasuwających się pytań stawianych przez ludzi tego sektora. Mamy jednak świadomość, że ten dialog nie jest wyczerpany i zapewne będzie kontynuowany w ramach kolejnych publikacji, formalnych i nieformalnych spotkań.

Przedstawiony poradnik jest kompendium wiedzy, które należy traktować z jednej strony jako zbiór inspiracji, z drugiej – wskazówek, co należy zrobić, aby nasze działania były zgodne z obowiązującym prawem. Publikacja jest zatem swoistym podsumowaniem najważniejszych zjawisk obserwowanych przez jego autorów, będących jednocześnie organizatorami kultury. Jest również zachętą do stałego podejmowania próby tworzenia kultury dostępnej; nie deklaratywnie, lecz realnie i możliwe szeroko. Wierzymy bowiem, że przestrzeń kultury jest miejscem naprawdę dla każdego z nas. Idea ta ma szansę zrealizować się wtedy, gdy ludzie sektora kultury, twórcy, organizatorzy kultury nie pozwolą sobie popaść w rutynę; gdy ciągle będą otwarci na nowości technologiczne, na podpowiedzi i spotkanie z różnorodnością. Kiedy sami będą szukali najbardziej efektywnych rozwiązań służących dostępności i pozostaną w stałym dialogu z osobami ze szczególnymi potrzebami. Możliwości poznawcze i oczekiwania tej grupy odbiorców oraz model ich uczestnictwa w kulturze też stale się zmieniają, ewoluują. Warto więc nieprzerwanie szukać inspiracji, rzetelnych informacji, ale nade wszystko konsekwentnie i zespołowo budować dostępność oferty kultury.

Spis alfabetyczny przywołanych publikacji

- *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
https://nimoz.pl/files/publications/17/ABC_Gosc_niepelnosprawny_lekki.pdf
- *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum, cz.2 Niepełnosprawność intelektualna, autyzm, grupy zróżnicowane*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów
https://nimoz.pl/files/publications/27/ABC_Gosc_niepelnosprawny_cz2.pdf
- ISO 21542:2021 Building construction — Accessibility and usability of the built environment
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2012 poz. 1169 z dnia 25 października 2021 r.).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001169>
- *Niezbędnik koordynatora dostępności*.
<https://www.gov.pl/web/sluzbacywilna/niezbednik-koordynatora-dostepnosci>
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 2021 poz. 735).
<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210000735>
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 grudnia 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).
<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000164>
- Program Dostępność Plus
https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/97063/Program_Dostepnos_c_Plus.pdf
- *Publiczność muzeów w Polsce. Seniorzy w muzeum. Raport 2019*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów
<https://www.nimoz.pl/dzialalnosc/projekty/publicznosc->

[muzeow/publicznosc-muzeow-w-polsce-seniorzy-w-muzeum-raport-2019.html](#)

- Raport z projektu wsparcia szkoleniowo-merytorycznego dla Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu w celu zwiększania dostępności instytucji kultury dla publiczności o indywidualnych potrzebach.
- Repozytorium Wiedzy Urzędu Zamówień Publicznych.
<https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/spoleczne-zamowienia/przydatne-informacje/dostepnosc>
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2002 Nr 75 poz. 690).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020750690>
- *Sztuka prezentowania sztuki*, Robert Więckowski, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
https://nimoz.pl/files/articles/147/Sztuka_prezentowania_sztuki.pdf
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997 Nr 85 poz.539).
<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970850539>
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz.U. 2019 poz. 848).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000848>
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009 Nr 157 poz. 1240).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20091571240>
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. 2011 Nr 209 poz. 1243).
<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112091243>
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 1997 Nr 5 poz. 24)).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jednolity (Dz.U. 2003 Nr 162 poz. 1568).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 1991 Nr 114 poz. 493).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19911140493>
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940240083>
- WCAG - standard dostępności stron internetowych, określony w UDC na poziomie 2.1. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-pl/>
- *Włącznik. Projektowanie bez barier*, Kamil Kowalski, Fundacja Integracja.
<http://www.integracja.org/wp-content/uploads/2018/05/Wlacznik-projektowanie-bez-barier-2018.pdf>

Strony internetowe

- <http://validator.w3.org/> - walidator kodu HTML,
- <https://www.access-for-all.ch/en/pdf-accessibility-checker.html>
- <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1875,wykaz-adresow-stron-internetowych-i-wykaz-aplikacji-mobilnych-podmiotow-publicznych>
- <https://deklaracja.lepsyweb.pl/> - generator deklaracji dostępności.
- <https://mik.krakow.pl/publikacje/jak-dobrze-zamowic-audiodeskrypcje/> - Małopolski Instytut Kultury *Jak dobrze zamówić audiodeskrypcję*
- <https://www.power.gov.pl/media/13597/informacja-dla-wszystkich.pdf> - wersja standardu w języku polskim
- https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm
- <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/Strony/o-funduszach/Fundusze-Europejskie-bez-barier/Dostepnosc-Plus/Aktualnosci/Poradnik-Jak-wdrazac-ustawe-o-zapewnianiu-dostepnosc-osobom-ze-szczegolnymi-potrzebami> - Poradnik *Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności?*
- <https://www.joedolson.com/awesome/my-calendar-pro/>
- <https://www.konfeo.com/pl/>

- www.fkbb.pl

Inne przydatne publikacje i linki

- Baza wiedzy projektu Małopolska. Kultura wrażliwa Małopolskiego Instytutu Kultury, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego.
<https://kulturawrazliwa.pl/>
- Baza systemów Yourway i innych udogodnień dla osób ze szczególnymi potrzebami - <https://yourway.szansadlaniewidomych.org/>
- Blog o cyfrowej dostępności Jacka Zadrożnego <https://informaton.blog/>
- Informacje nt. dostępności cyfrowej. www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa
- Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
<https://www.nimoz.pl/dzialalnosc/konkursy/publikacje>
i <https://www.nimoz.pl/baza-wiedzy/muzea-bez-barier-dostepnosc-plus> i
<https://nimoz.pl/baza-wiedzy/muzea-bez-barier-dostepnosc-plus/rekomendacje-dla-muzeow-dotyczace-programu-dostepnosc-plus.html>
- Porcja wiedzy „Udostępnij się” Fundacji Siódmy Zmysł.
<https://www.udostepnijsie.org/know-how/>
- Program Dostępność Plus.
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/>
- Publikacja Programu Aktywni Obywatele. https://aktywniobywatele-regionalny.org.pl/wp-content/uploads/2021/04/AO_FR_Dostepnosc-i-rowne-traktowanie-2021.pdf
- Publikacje Fundacji Integracja.
<https://www.integracja.org/informujemy/publikacje/>
- Publikacje Fundacji Katarynka. <https://fundacjakatarynka.pl/publikacje/>
- Publikacje Fundacji Kultury bez Barrier.
<https://kulturabezbarier.org/publikacje/>
- Publikacje Fundacji Mili Ludzie. <http://mililudzie.org/do-pobrania/>

- Publikacje Fundacji Widzialni. <https://widzialni.org/dostepne-multimedia,new,mg,5,253> i <https://widzialni.org/dostepne-wydarzenia-w-praktyce,new,mg,5,261>
- Publikacje Mazowieckiego Obserwatorium Kultury. <http://www.mazowieckieobserwatorium.pl/publikacje/publikacje-mik.html>
- Publikacje Spółdzielni Socjalnej FADO. <https://spoldzielniafado.pl/warto-przeczytac>
- Seria zeszytów Atlas dla kultury. <https://atlasdlakultury.pl/> - Dostępność w kulturze
- Standardy dostępności dla polityki spójności. https://www.poir.gov.pl/media/56123/Zalacznik_nr_2_do_Wytycznych_w_zakresie_rownosciszansiniedyskryminacji.pdf
- Standardy projektowania budynków dla osób z niepełnosprawnościami <https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnospawnych/>
- Wideoporadnik o dostosowaniu instytucji i usług publicznych do potrzeb osób w spektrum autyzmu
<https://www.youtube.com/watch?v=xpvnmP0aT-E>
- Wytyczne na czas kryzysu w sprawie sposobu realizacji i jakości tłumaczeń na język migowy w utworach audiowizualnych
<https://avt.ils.uw.edu.pl/files/2020/03/Dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87-pjm-wytyczne-na-czas-kryzysu.pdf>

Bezpłatne webinaria

- Webinaria Sieci Liderów i Liderów Dostępności Fundacji Kultury bez Barier. <https://www.youtube.com/channel/UC0h6Yuk8utoPljnBcJryrIQ>
- Webinaria Warszawskiej Akademii Dostępności Fundacji Kultury bez Barier. <https://www.youtube.com/c/warszawskaakademiadostepnosc>
- Webinarium o tworzeniu napisów w bezpłatnych programach prowadzony przez Dostępni.eu.
<https://www.youtube.com/watch?v=QIluhVKiKJw&t=5412s>